

MIND THE GAP!

SEPEDI LELEME LA GAE
O IPHIHLETŠENG?
- LESIBA MAPHOSO

Sepedi Leleme la Gae

Pukukgakollo

Papadi/tiragatšo/terama ya Mphato wa 12

O iphihletseng? - Lesiba Maphoso

Sepedi Leleme la Gae- Grade12 -O iphihletseng

ISBN 978-1-4315-3382-4

This content may not be sold or used for commercial purposes.

Curriculum and Assessment Policy Statement (CAPS) Grade 12 Sepedi Home Language Mind the Gap study guide for the Drama: *O iphihlletseng* by L Maphoso.

This publication has a Creative Commons Attribution Noncommercial Sharealike Licence. You can use, modify, upload, download, and share content, but you must acknowledge the Department of Basic Education, the authors and contributors. If you make any changes to the content you must send the changes to the Department of Basic Education. This content may not be sold or used for commercial purposes. For more information about the terms of the license please see: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/>.

Copyright © Department of Basic Education 2019
222 Struben Street, Pretoria,
South Africa
Contact person: Ms C. Weston
Email: Weston.C@dbe.gov.za
Tel: (012) 357 4183
<http://www.education.gov.za>
Call Centre: 0800202933

Acknowledgements

The extracts from the drama in this study guide are from *O iphihlletseng* by L Maphoso

Mind the Gap Team

Senior Project Leaders: Dr S. Malapile, Ms C Weston

Production co-ordinators:

B. Monyaki, B. Ras, ME Phonela, M. Nematangari

Authors: B.M Tladi, SM Zwane, P Ramohlale, G Sebesho, P Setwaba, M Tshegishi, B Ramohlale, JS Machoga

Designer: Page82Media

Onsite writers' workshop support:

J. Mphidi, V. Magelegheda, P. Hlabiwa, R. Maboye, N. Malope

Ministerial Foreword

The Department of Basic Education remains steadfastly committed to innovative strategies aimed at enhancing learner attainment. Consistent with the government's commitment in promoting the indigenous languages that form the tapestry of our democratic landscape, this Mind the Gap Self study guide is a concrete demonstration of this commitment.

The release of this self-study guide incorporates all the official African Home Languages focusing on the novel genre at this stage. Not only does the study guide incorporate the African languages, but it also incorporates South African Sign Language Home Language, Afrikaans Home Language and English First Additional Language.

The Mind the Gap Literature Self Study Guide is responding to the broader sectoral reading challenges that the country is experiencing. It seeks to strengthen the following strands of the National Reading Sector Plan: Teacher Development and Support; Direct Learner Support; and Provisioning and Utilisation of the Learning and Teaching Support Materials. Its interactive nature will make it easier for both teachers and learners to read, to learn or study. It is hoped that through this Study Guide, the reading and learning outcomes will be achieved.

Key terminologies are explained or illustrated in a simplified manner and examples of the types of questions as a learner you may expect to be asked in an examination, are included in this study guide. In order to build your understanding, specific questions and possible responses forms part of the study guide package.

The study guide is designed to appeal to any learner offering Grade 12, whether as a part-time or a full-time candidate. Educators in the field will also find it an invaluable resource in their practice.

Every learner is a national asset, all you need now is to put in the hours required to prepare for the examinations and excel!
We wish each and every one of you good luck and success.

MRS AM MOTSHEKGA, MP
MINISTER
DATE: 14 NOVEMBER 2019

Matsie Angelina Motshekga, MP
Minister of Basic Education

LENANELO LA DITENG

Nomoro	Diteng	Letlakala
	Ditumedišo	4
1.	Mokgwa wa go šomiša pukukgakollo	5
2.	Maele a šupa a go itokišetša go araba Lephephe la Bobedi	6
3.	Dintlha tše bohlokwa tša letšatši la tlhahlobo	7
4	Tebelelokakaretšo ya tlhahlobo ya Sepedi Leleme la Gae Lephephe la Bobedi	8
5	Potšišo ye telele ya Papadi/tiragatšo/terama	9
6	Dipotšišo tša setsopolwa	10
7.	Dinyakwa tša bahlahlobi	11
8.	Mabotšiši a Lephephe la Bobedi	12 – 13
9.	Leina la Papadi/tiragatšo/terama ya “ <i>O iphihletšeng?</i> ”	14
10.	Taodišophelo ya mongwadi	15
11.	Kakaretšo ya Papadi/tiragatšo/terama	16
12.	Dipotšišo tše telele tša Papadi/tiragatšo/terama	17 – 31
13	Dithekniki tša Papadi/tiragatšo/terama	31 – 48
14.	Kakaretšo ya Papadi/tiragatšo/terama kgaolo ka kgaolo	48 – 67
15.	Mehlala ya dipotšišo tše telele tša Papadi le dikarabo tša tšona	67 – 69
16	Mehlala ya dipotšišo tša ditsopolwa tša papadi/ tiragatšo/ terama kgaolo ka kgaolo	70 – 89
17	Dikarabo tša mešongwana kgaolo ka kgaolo	89 – 98
18	Rubriki ya go swaya	99 – 100
19	Tlotlontšu	101
20	Methopo	102 – 103

Thobela

Pukukgakollo ye e go thuša go itokišetša tlhahlobo ya mafelelo a ngwaga ya Sepedi Leleme la Gae (HL) ya Dingwalo. Lephephe la Bobedi le akaretša dingwalo tše di latelago: Theto, Padi le Tiragatšo.

Pukukgakollo ye e lebane le papadi/tiragatšo/terama ya L Maphoso ya "O iphihletšeng?".

1. Mokgwa wa go šomiša pukukgakollo

Matsenong a pukukgakollo ye o tla hwetša taodišophelo ya mongwadi, kakaretšo ya papadi/tiragatšo/terama gotee le diteori tša dipotšišo tše telele tša papadi/tiragatšo/terama.

Go tloga moo o tla fiwa tshedimošo yeo e tla go thušago go kwešiša tše di latelago ka botlalo: Thulaganyo, tshwantšho ya baanegwa, morero, tikologo, thulano, papalego gammogo le dithekniki tša dipotšišo tša ditsopolwa tša papadi/tiragatšo/terama.

Mafelelong o tla hwetša mešongwana ya kgaolo ka kgaolo, ya go lekola kwešišo ya gago ya dikgaolo tše. Araba dipotšišo tše le go itshwaela tšona, o lebeletše dikarabo tše di filwego.

2. Maele a šupa a go itokišetša go araba la Lephephe la Bobedi

- Arola papadi/tiragatšo/terama ya gago ka dikgaolo tša go lekanela. Se se tla go thuša go ba le šedi ge o bala. Khutša ka morago ga go bala kgaolo ye nngwe le ye nngwe, pele o tsena kgaolong ya go latela
- Kgonthišiša gore ga go na seo se go tshwentšego moyeng, gore o be le mogopolo wo o fodilego. Se se tla go thuša go kwešiša seo o se balago, le go se se lebale
- Badišiša mošomo wa gago makga a mmalwa, ka ge se se tla go thuša gore o se lebale seo o se balago
- Bala papadi/tiragatšo/terama ya gago letlakala ka letlakala, gore o tsebe ditiragalo tša yona ka botlalo, go tloga mathomong go fihla mafelelong
- Tseba moanegwa yo mogolo, baanegwatlaleletšo le tema yeo ba e kgathago ka gare ga papadi/tiragatšo/terama
- Itlwaetše mekgwa ya maleba ya go araba dipotšišo tše TELELE le tša DITSOPOLWA tša papadi/tiragatšo/terama
- Hlokomela kabo ya meputso yeo e abelwago potšišo ye NNGWE le ye NNGWE, gore o tle o kgone go fa dintlha tša maleba ge o araba

3. Dintlha tše bohlokwa tša letšatši la tlhahlobo ke tše di latelago

- Kgonthišiša gore o tla le ditlabakelo tše di latelago: dipene, diphentshele, selo sa go phumula ge o šaeditše le sebetli sa diphentshele. Ditlabela tše di be maamong a maleba. O se lebale pukwana ya gago ya boitsebišo le lengwalo la tumelelo ya go ngwala tlhahlobo. Goroga lefelong la go ngwalela iri pele ga ge tlhahlobo e thoma
- E ya ntlwaneng ya boithomelo pele o thoma go ngwala. Se se tla go thuša gore o se senyagalelwe ke nako ye bohlokwa ka go ya ntlwaneng ka nako ya go ngwala
- Tseba gore o ya go araba dipotšišo dife go tšwa go dikarolo tše tharo tša tlhahlobo ya Lephephe la Bobedi (Theto, Padi le Papadi/tiragatšo/terama). Šomiša metsotso ye lesome yeo o e filwego go bala, le go badišiša ditaelo le ditshedimošo ka ga lephepheapotšišo leo ka tsinkelo, pele o thoma go ngwala. Bala dipotšišo ka moka tša papadi/tiragatšo/terama yeo o ithutilego yona pele o dira kgetho.
- Badišiša potšišo ye NNGWE le ye NNGWE ka tsinkelo, gore o be le kwešišo ye e tletšego ka seo se botšišwago, gomme o kgone go fa karabo ya maleba. Se se tla go thuša gore o se lobe meputso. Lebeledišiša potšišo o tsebe seo se nyakegago mo go yona. Ntšha mantšutaolo potšišong ye nngwe le ye nngwe pele o araba. O tla hwetša lenaneo la mabotšiši ka mo pukukgakollong ye
- Laola nako ya gago gabotse. Thoma ka dipotšišo tše bonolo. Lebelela kabo ya meputso godimo ga potšišo ye nngwe le ye nngwe. Se se tla go thuša gore o fe karabo ya maleba, ka mokgwa wo o swanetšego
- Thekga ditho. Iketle le ge dipotšišo di le bothata. Tšwela pele, o tla kopana le tše o di kgonago. Ge potšišo e go palela, e fete o tla boa go yona ge o na le sebaka
- Ngwala ka bothakga gore baswayi ba kgone go bala mošomo wa gago

4. Tebelelokakaretšo ya tlhahlobo ya Sepedi Leleme la Gae: Lephephe la Bobedi

Lephephe le le na le dikarolo tše THARO. Karolo ya A ke dipotšišo tša Theto. Karolo ya B ke Padi le Dingwalotšhaba. Karolo ya C ke Papadi/tiragatšo/terama.

Kgetho ya dipotšišo go karolo ya B (Padi/Dingwalotšhaba) le karolo ya C (Papadi/tiragatšo/terama) e ka tsela ye: Dikarolong tše ,o swanetše go araba potšišo E TEE YE TELELE le E TEE YA DITSOPOLWA. Ge o araba potšišo ye telele go KAROLO YA B gona o swanelwa ke go araba ya ditsopolwa go KAROLO YA C. Ge o araba potšišo ya ditsopolwa KAROLONG YA B, o swanetše go araba ye telele go KAROLO YA C.

Nomoro ya potšišo	Leina la Papadi/tiragatšo/terama	Mohuta wa potšišo	Meputso
Karolo ya C: Papadi			
<i>Araba potšišo E TEE fela go tšwa papading/ tiragatšong/ terama yeo o e badilego.</i>			
Potšišo ya 12	<i>O iphihletšeng?</i>	Potšišo ye telele	25
Potšišo ya 13	<i>O iphihletšeng?</i>	Potšišo ya ditsopolwa	25

5. Potšišo ye telele ya Papadi/tiragatšo/terama

Ke potšišo yeo e ngwalwago ka mokgwa wa taodišo gomme e tšea botelele bja mantšu a magareng ga 400 - 450. Yona e ngwalwa ka mokgwa wa ditemana, go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.

Mo go matseno o swanetše go fa tlhalošo ya sererwa seo o tla bego o botšišitšwe ka sona. Mmele o amana le tirišo e lego diteng tšeo di amanago le sererwa. (Mehlala go tšwa papading/tiragatšong/terameng)

Mohlala: Thulano - Efa dithulano ka moka tšeo di amanago le sererwa.

Mafetšo: Kgonthišiša gore ditiragalo tša gago di fihla mafelelong, le gore taodišo ya gago e ba le mafetšo.

Potšišo ye e abelwa meputso ye 25 gomme yona e swaiwa ka mokgwa wa rubriki. Rubriki ye e dirišwago ge go swaiwa potšišo ye e tla go thuša go tseba seo se nyakegago ge o araba potšišo. Hwetša Rubriki ya go swaya potšišo ye letlakaleng la 99 – 109.

6. Dipotšišo tša setsopolwa

Ke dipotšišo tše di botšišwago go tšwa setsopolweng. O tla fiwa setsopolwa, gomme ka fase ga tšona o tla fiwa dipotšišo tše di amanago le tšona. Bontši bja dipotšišo tše bo ithekgile godimo ga dithekniki tša papadi/tiragatšo/terama go swana le: mothalonako, tema yeo e kgathwago ke mongwadi, ponelopele, kgegeophetogi, kgegeotiragatšo/kgegeoteramatiki, moya wo o fokago, maikutlo, bjalobjalo. Hwetša dithekniki ka moka tše di feleletšego Letl. 31- 44

7. Dinyakwa tša Bahlahlobi

- Bahlahlobi ba nyaka go bona kwešišo ya gago ye e tseneletšego ka papadi, gore papadi e bolela ka eng , ditiragalo tša yona ka moka le babapadi
- Bahlahlobi ba nyaka go bona bokgoni bja gago bja go beakantšha tshedimošo yeo e tšwelelago papading/tiragatšong/terameng

Mohlala:

O ka kgopelwa go fa kakaretšo ya dintlhakgolo goba dikgopolokgolo, go swantšha, go fapantšha babapadi le go ba bapetša

- Taetšo ya bokgoni bja gago bja go fa tshedimošo yeo e iphihlilego go tšwa setsopolweng gomme e amana le papadi/tiragatšo/terama

Mohlala:

O ka kgopelwa go fa tlhalošo ya tirišo ya dika le diema

- Mabokgoni a go tšweletša maikutlo a gago ntle le go tšea lehlakore ka mmapadi

Mohlala:

O ka kgopelwa go fa maikutlo mabapi le sephetho seo se tšewago ke mmapadi ka papading/tiragatšong/teramang, goba ge nka be e le wena o be o tla dira eng

- Kgetho ya maleba ya dipotšišo
- Go nomora dikarabo tša gago go ya le ka moo dipotšišo di nomorilwego ka gona

Nkatlapana ye e latelago e tla go thuša go kwešiša mabotšiši, tlhalošo ya wona go akaretšwa le mehlala ya dipotšišo le mantšutaolo.

Nkatlapana ya 1

8. Mabotšiši a Lephephe la Bobedi

Mabotšiši	Mehlala ya dipotšišo le mantšutaolo	Tlhalošo
Efa Tsopola Bolela Ngwala Hlaloša	Mohl. Efa leina la molwantšhi , molwantšhwa , mohlohleletši ... Mohl. Tsopola lentšu / lefoko ... Tsopola tiragalo ya go tšweletša... Ngwala mohuta wa thulano ...	Dipotšišo tše di nyaka karabo go tšwa go setšweletšwa le papadi. Ge o laetšwe go tsopola lentšu, tsopola lentšu e se go lefoko/ Ge o laetšwe go tsopola lefoko, and tsopola lefoko e se go temana.
Bontšha/ Laetša Nyalantšha Bapetša (Fapantšha / Swantšha)	Bontšha ka moo mongwadi a dirišitšego thekniki ya mothalonako ... Nyalantšha diteng tša setsopolwa se le morero ... Bapetša semelo sa Mahunela le Rebone... Fapantšha semelo sa Mahunela le Rebone... Swantšha semelo sa Mahunela le Rebone...	Dipotšišo tše di nyaka peakanyo ya tshedimošo ye e bonalago gabotse go tšwa setšweletšweng goba papading/tiragatšo/terama. Nyalantšha molaetša kamano ya dilo tše pedi. Bapetša - molaetša gore babapadi ba babedi ba fapana ka eng ebile ba swana ka eng. (Tšweletša mahlakore a mabedi). Fapantšha - mo o swanetše go laetša gore babapadi ba fapana ka eng o lebeletše dimelo, ditiro bj.bj. Swantšha - mo o swanetše go laetša gore babapadi ba swana ka eng o lebeletše dimelo, ditiro bj.bj.
Hlaloša Na	Hlaloša mebolelwana / dika/ diema/maikutlo ao a ... Laetša mothalonako ya mongwadi setsopolweng se/ papading/tiragatšong/terameng ye...	Dipotšišo tše di nyaka o tšea sephetho go ya ka dintlha tšeo di filwego o šomiša maitemogelo a gago. Hlaloša – Bolela gore mebolelwana ye e ra go reng ka polelo yeo e tlwaelegilego, ya mehleng.
Ahlaahla	Ahlaahla tema yeo e kgathwago ke mongwadi ka papading/tiragatšong/terameng ye/	Dipotšišo tše di šoma ka kahlolo, mabapi le meeno le mehola Ahlaahla- ngwala dintlha ka botlalo tšeo di

	<p>setsopolweng se...</p> <p>Go ya ka wena...</p> <p>Na maikutlo a gago ke afe mabapi le...</p>	<p>nyakegago</p> <p>Go ya ka wena- tšweletša maemo a gago o thekga ka mabaka</p> <p>Tšweletša maikutlo a gago , o be o fahlele ka mabaka</p>
	<p>Molaotheo o reng...</p> <p>Setšo se reng...</p> <p>Sedumedi se reng...</p> <p>Na mongwadi o atlegile go tšweletša tharollo ya papadi/tiragatšo/terama ye...</p> <p>Na mongwadi o atlegile go tšweletša thekniki ya kgegeophetogi...</p>	<p>Dipotšišo tše di mabapi le boikgopolelo, kamego, maikutlo a gago mabapi le ditiragalo tša papadi/tiragatšo/terama.</p>

9. Leina la Papadi /tiragatšo/terama : “O iphihletšeng?”

Leina la papadi ke “O iphihletšeng?” Go iphihla go šupa go se nyake go iponagatša/go se nyake go tsebja. Potšišo ye e botšišwa ke Rebone, molwantšwa wa papadi ye, o ipotšiša gore mothuši wa gagwe o iphihletšeng a sa itšweletše. Babapadi gammogo le babadi le bona ba ipotšiša gore mothuši wa Rebone o iphihletšeng.

10. Taodišophelo ya mongwadi

Mongwadi wa papadi/tiragatšo/terama ya” *O iphihletšeng?*” ke Lesiba Thitšhere Maphoso. O belegwe ka ngwaga wa 1966 motseng wa Zebediela, Moletlane. Ke ngwana wa boraro ka gare ga bana ba ba selela. O tsene sekolo gona moo go fihla ka marematlou. Go tloga moo o ile a ya go dira lengwalo la tša Taolo ya Setšhaba (*Public Administration*) le Yunibesithi ya Afrika-Borwa, a e feleletša Yunibesithi ya Limpopo. O boetše UNISA a dira *B. Admin Honours*. A boela Yunibesithi ya Limpopo a dira lengwalo la *Masters* le la *PHD* ka *Psychology of Education*. A hwetša gape lengwalo la *Post Graduate Certificate in Education (PGCE)* le UNISA gammogo le setifikeiti sa *Relationship Marketing*. Lengwalo la *Master in Media Studies* o le hweditše Yunibesithi ya Limpopo. O ingwadišitše le ba Health Professional Council of South Africa (HPCSA) bjalo ka *Psychometrist* le *Registered Counsellor* mola e bile e le moleloko wa PSYSSA le SACE.

Mongwadi o šomile dikolong tša Zebediela bjalo ka morutiši wa motšwaoswere. O šomile gape ka go Kgoro ya Thuto bjalo ka mongwaledi mengwaga ye lesomenne. Go tloga moo a yo šoma Kgorong ya Maphodisa bjalo ka Moleki wa menagano (*Psychometrist*). O bile motšweletšiphethiši wa diterama tša seyalemoya. Ga bjale ke motšweletši wa mananeo a thuto le molaodi wa mananeo Lekgotlakgašong la Afrika-Borwa.

Mongwadi ke sereti. O tšweleditše diCD tše pedi tša direto e lego *Mahlauhlau* (2000) le *Ke Romilwe* (2014). O ngwadile dipuku tša go tlala diatla tše pedi, tše di akaretšago dikanegelokopana, dipadi, direto le dipadišo. O ngwadile gape le ditshwantšhetšo le ditshwantšhetšodikgao tša seyalemoya tša go fetša seatla. “*O iphihletšeng*” ke puku ya gagwe ya mathomo ya papadi ya seyalemoya.

11. Kakaretšo ya Papadi ya “O iphiletšeng?” ka L Maphoso

Papadi ye e mabapi le Rebone yoo e lego molwantšhwa a phegelelago go tšena sekolo go fihlela yunibesithi. Rebone o tšweletše gabotse dithutong fela o ba le ditšhitišo le mapheko leetong la gagwe la go tšwetša dithuto pele. Mahunela e lego tatago Rebone, o ngamela tšhelete ya go mo thekga, le go mmetlela bokamoso bja go phadima.

Rebone le mogwera wa gagwe Hlogi ba hwetša dipelo tša marematlou kuranteng gomme ba hwetša ba tšweletše ebile Rebone a tšweletše ka dihora. Rebone o ba le maikemišetšo a go ya yunibesithi go yo ithutela go ba *psychiatrist eupša* ka lebaka la gore e tšea mengwaga e mentši, o ile a bona bokaone e le go ithutela tša dijo (*dietician*). Rebone o botša Mpoti ka dipelo, lona lesogana leo le tshepišanego le tatagwe Mahunela gore a mo nyale ge a fetša mphato wa marematlou ka dipelo. O laetša gape tatagwe Mahunela dipelo gomme o a mo lebogiša. Ka morago ga go laetša Mahunela dipelo le go mmotša maikemišetšo a gagwe, Mahunela o fetola ka gore ga a na tšhelete ebile Rebone ke mosadi o swanetšwe ke go nyalwa ,e sego thuto.

Moruti Shai le morutišigadi Kgoroši ba tla ka maano a go thuša Rebone gore a tšwetše pele dithuto tša gagwe. Rebone o fiwa tšhelete ya go tšwetša dithuto tša gagwe pele ke moruti Shai le Kgoroši eupša ga a botšwe moabi wa yona. Mahunela o tšea tšhelete yeo ka leina la go mo lotela yona ebile o a e timetša efela ge nako ya go ingwadiša e fihla, o bolela maaka a gore e timetše. Rebone o felelwa ke tshepo ebile o ipha bjala. O ya go Mpoti ka tshepo ya gore mohlomongwe ge a ka nyalana le Mpoti bophelo bo ka fetoga. A sa le go Mpoti, o amogela mogala go tšwa go morutišigadi Kgoroši wo o mo tsebišago gore o lefeletšwe dithuto tša gagwe. Rebone o leba gae ka ponyo ya leihlo go tšwetša pele morero wa gagwe.

Rebone o tšwela pele ka dithuto yunibesithi ya UNISA *part-time* a sa tsebe mothuši wa gagwe. Tatagwe ge a bona taba ya go nyalana le Mpoti e pala, o kwana le mogwera wa gagwe Malewe gore Phaswane morwa wa gagwe a nyale Rebone. Yeo le yona taba e a pala ka ge morero wa Rebone e le go tšwetša dithuto tša gagwe pele. Leetong la gagwe la dithuto Rebone o kopana le mapheko ao a lekago go mo palediša go tšwetša dithuto tša gagwe pele go swana le go timela ga dikgomo tša tatagwe, go hloka puku ya go itokišetša ditlhahlobo le go babja ga tatagwe.

12. Dipotšišo tše telele tša papadi/tiragatšo/terama

Ka fase ga dipotšišo tše telele tša papadi thoma ka go ithuta diteori tša tšona. Mo re šupa tlhalešo ya sererwa. Ge o araba potšišo ye telele, o swanetše go thoma ka go ngwala tlhalešo ye e tseneletšego ya sererwa. Ka tlase go latela mohlala wa diteori tša dipotšišo tše telele tša papadi.

12.1 Diteori tša dipotšišo tše telele tša papadi/tiragatšo/terama

12.1.1 Thulaganyo

Tlhalešo ya sererwa

Thulaganyo ke peakanyo ya ditiragalo kgato ka kgato, go tloga mathomong a sengwalo go fihla mafelelong a sona. Mongwadi o beakanya ditiragalo tša gagwe, ka mokgwa wo e lego gore di kgona go tšweletša molaetša goba morero wa sengwalo gabotse. Ge go thwe sengwalo se rulagantšwe gabotse, ke ge se na le thulano yeo e bopago maatlakgogedi. Thulaganyo e akanya tatelano ya tswalano ya ditiragalo, le gore di tlemaganywa ke eng. Thulaganyo e tšwelela ka magato a mahlano ao a latelago: Kalotaba, phekgogo, thulano, sehloa le tharollo ya bothata.

Kalotaba

Ke legato la mathomo la thulaganyo. Ke mathomo a ditaba tša mongwadi moo o tsebišwago ka dintlha tše bohlokwa e lego: Baanegwa (molwantšhi, molwantšhwa le mohlohleletši), tswalano ya bona, tikologo, nako le lefelo la ditiragalo, tabakgolo yeo baanegwa ba lebanego le yona le moya woo o fokago.

Phekgogo

Ke legato la bobedi la thulaganyo ya papadi. Ke mo go bago le tiragalwana ye e hlohleletšago goba e hlolago thulano ya mathomo ya sengwalo. Mo o swanetše go tšweletša ka botlalo seo se hlolago bothata ka papading.

Sehloa

Ke legato la bone la papadi moo bothata bo fihlilego ntlhorwaneng. Ke thulano ya mafelelofelelo ka gare ga papadi. Ditaba di a šiiša.

Tlemollo ya lehuto

Ke legato la bohloko la thulaganyo. Ke mo bothata bjola bo thomilego go phekgogo bo rarologago. Legatong le ga se gwa swanela gore go be le thulano efe kapa efe. Ditaba di boela sekeng.

12.1.2 Tshwantšho ya Baanegwa

Tlhalešo ya sererwa

Baanegwa ke bakgathi ba tema ka gare ga papadi. Mongwadi o diriša baanegwa go tšweletša ditiragalo. Dimelo tša baanegwa di sepelelana le mekgwa, dipolelo le ditiro tše baanegwa ba di tšweletšago, go ya le ka moo mongwadi a tla bego a nyaka.

Moanegwa o sekasekwa go lebeletšwe dintlha tše:

- Ditiro tša gagwe
- Dipolelo tša gagwe
- Baanegwa ba bangwe ba reng ka yena
- Mongwadi o reng ka yena
- Leina la gagwe

12.1.3 Morero

Tihalošo ya sererwa

Morero ke kgopolokgolo yeo mongwadi a ratago go e tšweletša ka sengwalo sa gagwe. Morero o lebane le thuto yeo mongwadi a ratago go e lemoša mmadi mo bophelong. Gore morero o bonale gabotse, mongwadi o diriša dithekniki tša thulaganyo, go swana le tekolanthago, tekolapele goba go hlakahlakanya ditaba. Thulano le maatlakgogedi di ka godiša morero wa mongwadi. Morero o lebane le molwantšhwa.

12.1.4 Tikologo

Tihalošo ya sererwa

Tikologo ya sengwalo ke lefelo la ditiragalo tša baanegwa ka nako ye e rilego. Ka go realo go ka thwe tikologo e lebane le nako le lefelo. Go na le mehuta ye mebedi ya tikologo, e lego tikologo ya sebjalebja le ya segologolo. Mehuta ye e laolwa ke diteng tša sengwalo. Ge go bolelwa ka tikologo ya sebjalebja ka gare ga sengwalo, go šupša gore diteng tša sengwalo seo di lebane le ditaba tša sebjalebja, tšeo di hwetšwago mafelong a sebjalebja, nakong ya sebjalebja. Go ka ba le mafelo a go swana le ditoropong fao go nago le ditsela tša sekolo, dikoloi, kgolego, thabene bjalobjalo. Ge go bolelwa ka tikologo ya segologolo ka gare ga sengwalo, go šupša gore diteng tša sengwalo seo di lebane le ditaba tša segologolo tšeo di hwetšwago mafelong a segologolo, nakong ya segologolo. Go ka ba le mafelo a go swana le madišong, kgorong, mošate, bj.bj.

12.1.5 Thulano

Tihalošo ya sererwa

Thulano ke kgakgano, go se kwane, go fapana ka dikgopolo ga baanegwa goba dihlopha tša baanegwa goba moanegwa ka boyena. Go na le mehuta ye mebedi ya thulano, e lego:

Thulanontle:

Thulano ya moanegwa le moanegwa goba thulano ya moanegwa le baanegwa . E tšwelela ge baanegwa ba fapana, ba fošana ka mantšu, le go bethana.

Thulanogare:

Thulano ya moanegwa le dikgopolo tša gagwe. E tšwelela ge moanegwa a e ba le thulano ya dikgopolo ka gare ga monagano, le ka gare ga mafahla a gagwe. O ba le pelopedi.

HLOKOMELA: Tše ke diteori tše e lego tlhalošo ya sererwa. Ge o araba potšišo ye telele thoma ka tšona.

12.2 Mehlala ya dipotšišo tše telele tša papadi/tiragatšo/terama

Bjale o filwe mehlala le mekgwa ya go go thuša go araba dipotšišo tše ditelele tša papadi/tiragatšo/terama ka botlalo.

Tlhalošo ya sererwa

Thulaganyo ke tatelano ya ditiragalo tša sengwalo kgato ka kgato, go tloga mathomong go fihla mafelelong. Yona e tšweletšwa ka magato ao a latelago: Kalotaba, phekgogo, thulano, sehloa le tlemollo ya lehuto.

(Ge o ngwala Thulaganyo, ngwala fela magato a mane, e lego: Kalotaba, Phekgogo, Sehloa le Tlemollo ya lehuto. Thulano o se ke wa e ngwala, ka ge e ikeme bjalo ka potšišo ye telele)

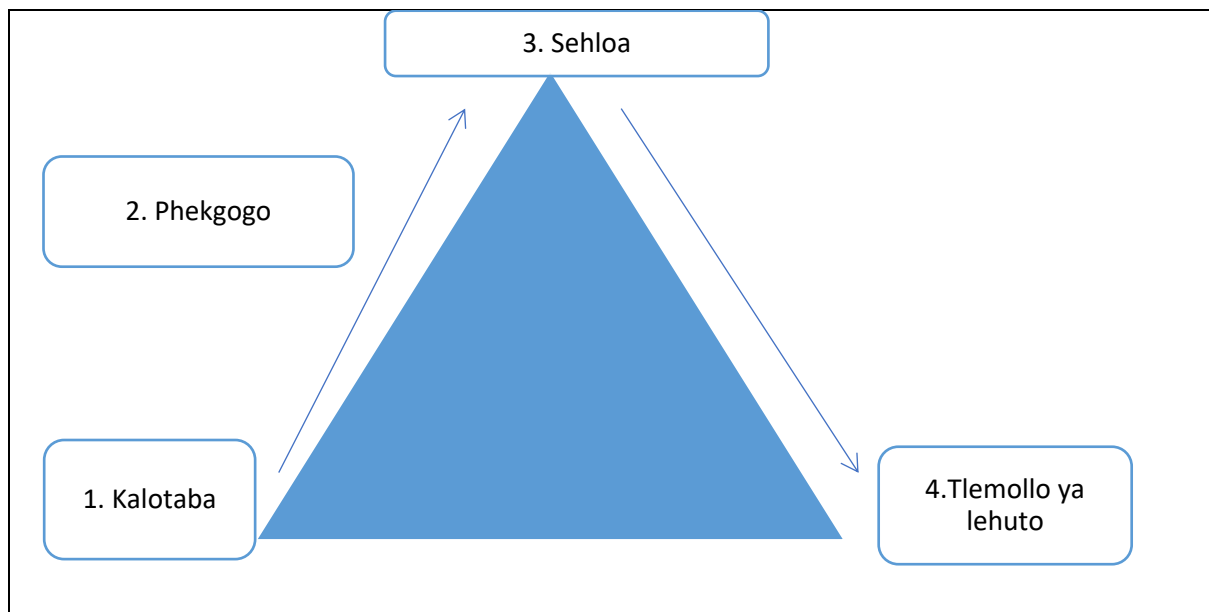
12.2.1 Thulaganyo ya O iphihletšeng?

- **Magato a thulaganyo**

- Kalotaba
- Phekgogo
- Thulano (Hlokomela: ge o ngwala thulaganyo ka botlalo, elemente ye ga re e ngwale, ka ge e ikema ka boyona)
- Sehloa
- Tlemollo ya lehuto

Nkatlapana ye e latelago e tla go thuša go kwešiša tatelano ya dielemente tša magato a thulaganyo bokaone.

Nkatlapana ya 2

[Mothopo: Boitlhamelo]

Kalotaba

Ke legato la mathomo la thulaganyo. Ke mathomo a ditaba tša mongwadi moo o tsebišwago ka dintlha tše bohlokwa e lego: Baanegwa (molwantšhi, molwantšhwa le mohlohleletši), tswalano ya bona, tikologo, nako le lefelo la ditiragalo, tabakgolo yeo baanegwa ba lebanego le kalotaba ke matseno a ditaba tša sengwalo.

Kalotaba ya *O iphihletšeng?*

Molwantšhwa ke Rebone mola molwantšhi e le Mahunela. Rebone ke morwedi wa Mahunela mola Mahunela e le tatago Rebone. Tikologo ke ya sebjalebjae ka ge ditiragalo di direga mafelong a sebjalebjae mohlala: mabenkelengkgoparara, sekolong, nakong ya sebjalebjae ka ge go tsenwa dikololo, go iwa ditoropong, go sepelwa ka difatanaga .Lefelo la tiragalo ke sekolong moo Rebone le mogwera wa gagwe Hlogi ba amogelago dipoelo tša bona tša marematlou gomme ba tšweletše. Moya go foka wa lethabo ka ge Rebone le Hlogi ba šomile gabotse mphatong wa bona wa marematlou. Ditiragalo di mabapi le Rebone yo a tšwelelego dithutong fela a se na, wa go mo lefelela dithutong .

Phekgogo

Ke legato la bobedi la thulaganyo ya papadi. Ke mo go bago le tiragalwana ye e hlohleletšago goba e hlolago thulano ya mathomo ya sengwalo. Mo o swanetše go tšweletša ka botlalo seo se hlolago bothata ka papading.

Phekgogo ya *O iphihletšeng?*

Morago ga gore Rebone a laetše Mahunela dipoelo a be a mmotše gore o nyaka go tšwetša dithuto tša gagwe pele a ithutele tša dijo, Mahunela o gana go mo lefelela dithuto. O gana go moiša sekolong.

(Hlokomela: thulano ga e nyakege ka ge e le potšišo yeo e ikemego, se se ra gore ka morago ga legato la phekgogo, tšwela pele ka sehloa)

Sehloa

Ke legato la bone la papadi moo bothata bo fihlilego ntlhorwaneng. Ke thulano ya mafelelofelelo ka gare ga papadi. Ditaba di a šiiša.

Sehloa sa *O iphihletšeng?*

Sehloa sa *O iphihletšeng* se tšweletšwa ke dintlha tše di latelago:

- Dikgomo tša Mahunela di a utswa
- Mahunela o ragwa ke mpšhe
- Ge a fihla gae le gona o hwetša tšhelete ya gagwe yeo a bego a e bolokile ka ntlwaneng ya go tshwela mare, e se gona, e utswitšwe
- Tše ka moka di mmakela bolwetši
- Babadi ba ipotšiša gore gabotsebotse go tlo direga eng ka Mahunela ka ge a lobile mahumo a gagwe
- Sehloa se felela ka thulanogare ge Mahunela a ipotšiša go re e ka ba tšhelete le

dikgomo tša gagwe di tšerwe ke mang

- Thulano ye ke ya mafelelo ya sengwalo, ga go sa na thulano ye nngwe

Tlemollo ya lehuto

Ke legato la bohloko la thulaganyo. Ke moo bothata bjola bo thomilego go phekgogo bo rarologago. Legatong le ga se gwa swanela gore go be le thulano efe kapa efe. Ditaba di boela sekeng. Ga go sa na le dithulano legatong le. Bothata bjo bo bego bo bonala go phekgogo le go thulano, bo a rarollwa.

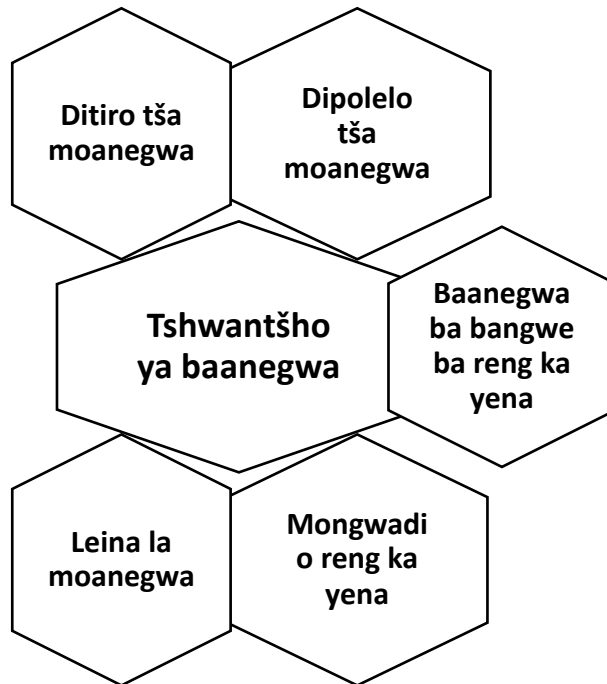
Tharollo ya bothata ya *O iphihletšeng?* e tšweletšwa ke dintlha tše di latelago:

- Benjamene o a itshola ka bošoro bja go utswetša tatagwe dikgomo
- Mahunela o kgopela Benjamene tshwarelo ebile o ba abela leruo
- Rebone o tšweletše dithutong tša gagwe gomme tatagwe o hlokofetše a sa tsebe
- Sarinki o utolla diphiri tša gore o ratane le Mahunela ka lebaka la megabaru ya go rata tšhelete, le go re a tle a kgone go mo hunolla bongame. O bolela le gore ke yena a bego a thuša Rebone ebile o ba kgopela tshwarelo
- Benjamene le Sarinki ba a swarwa

12.2.2 Tshwantšho ya baanegwa / Semelo sa moanegwa

Nkatlapana ye e tla go thuša go kwešiša ka botlalo se se nyakegago go potšišio ya baanegwa

Nkatlapana ya 3

(Mothopo: Boitlhamelo)

Tshwantšho ya baanegwa e go ruta ka dimelo tša baanegwa, gore baanegwa bao ba hwetšwago ka papading ke ba mohuta mang, goba mekgwa ya bona ya bophelo ke ya mohuta mang. Semelo sa moanegwa se tšweletšwa ka dintlha tše: ditiro tša moanegwa, dipolelo tša moanegwa, baanegwa ba bangwe ba reng ka moanegwa yo, mongwadi wa papadi/tiragatšo/terama yena o reng ka moanegwa yo le leina la moanegwa.

Lebeledišiša ditlhalošo tša dintlha tše di latelago, gore di go thuše go kgona go sekaseka dimelo tša baanegwa:

Ditiro tša moanegwa.

Lebelela mediro ka moka yeo e dirwago ke moanegwa ka gare ga papadi. Ka mediro ye, o tla kgona go tseba gore moanegwa yo o swantšhwa e le motho wa mohuta mang.

Mohlala:

Ge a tšweleditšwe a utswa, o tla kgona gore ke lehodu.

Dipolelo tša moanegwa

Ntlheng ye, lebelela gore moanegwa ka boyena ge a bolela o reng. Dipolelo tša gagwe mabapi le baanegwa ba bangwe, di tla go utollela gore ke motho wa mohuta mang.

Mohlala:

Ge moanegwa a bolela ka mokgwa woo a ratago mosadi goba ngwana wa gagwe ka gona, o

tla re o na lerato. Polelo ya gagwe, ke yona e go utollelago gore o na le lerato. Ke ka yona mo o tsebago gore ke motho wa lerato.

Baanegwa ba bangwe ba reng ka yena

Mo ntlheng ye o tla thušwa ke dipolelo tša baanegwa ba bangwe ka papading. Dipolelo tša bona, di tla go utollela gore moanegwa yo go bolelwago ka yena, ke wa mohuta mang.

Mohlala:

Moanegwa yo mongwe ka papading, a ka go botša ka moo moanegwa yo mongwe a sego a loka ka gona. Ge a bolela ka tsela ye, o go thuša gore o tsebe ge moanegwa yoo a bolelago ka yena e le motho wa go se loke.

Mongwadi o reng ka yena

Mo mongwadi o go anegela ditiragalo, mo a bolelago ka baanegwa ka papading. Kanegelong ya gagwe o tla laetša mediro goba dipolelo tša moanegwa, gomme ka kanegelo yeo wa kgona go tseba gore moanegwa yoo ke wa mohuta mang.

Mohlala:

Mongwadi a ka anega goba a ka laetša gore moanegwa yoo a bolelago ka yena o be a hloile baagišane ba gagwe. Ka polelo ye, wena o kgona go tseba gore moanegwa yo ke motho wa lehloyo.

Leina la moanegwa

- Lebelela maina a baanegwa le ditlhalošo tša ona
- Lebelela gore ditlhalošo di amana le ditiro le dipolelo tša bona

Mohlala:

Tshegiši – Leina le le ra gore ke motho wa go phela a sega, ebile a segiša batho ka ditiro le dipolelo tša gagwe.

Ke ka moo o swanetšego go ahlaahla tshwantšho ya baanegwa ka gona.

Ge o ngwala Tshwantšho ya baanegwa, kgonthišiša gore semelo se sengwe le se sengwe seo o se tšweletšago, o a se fahlelela ka ditiragalo tša go tšwa ka gare ga papadi.

Mohlala:

Mahunela

Nkatlapana ye e latelago e tla go thuša go kwešiša semelo, ditiro tša baanegwa le phahlelo.

Nkatlapana ya 4

	Semelo	Phahlelo
Ditiro tša gagwe	Ga a botege	O ratana le Sarinki mola a tseba e le lekgarebe la morwa wa gagwe Benjamene
	O rata tšhelete	O gapeletša Rebone go nyalwa ke Mpoti gore a tle a hwetše tšhelete ya magadi .
	Ga a na nnete	Sarinki o reketše Mahunela sellathekeng gomme Mahunela o re o itheketše , o a boa gape o re o se thwetše ge a botša Rebone. Mahunela o swaretše Rebone tšhelete ge a fetša o re e timetše.
	Ga a na kgodišo ye botse baneng	O nyakela ngwana wa gagwe masogana. O re Rebone a nyalwe ke Mpoti gomme ge a gana o re a nyalwe ke Phaswane.
	Ga a na botho	O koba modirelaleago, Boreledi gore a mo tšwele ka motse mola motho wa batho a tlile go nyaka go tseba gore o thuša kae ka bokamoso bja Rebone.
	Ke ngame	O na le tšhelete le dikgomo fela o gana go felela morwedi wa gagwe tšhelete ya dithuto. O bolawa ke leino fela o gana go išwa bookelong, o re a ka se fe ba bookelong tšhelete, go na le sehlare sa theko ya fase. Ngaka Thokgola o a mo alafa gomme Mahunela o gana go mo lefela.

Dipolelo tša gagwe	O tšhaba maikarabelo	O botša Jemina gore Rebone o swanetše a nyalwe, gore a mo fokoletše mathata ka lapeng.
	O na le lenyatšo	O bitša Morutišigadi Kgoroši ngwanenyana.
Baanegwa ba bangwe ba reng ka yena	Monna wa ngame le kgang	Morutišigadi Kgoroši o mo hlaloša e le monna wa ngame ka ge bongame bja gagwe bo šiiša namana tša mmele gobane o be a gana go rekiša dikgomo, o paletše le maphodisa ge a be a mmošiša ka go timela ga tšhelete.
	Monna wa pelo ye mpe	Bopelompe bja gagwe bo hlatselwa ke Rebone ge a botša mmaneagwe Jemina gore Mahunela o re bao ba mo utswetšago ge ba ka swarwa, ba tla ripša matsogo le maleme.
	O na le lehloyo	Benjamene o re o na lehloyo , o re a ka mo swariša bjang ge e le gore ke tatagwe wa nnete.
Leina la gagwe	Leina la gagwe le sepelelana le ditiro tša gagwe.	Leina la Mahunela le sepelelana le ditiro tša gagwe ka ge a be a hunela tšhelete ya go reka tša lapa la gagwe, o gana le go iša Rebone sekolong, le yena a no iphediša ka dilo tša tlhago, tšeo a sa di rekego.

HLOKOMELA: Tše ga se mehlala ka moka ya semelo sa Mahunela, tšea gape mehlala ya dimelo yeo e tšwelelago letlakaleng la 117 - 118 ka papading gago gomme o tlaletše le ka ya gago.

2.2.3 Morero

(Ge mongwadi a ngwala puku go na le seo a ratago go re ruta sona. Sona seo a ratago go ngwala ka sona, ke yona tabakgolo. Tabakgolo ye ke wona morero wa papadi)

Morero ke kgopolokgolo, dikgopolokgolo yeo mongwadi a ratago go e tšweletša ka sengwalo sa gagwe. Gore morero o tle o bonagale gabotse mongwadi o diriša dithekniki tša thulaganyo, go swana le tekolapejana, tekolanthago, go hlakahlakanya ditaba, go latelanya ditaba, boipoeletšo, poeletšo ya ditiragalo, bj.bj. Thulano le maatlakgogedi di ka godiša morero wa mongwadi goba mongwadi.

Mehlala ye e latelago e tla go thuša go kwešiša le go kgona go tšweletša morero wa “O iphihletšeng” ka mokgwa wa maleba.

Tirišo ya morero wa O iphihletšeng? :

Morero wa papadi ye o lebane le taba ya gore phegelelo e tswala katlego, ge o nyaka selo o tlo feleletša o se humane le ge o ka ba le go kgopša gakaakang tseleng ya gago.

Rebone bjalo ka molwantšhwa o phegelela go tsena sekolo go fihlelela yunibesithing. O ba le ditšhitišo le mapheko leetong la gagwe, le ge a wele efela ga a wele ruri, o a tsoga a tšwela pele ka leeto.

- Rebone o tšweletše dithutong tša gagwe tša marematlou
- O nyaka go tšwetša dithuto tša gagwe pele a ithutela go ba *Psychiatrist*
- Mahunela tatagwe o hunela tšhelete o gana go mo iša sekolong
- Ka lehlakoreng le lengwe, Mpoti o nyaka a e tla Rustenburg go tlo mo nyakiša mošomo le go thoma motse wa bona
- Rebone o hwetša thušo ya mašeleng go tšwa go Moruti Shai le morutišigadi Kgoroši
- Go laetša phegelelo ya gagwe Rebone o fetošā thuto yeo a bego a nyaka go e dira ya *Pyschiatrist* go ya go *Dietician*, se segolo o re ke ge a ka ithuta a tšwetša dithuto tša gagwe pele a ipetlela bokamoso bja go phadima
- Mahunela o kgopela Rebone go mo lotela tšhelete yeo gore a se ke a e timetša
- Nako ya boingwadišo e a fihla, tatagwe o gana ka tšhelete ka leo le rego e timetše
- Ka lehlakoreng le lengwe o botšā Rebone gore le Phaswane o nyaka go mo nyala
- Rebone o felelwa ke tshepo, o ipha bjala ebile o feleletša a ile go Mpoti Rustenburg
- Ge a le fao o amogela mogala go tšwa go morutišigadi Kgoroši a mo tsebiša gore o lefeletšwe dithuto

- Go hlatsela phegelelo ya gagwe Rebone o kgetha go boela gae, go tšwetša dithuto tša gagwe pele. Se se tlišetša phegelelo ya gagwe
- Rebone o hwetša mothuši wa gagwe a mo lefeletše *part-time* efela le ge a be a sa thabišwe ke go ithuta *part-time* a no tšwela pele a ithuta ka ge seo a bego a se fišagalela e be e le go tšwetša dithuto tša gagwe pele
- Re bona a tšwela pele ka dithuto tša gagwe le ge a kopana le ditšhitišo tša go tshwenywa le go lwalelwa ke tatagwe Mahunela
- A swanela ke go ba phiri ya mekoka mebedi – a hlokomela tatagwe ebile a bala dipuku tša gagwe
- Go sa lebeletšwe bolwetši, Mahunela o a timelela. Se e ile ya ba morwalo o boima magetleng a gagwe
- Ka gare ga ditšhitišo tše ka moka o tšwela pele go ithuta
- Mo leetong la gagwe o kopana le ditšhitišo tša go swana le go hloka puku ye bohlokwa yeo a swanetšego go ngwala ditlhahlobo ka yona
- Ka letšatši le lengwe Rebone a ile go hlola mangwalo posong, o hwetša mothuši wa gagwe a mo reketše yona
- Rebone a nama a tšwa ka gare ga kgakanego, a hlohleletšega go ithuta ka mafolofolo ka ge ditlabakelo a na le tšona
- Mafelelong o tšwelela dithutong tša gagwe

HLOKOMELA: Morero ga se kakaretšo ya puku. O theilwe godimo ga molwantšhwa.

12.2.4 Tikologo

Tihalošo ya sererwa

Tikologo ya sengwalo ke lefelo la ditiragalo tša baanegwa ka nako ye e rilego. Ka go realo go ka thwe tikologo e lebane le nako le lefelo. Go na le mehuta ye mebedi ya tikologo, e lego tikologo ya sebjalebja le ya segologolo. Mehuta ye e laolwa ke diteng tša sengwalo.

Ge go bolelwa ka tikologo ya sebjalebja ka gare ga sengwalo, go šupša gore diteng tša sengwalo seo di lebane le ditaba tša sebjalebja, tše di hwetšwago mafelong a sebjalebja, nakong ya sebjalebja. Go ka ba le mafelo a go swana le ditoropong fao go nago le ditsela tša sekolo, dikoloi, kgolego, thabene bjalobjalo. Ge go bolelwa ka tikologo ya segologolo ka gare ga sengwalo, go šupša gore diteng tša sengwalo seo di lebane le ditaba tša segologolo tše di hwetšwago mafelong a segologolo, nakong ya segologolo. Go ka ba le mafelo a go swana le madišong, kgorong, mošate, bj.bj.

Mehlala ye e latelago e tla go thuša go kwešiša le go kgona go tšweletša tikologo ya “O *iphihletšeng*” ka mokgwa wa maleba.

Tikologo ya O iphiletšeng ke ya sebjalebjae. Babapadi le ditiro tša bona ke tša sebjalebjae mola le bophelo go phelwa bja sebjalebjae. Ditiragalo di direga mafelong a sebjalebjae, nakong ya sebjalebjae.

Nako: Ge go bolelwa ka nako go bolelwa ka nako yeo ditiragalo di diregago ka yona

- Ditiragalo papading ye di kgatlampana nakong ya sebjalebjae moo basetsana ba go swana le boRebone le boHlogi ba tsenago dikolo gore ba rutege ba tle ba be le bokamoso bjo bo botse
- Melaetša e fihlišwa ka potlako ka difouno – Hlogi le Rebone ba fela ba leletšana megala ge ba nyaka go bolela – Sarinki o leletšana le Mahunela mogala ge ba nyaka go bonana – Sarinki o leletša Rebone mogala ge a nyaka go boledišana le yena- Mpoti o boledišana le Rebone , Mahunela le Phaswane le bona ba boledišana ka mogala
- Go dirišwa dikuranta go abelana tshedimošo – Rebone o laetša tatagwe kuranta yeo e tšweleditšego dipoelo tša gagwe tša marematlou
- Go dirišwa difatanaga – Benjamene le Monyaku ba laiša lori ya Sebakweng mohlaba. Hlogi o išitšwe ke thekisi yunibesithi – Hlogi o tšwelela ka sefatanaga ge a e tla go tsebiša Rebone lesogana la gagwe
- Go tsenwa kereke – Moruti Shai o nyaka go thuša Rebone ka tšhelete ka ge a šoma gabotse kerekeng ya gagwe
- Go na le maphodisa – Basenyi ba a golegwa le go išwa kgolegong ke maphodisa – Benjamene, Mahunela le Sarinki ba ile ba golegwa
- Go na le badirelaleago – Mahunela o etelwa ke Boreledi wa modirelaleago go tlo mo eletša ka tshwarompe ya bana
- Go na le mokgatlo wa bašomi – Sarinki o botša Sebakweng gore a ka se mo rake mošomong ka ge a ka mmiletša mokgatlo woo
- Go ithutelwa bokgobapuku – Sarinki o botša Rebone gore o be a re kgane o ile go bala bokgobapuku
- Go nwewa diphilisi ge motho a lwala – Mahunela o botša Rebone gore philisi ya Ngaka Credo e mo thušitše ka ge a be a faretšwe ke ditiro
- Go ithutelwa mešomo ya sebjalebjae – Rebone o be a nyaka go ba *Psychiatrist* fela a feleletša a ithutela go ba *Dietician* go swana le ngaka Credo
- Go aparwa meaparo ya sebjalebjae – Sarinki o apara diaparo tša maemo a godimo le go šomiša dibipamafetla tša go tura mo Sebakweng a belaelago gore o a mo utswetša

- Go dirišwa mohlagase ka malapeng – Benjamene o gahlana le mmaneagwe Jemina ge a ile go ya go reka mohlagase

Lefelo: Le laetša gore ditiragalo di direga kae. Ka mo papading ye ditiragalo di direga mafelong a go fapana a go laetša sebjalebjae.

- Go na le mabenkele – Benjamene le Sarinki ba šoma lebenkeleng la Sebakweng
- Go na le diyunibesithi – Hlogi o ile go tšwetša dithuto tša gagwe pele yunibesithing ya Turfloop – Rebone o ithutela *Part-Time* yunibesithing ya UNISA
- Toropong – Fao Sarinki a hlananego le Jemina gona gomme a mmotša ge Benjamene a tšhaba go mo nyala – Benjamene o rekela Rebone diaparo tša maemo toropong
- Seleng ya maphodisa – Benjamene o ile a išwa gona ka ge a be a gononelwa gore o tšere tšhelete ya go iša Rebone sekolong – Benjamene o balabala a le ka gare ga yona
- Tšhatšofising – Majola le Phaswane ba bolela gore Benjamene o swerwe ka phošo, le go re Mahunela o swanetšwe go swarwa a tle a hlabje dipotšišo – Mahunela o swariša modirelaleago Boreledi ge a leka go mo thuša ka maele a go godiša bana
- Go iwa dithabeneng gwa letšwa mmimo – Benjamene le Monyaku ba gotše gomme ba nwa bjala thabeneng - Rebone o gahlana le Phaswane thabeneng a swere mahlo a tšhipa
- Go rekwa mabenkelengkoparara – Rebone le Hlogi ba itebelela gore ba tšweletše ditlhahlobong tša bona tša marematlou - Mpoti o kopana le Phaswane gomme o mmotša gore a kgaogane le Rebone
- Wotong ya bookelo – Rebone o etetše Mahunela bookelong ebile o mo eletša gore a je dijo tša phepo gore a kgone go fepa monagano
- Go dirišwa ntlwana ya boithomelo – Mahunela o lota ebile o utswetšwa tšhelete ya gagwe ka ntlwaneng ya boithomelo- Ntlwana ya boithomelo ya boRebone e tšewa ke ledimo
- Posong – Rebone o be a ile go hlola mangwalo a gabo gomme o humana puku yeo e lego kgale a e nyaka ka lepokisaneng la poso
- Motenteng – Jemina o be a apea magobe a a rekiša

12.2.5 Thulano

Thulano ke ge moanegwa (goba baanegwa) a thulana le dikgopolo tša gagwe goba le baanegwa ba bangwe. Go na le mehuta ye mebedi ya thulano e le go thulano ya ka gare le thulano ya ka ntle.

Thulano ya ka ntle

Thulano ya ka ntle ke ge moanegwa a thulana le moanegwa goba baanegwa ba bangwe ka dikgopolo, dipolelo goba ditho tša mmele.

Mehlala ye e latelago e tla go thuša go kwešiša le go kgona go tšweletša thulano ya ka ntle ka mokgwa wa maleba.

Mahunela o thulana le Rebone

- Rebone o botša Mahunela gore o nyaka tšhelete ya go tšwetša dithuto tša gagwe pele gomme Mahunela o mmotša gore yena ga a na tšhelete
- Rebone o botša tatagwe gore o na le tokelo ya go ithuta ka gona a fiwe tšhelete ya go mo iša sekolong gomme Mahunela o mmotša gore ditokelo di tla mo iša sekolong
- Mahunela o thulana le Rebone ge a mmotša gore yena ga a kgone go apea nama gomme Mahunela a mo gapeletša go e apea
- Mahunela o botša Rebone gore o swanetše go nyalwa ke Konstabolo Phaswane gore a tle a mo iše sekolong gomme Rebone o a gana

Mahunela o thulana le Jemina

- Jemina o befeletše Mahunela mabapi le taba ya go se nyake go iša Rebone sekolong

Rebone o thulana le Sarinki

- Rebone o befelela Sarinki yo a mo leleditšego mogala a kgopela go mmona ebile a mmitša mogadibo
- Rebone o thulana le Sarinki ge a mmotšiša ka tšhelete ya go ya sekolong le ge a mmitša mogadibo. O tima mogala a sa bolela

Mpoti o thulana le Rebone

- Mpoti o botša Rebone ka Phaswane gomme Rebone o a befelwa ebile o a mo raka

Benjamene o thulana le Sarinki

- Benjamene o galefile ge Sarinki a tlo mo lokolla kgolegong o re yena a ka upše a bolele ka kgolegong go na le gore a lokollwe ka tšhelete yeo a gopolago gore ke ya Sebakweng

Mpoti o thulana le Phaswane

- Mpoti o leletša Phaswane mogala a mo kgalema ka taba ya gore o mo tšeela mosadi
- Mpoti le Phaswane ba a lwa kua mabenkelengkgoparara, ba lwela Rebone

Sarinki o thulana le Sebakweng

- Sebakweng o thulana le Sarinki ka taba ya gagwe ya go tšea nako ye telele mogaleng ka nako ya mošomo
- Sebakweng o re Sarinki o swanetše go mmošša gore ge a sa bonale mošomong o ba a ile kae

Benjamene o thulana le Mahunela

- Benjamene o fapana le Mahunela ge Benjamene a mmošša gore o swanetše go iša Rebone sekolong

Morutišigadi Kgoroši le Mahunela

- Morutišigadi Kgoroši le Mahunela ba thulana ka taba ya Mahunela ya go gana go iša Rebone sekolong

Thulanogare

Thulano ya ka gare ke ge moanegwa a thulana le dikgopolo tša gagwe .O ba seemong seo a ba go le dikgopolo tše pedi tšeo di thulanago.

Mehlala ye e latelago e tla go thuša go kwešiša le go kgona go tšweletša thulano ya ka gare ka mokgwa wa maleba.

- [Letl.48] Ka morago ga gore Mahunela a swariše Benjamene, Benjamene o lwa le dipelo tša gore a Mahunela ke tatagwe ka nnete goba aowa
- [Letl.108] Rebone o thulana le dikgopolo tša gagwe mabapi le go swariša motho yo a mo thušago ka tšhelete ya go lefela dithuto tša gagwe

Molokoloko wo wa dithulano o tliša maatlakgogedi go mmadi gore a bale go tšwela pele go hwetša morero wa puku. Molokoloko wo wa dithulano o tšwetša thulaganyo ya sengwalo pele gomme ka thulaganyo yeo ya ditaba mongwadi o utolla morero wa sengwalo.

HLOKOMELA: Matlakala ao o a filwego a tla go thuša go bala ditiragalo ka botlalo ka pukung. Ga go bohlokwa gore o a ngwale ka nako ya tlhahlobo.

13. Dithekniki tša papadi/ tiragatšo/ terama

Dithekniki tšeo di lebanego le dipotšišo tše kopana tša papadi/ tiragatšo/ terama tšeo o swanetšego go ithuta tšona ke tše di latelago:

13.1 Bokantle bja papadi/ tiragatšo/ terama

Ka fase ga bokantle bja papadi e lego khabara ya yona, lebeledišiša dika tše di latelago:

diswantšho tšeo di bontšhitšwego, leina la puku le swanetše go nyalalana le morero wa sengwalwa wogo gore o dikologa godimo ga molwantšhwa. Mebala yeo e tšweleditšwego go khabara ya papadi ya gago. Dika tše, di tla go thuša go akanya diteng tša papadi. Se se ra gore di swanetše go kwana le ditiragalo tša papadi e bile di nyalelane le diteng tša yona.

Mohlala:

Diswantšho

Diswantšho di swanetše go nyalelana le ditiragalo tša papadi:

- Ntlo ya mokhukhu - e emela bongame bja Mahunela, ga a nyake go šomiša tšhelete le ge e le go dira dilo tše dibotse tše di tlogo ba hola
- Leswiswi ka ntlong - le emela go hlokega ga kwano, maikarabelo, thekgo le lerato. Ga go na lebone la lapa e lego mosadi ka lapeng le. Go hlokega mmago Rebone ka lapeng go dirilego gore go hloke Kwame, lerato le thekgo

[www.clipart/library.com]

- Kota ya sefapano – e emela kereke ya boMoruti Shai yeo e thušago ditšhuwana setšhabeng. Ba emaemela Rebone go tšwetša dithuto tša gagwe pele

[www.clipart/library.com]

- Mosetsana le mosadi - ba emela Rebone le mmaneagwe Jemina yo a laetšago thekgo le leratorato go Rebone, se se tšweletšwa ke tirišommele le kopantšhosefahlego

[www.clipartlibrary.com]

Mebala

- Bohubedu diaparong tša Jemina bo laetša lerato leo a nago le lona go go Rebone
- Bohubedu diaparong tša Rebone bo laetša/ bontšha sellu le bohloko bjo a bo kwešwago ke bongame le ditumelo tša setšo tša tatagwe
- Tsotho pele ga mokhukhu e laetša/ bontšha bohlaki bjo bo lego gona lapeng la Mahunela
- Talamorogo e laetša gore le ge o ka phela ka gare ga bohlaki bokamoso bja go phadima bo gona. Rebone o phetše ka bohlaki nako ye telele go tloga bonyaneng bja gagwe mafelelong a tšwelela dithutong

Hlokomela: Mebala ye go bolelwago ka yona e tšwelela fela ka bokantleng bja papadi ya gago. O eletšwa go e bala o lebeletše bokantle bja yona.

Leina la papadi/ tiragatšo/ terama

- Potšišo ye e botšišwa ke Rebone yo e lego molwantšhwa tiragatšong ye. Potšišo ye e botšišwa gape le ke baraloki
- Go iphihlile mang? Mothuši yo a mo thušago ka sephiring gore a tle a kgone go fihlelela morero wa gagwe. Mehl. Letl. 21- Rebone o šaletše ka ditefelo sekolong - o a lefelwa
- Letl. 33 - Kgoroši o re ga a tsebe moabi wa tšhelete ya Rebone ya go ingwadiša yunibesithi, o ipotšiša gore o iphihletšeng?
- Letl. 59-60 - O lefeletšwe go ya go ithuta *part - time* UNISA efela mothuši wa gagwe o iphihlile
- Letl.73 - Polelonoši ya Rebone ge a bala ka phišegelo gomme a ipotšiša go re o thušwa ke mang
- Letl. 96 le 98 – Rebone o humana puku posong gomme o ipotšiša gore e rekilwe ke mang
- Letl.108 - Rebone o feditše ditlhahlobo tša gagwe a sa tsebe gore o lefelwa ke mang
- Letl.111 Kgoroši o bolela le Moruti Shai le Malewe o re go šetše go humana mothuši yo a iphihlilego

13.2 Ditšhupasefala

Di lebane le polelo ya mongwadi. Ke mantšu ao a ngwalwago ka mašakaneng ao mongwadi a tšweleletšago babadi/ batheeletši mathomong a tema ye nngwe le ye nngwe mo gare ga temana.

Mošomo wa ditšhupasefala

- Go hlahla mmadi
- Go utolla dimelo tša babapadi
- Go utlla maikutlo a babapadi
- Go fokotša/ go efoša ditšhitišo

Mohlala wa potšišo:

Bala setsopolwa se se latelago ka tsenelelelo le tsinkelo gomme o fe mehola ye meraro ya ditšhupasefala.

JEMINA:	Bjale o nyaka go rekiša ngwanamogolwake go ikhola? Rebone o swanetše go ya sekolong.
MAHUNELA:	(Ka dihlong) O se ke wa bolelela godimo, šowe Rebone o a tsena.
JEMINA:	Gopola tšhukudu o namele sehlare. Ee, gape ke nyaka a kwe.
REBONE:	(O a goroga) Dumelang, mmane Jemina. Tate, na heng le hlabile mašata?
MAHUNELA:	Ke mmaneago Jemina. Oa mo tseba gore o na le mašata.
Jemina:	O na le maaka re a lwa. A a go botše gore o gana ge ke mmotša gore o swanetše go ya sekolong.
Mahunela:	(Ka go tlatla) Wena Jemina, nke o tlogele go botša bana ka dingangišano tša batho ba bagolo.
Jemina:	(Ka mereba) Ee, ke a mmotša. Rebone, o swanetše go ya sekolong Ngwanamogolwake, e bile o swanetše go išwa ke yo tatago.
Mahunela:	(Ka bogale le tšhošetšo) Bona Jemina bjale! O ntweša le ngwanaka.
Jemina:	Ke re bona ebile o rekile le sellathekeng.
Rebone:	Tlogelang go lwa. Mathata ka a fedile.
Jemina:	O ra bjang Rebone?
Rebone:	Ke humane tšhelete ya go nngwadiša sekolong.
Mahunela:	(Ka tllabego) Rebone, o re o humane tšhelete? Ke bokae?
Mminorathwana [37]	

13.3.1 Tema yeo e kgathwago ke mongwadi/ moanegi/ molaodiši

Ye ke tema yeo e kgathwago ke mongwadi ka gare ga papadi goba setsopolweng. Ka morago ga go fa ntlha o swanetše go e thekga ka mohlala go tšwa setsopolweng. Mongwadi o kgatha tema ka mekgwa ye e latelago ka gare ga papadi goba setsopolweng

- O hlalošetša babadi ditiragalo tša papadi goba setsopolweng ka botlalo
- O re tšweleletša dimelo tša baanegwa ka papading goba setsopolweng.

- O re utollela maikutlo a baanegwa ka papading goba setsopolweng.
- O re utollela moya wo o fokago papading goba setsopolweng

Hlokomela:

Setsopolwa ge o araba potšišo ya mohuta wo, thoma ka go fa tema yeo e kgathwago ke mongwadi/ moanegi/ molaodiši o be o e fahlelele ka dintlha go tšwa ka papading goba setsopolweng.

13.3.2 Tema yeo e kgathwago ke motšweletši

Motšweletši ke mosepediši wa dikgatišo tša papadi ya seyalemoya.

- Go kgonthišiša gore babapadi le ditlabakelo ka moka di gona
- Go kgonthišiša gore papadi e ya moyeng
- Go rulaganya mmimo ka thušo ya rametšhene
- Go hlagiša papadi ya go nyalelana le seyalemoya

Hlokomela, ge o araba potšišo ya mohuta wo, thoma ka go fa tema yeo e kgathwago ke motšweletši o be o e fahlelele ka dintlha go tšwa ka papading/ tiragatšong/ terameng goba setsopolweng.

13.4 Moya wo o fokago

Moya wo o fokago o fetogafetoga go ya ka seemo sa ditiragalo ka gare ga papadi.

Potšišo e laolwa ke diteng tša ditiragalo tša setsopolwa seo.

Mohlala wa potšišo:

Efa moya wo o fokago mo setsopolweng se sa ka tlase

Rebone:	(<i>Ka go duma le lethabo</i>) Joo! Mahlogonolo mogwera o tšweletše!
Hlogi:	(<i>Ka lethabo</i>) Ke tšweletše, Rebone! Ke re ke ikhuditše go hlwa ke kgobokanetšwe ke bomorutišigadi Kgoroši. Ke ya yunibesithi!
Rebone:	E re le nna ke itebelele. (<i>O a nyaka</i>) Mmmmma...!
Hlogi:	Ke be ke sa tshepe gore ke tla ba ka ka hwetša marematlou.
Rebone:	Mahuu....Rebone Mahunela. Leina la ka šele. (<i>Lethabo le golela godimo</i>) Ke tšweletše le nna, mogwera!

[Letl.18]

Mohlala wa karabo:

Go foka moya wa lethabo ka morago ga gore Hlogi le Rebone ba humane dipoelo tša marematlou

Maikutlo

Maikutlo a laolwa ke seemo sa ditiragalo tšeo moraloki a lebanago le tšona. Seemo sa ditiragalo se tšweletša maikutlo a go fapafapana. Mohlala: manyami, lethabo, makalo bj.bj. Lebelela setsopolwa se se latelago: Go tšwelela maikutlo a lethabo ka Rebone ka morago ga

go re a hwetše tšhelete ya go ingwadiša sekolong.

Mohlala wa potšišo:

Hlatholla maikutlo a Rebone mabapi le ditlamorago tša mo setsopolweng.

Hlogi:	A! Rebone mogwera , o bontšha o thabile kudu lehono.
Rebone:	(O <i>thabile</i>) Kudu ,Hlogi
Hlogi:	Etla natšo. O humane lesogana le lefsa na?
Rebone:	Ke išana kae le banna ke sa le kaakana nna? Ke humane tšhelete ya go nngwadiša mogwera.
Hlogi:	O se realo, Rebone.
Rebone:	Morutiši Kgoroši le moruti Shai ba nnyaketše tšhelete ya go nngwadiša sekolong. Ke moithuti bjale.

[Letl.34]

Mohlala wa karabo:

Maikutlo a lethabo. Rebone o thabišitšwe ke ge a hweditše tšhelete ya go ingwadiša sekolong Lebelela setsopolwa se se latelago: Go tšwelela maikutlo a kwelobohloko le manyami. Hlogi o kwela Rebone bohloko ebile o nyamišwa ke ka mokgwa wo Rebone a nago le mabjoko ka gona efela a hlokago motho yo a mo lefelelago dithuto tša gagwe.

Mohlala wa potšišo:

Na maikutlo a gago mohuta mang mabapi le ditiragalo tša mo setsopolweng.?

HLOGI:	(O <i>noši. Ka kwelobohloko</i>) Rebone wa batho! Ke gore Modimo ge a go fa se o go tima se. Nke o bone ka mokgwa woo Rebone e le go sethunya ka gona eupša a hlokago ka gona. Bona ka mokgwa woo dipatla tša go swana le rena di palelwago ka gona eupša ya go tšwetša dithuto pele re sa e hlokego ka gona...	[letl – 21]
--------	--	-------------

Mohlala wa karabo:

Maikutlo a kwelobohloko.

Rebone yoo a hlokago mothuši wa go mo lefelela mola a filwe ka majokong

13.5 Poledišo

Ke ge motho a bolediša selo seo se sa phelego o ka re se a phela/ seo se ka se mo fetolego.

- Letl. 40- Mahunela o bolela le dikgomo
- Letl. 49- O bolela le Tsokotla e lego kgomo
- Letl. 66- O bolela le badimo
- Letl. 73- O bolela le ditaola ga Thokgola
- Letl. 94- O bolela le matswianyane a mpšhe

13.6 Poledišano

Ke moo babapadi/ baraloki ba babedi goba go feta ba boledišanago ka se sengwe.

Hlokomela: Ge o araba mohuta wo wa potšišo o swanetše go fa ntlha o be o fahlele ka mohlala go tšwa setsopolweng/ papading/ tiragatsong/ terameng.

- Poledišano e utolla dimelo tša babapadi/ baraloki
- Poledišano e utolla maikutlo a babapadi/ baraloki
- Poledišano e thuša go tšwetša ditiragalo pele
- Poledišano e tšweletša thulano ya ka ntle
- Poledišano e thuša go tšweletša morero

Mohlala wa potšišo:

Bala setsopolwa se se latelago ka tsinkelo gomme o fe mehola ye meraro ya poledišano go ya le ka fao mongwadi a e dirišitšego:

Benjamene:	(<i>Ka mereba</i>) Nna ga ke nyake go bolela selo le yena, Seresanta Majola.
Rebone:	Le nna ga ke bone bohlokwa.
Phaswane:	Aowa, ba ga Mahunela! Le no mo fa tsebe fela. Mohlomongwe le rena re ka thušega dinyakišišong tša ditaba tše tša bolena.
Benjanene:	O reng ? Bolela re kwe ,moitshwarahlepi tena! O a ntšhišimiša, o a tseba!
Sarinki:	(<i>Ka pelobohloko</i>) Benjamene le wena Rebone, ke rata go le kgopela tshwarelo ye e menaganego.
Rebone:	Tshwarelo ya eng o dirile ka boomo?

[Letl. 112]

Mohlala wa karabo:

- Poledišano e tšweletša semelo sa mmapadi/moraloki - Benjamene o na le mereba, seo se hlatselwa ke ka mokgwa woo a fetolago seresanta Majola ka gona ka mereba.
- Poledišano e tšweletša maikutlo a pelobohloko ka Sarinki ge a kgopela tshwarelo
- Poledišano e tšweletša thulano ya ka ntle gare ga Sarinki le Benjamene le Rebone ge ba gana le go amogela ditaba tša Sarinki

13.7 Polelonoši

Mo moraloki/ mmapadi o bolela a nnoši. Mehola ya polelonoši ke:

- Polelonoši e tšweletša semelo sa babapadi/ baraloki
- Polelonoši e tšweletša maikutlo a babapadi/ baraloki
- Polelonoši e tšweletša thulano ya ka gare
- E thuša go tšwetšapele ditiragalo

ELA HLOKO: Go na le phapano gare ga polelonoši le thulanogare. Ga se dipolelonoši ka moka tšeo di tšweletšago thulanogare, efela go na le moo polelonoši e tšweletšago thulanogare.

Bala setsopolwa se se latelago ka tsinkelo.

Mohlala wa potšišo:

Efa mehola ye Meraro ya polelonoši go ya le ka fao mongwadi a e dirišitšego:

Benjamene: (*O noši. O bolela ka pelobohloko*) Aowa, hle banna. Nna Benjamene ke ka kgolegong ka selo se ke sego ka se dira. Mma, o reng mo o lego gona ka nna? Lehu la gago mma, le re tlogeletše mathata. Tate o ntshwarišitše? Na monna yo o ntlhoetšeng? Afa ke tate wa nnete yena mokgalabje yola? (*Go lla mejako ya kgolego*). Afa re bana ba gagwe? [Letl. 48]

Mohlala wa karabo:

- Polelonoši e tšweletša thulano ya ka gare – Ka morago ga go swarišwa ke Mahunela, Benjamene o ipotšiša dipotšišo tša gore a e ka ba Mahunela ke tatagwe wa nnete goba aowa na
- Polelonoši e utolla maikutlo a manyami – Benjamene o nyamišwa ke ge tatagwe a mo hloile mo ebilego a mo swariša a se na molato
- Polelonoši e tšweletša semelo sa Mahunela. – O na le mpelompe., o swariša Benjamene le go mo latofatša ka go utšwa tšhelete ya go iša Rebone sekolong
- Semelo sa Mahunela – o na le pelo e mpe ka a swarišitše Benjamene a se na molato

13.8 Tekolapele/ Kgadimopele

Ye ke thekniki yeo mongwadi a e dirišago ge a rata go tšweletša seo se tlo go direga mafelelong goba seo se utollago gannyane ditiragalo tše di sa tlo go direga ka moragonyana mo papading ya gagwe. Tekolapejana ya mongwadi e feleletša e direga goba e tšwelela.

Mohlala wa potšišo:

Bala setsopolwa se se latelago gomme o laetše ka moo se tšweletšago thekniki ya tekolapele ka gona

Thokgola: Bjale a re tle go tša go leboga ditaola.
 Mahunela: Ke šetše ke babja. (*O thoma go tsetla*).Itšhuu! Hlogo yela e thomile go opa gape.
 Thokgola: (*O maketše*) Ao ! Mahunela, ke eng bjale?
 Mahunela: Hlogo yela ya ka e thomile gape,ngaka. E a fiša ngaka, ka mo pele le ka morago. Ke a babelwa ngaka.
 Thokgola: (*O a tšhošetša*) Mahunela , ge e le gore makatikanyana a o a dirago ke a go nyaka go tlo se ntefe, badimo ba tla go fura lela. Ke Thokgola nna! Ke tla go dira tabadiagola!

[Letl.74]

Mohlala wa karabo:

Se se boletšwego ke ngaka Thokgola se feleleditše se diragetše ka ge ka nnete Mahunela badimo ba ile ba mo furalela, o utsweditšwe dikgomo le tšhelete ka moka.

13.9 Tekolanthago/ kgadimonthago

Ke tsenatseno ya moela wa tatelano ya mehleng ya ditiragalo mo papading ka nepo ya go ukama ditiragalo tšeo di šetšego di diregile eupša di nago le kamano le tša bjale. Seo se diregago gonabjale se re gopotša seo se diregilego peleng goba morago. Ka mantšu a mangwe selo se se go gopotša eng?

Mohlala wa potšišo:

Bala setsopolwa se se latelago gomme o laetše ka moo se tšweletšago thekniki ya tekolapele ka gona

Rebone:	O be o nthuša ka eng?
Sarinki:	Ka go go lefela dithutong tša gago.
Rebone:	A! Sarinki, o ra gore ke wena o ... (<i>O kgangwa ke makalo</i>) Ke wena o...
Sarinki:	Go no ba bjalo, Rebone. Mothuši wa gago ke nna. Ke nna ke go lefetšego sekolofisi, ka go fa tšhelete ya go go iša sekolong yeo Mahunela a e tšerego eupša ka mo tšeela yona gape ka go lefela <i>Part-time</i> .
Rebone:	Aowa Sarinki. Ke be ke thušwa ke wena? Wena o thubilego lapa lešo? O ra gore le puku ye ya ka ke be ke e rometšwe ke wena?
Sarinki:	Go no ba bjalo.

[Letl. 112 - 113]

Mohlala wa karabo:

Ditiragalo tša setsopolwa se di laetša tekolanthago goba kgadimonthago ka ge se re botša go re ke mang a bego a lefela Rebone ditšhelete tša gagwe tša sekolo go tloga mathomong go fihla mafelelong.

13.10 Ponelopele

Ke go akanya goba go gopola seo se ka diregago. **Ga e gona ka** papading. Ge o araba mohuta wo wa potšišo o eletšwa go diriša mantšu a: **“A ka”**. Hlokomela gore ponelopele ya gago e gomarele seo go botšišwago ka sona .O se tšwe tseleng.

Mohlala wa potšišo:

Efa ponelopele ya gago ka bokamoso bja Rebone ka morago ga go re Mahunela a timetše tšhelete ya gagwe ya go ingwadiša sekolong.

Mohlala wa karabo:

- Rebone a ka ipolaya
- Rebone a ka ngala ka gae, a ya le naga

13.11 Mothalonako

Ke taetšo ya nako ya tatelano ya ditiragalo. Ge re bolela ka nako mo dingwalong gona re šupa lebaka leo le tšewago ke mongwadi ge a laodiša ditiragalo tšeo di tšwelelago ka gare ga papadi ya gagwe. Ka fase ga mothalonako o swanetše go laetša tiragalo le nako yeo e diragetšego ka yona.

Mohlala wa potšišo:

Bontšha ka fao mongwadi a tšweleditšego thekniki ya mothalonako ka gona setsopolweng se.

Jemina: Mahunela, Rebone o re ke matšatši a mabedi a sa le a eya madišong go nyaka dikgomo, le lehono ga se a boa.

Shai: A ke re o na le sellathekeng? Hleng le sa mo leletše?

Jemina: Ba re e no lla e le tee.

Shai: Mahunela a ka ba a ile kae?

Mminorathwana

[Letl.63]

Mohlala wa karabo:

Nako: Matšatši a mabedi

Tiragalo: Mahunela e sa le a e ya madišong go nyaka dikgomo

13.12 Kgegeophetogi

Kgegeophetogi ke mafelelo a papadi/ tiragatšo/ terama ao mmadi a bego a sa a letela, akanya goba lebelela. Ge puku e thoma re hutša gore e ka fela ka mokgwa wo o itšego, efela gwa se be bjalo. Mokgwa wo ditiragalo di felelago ka gona, di felela ka mo re bego re sa akanya ka gona.

Mohlala wa karabo:

- Ka mokgwa wo Rebone a bego a nyaka go tseba mothuši wa gagwe ka pelo ya gagwe ka moka, re be re letetše gore o tla mo amogela ka lethabo efela gwa se be bjalo.
- Sarinki o rile go itšweletša go Rebone bjalo ka mothuši wa gagwe le go mo kgopela tshwarelo, Rebone a se thabele le go amogela seo.

13.13 Kgegeotiragatšo/ kgegeoteramatiki

Ke ge baraloki/ babapadi ba bangwe le batheeletši/ babadi ba tseba gannyane ka seemo sa ditaba gore se šupa eng mola baraloki/ babapadi bao ba amegago ba sa tsebe.

Ke tsebo yeo rena babadi/ batheeletši le baraloki/ babapadi ba bangwe re e tsebago ka moraloki/ mmapadi yo mongwe mola yena a sa e tsebe.

Mohlala:

- Batheeletši/ babadi ba a tseba gore dikgomo tša Mahunela di utswa ke Benjamene mola yena a sa tsebe
- Batheeletši/ babadi ba a tseba gore Sarinki o ratana le Mahunela mola Rebone le Benjamene ba sa tsebe
- Batheeletši/ babadi ba a tseba gore Benjamene o peiletšwe ke Sarinki mola Mahunela a sa tsebe

13.14 Bokamorago / Boithekgo

Bokamorago ke tiragalo yeo e hlagilego pele ya huetša boemo bja bjale bja ditiragalo. Ke tiragalo yeo e huetšago goba e hueditšego seo se diregago setsopolweng. Se se ra gore o swanetše go tseba tiragalo yeo e huetšago goba e hueditšego seo se diragetšego setsopolweng.

Mohlala wa potšišo:

Lebelela setsopolwa se se latelago gomme o fe bokamorago bja sona.

Phaswane:	Tshwarelo, Tate. E re ke arabe mogala wo pele. Hallo.
Mpoti:	(Ka pefelo) Wena Phaswane ga o di gadikele go di phura.
Phaswane:	(O tlabegile) O mang wena?
Mpoti:	Yena yoo o mo tšeelago mosadi.
Phaswane:	(O a itwela) Heei wena motho, nke o mpotše gore ke wena mang, go se go bjalo ke kgaola mogala wo.
Mpoti:	Ke re o kgaogane le Rebone. Ge e le gore go na le motho yo o nyakago go mo iša sekolong, o iše mogatšago, sehla lwa tena!
Phaswane:	Gape monna, o ntlabela lefela.
Mpoti:	Rena ga re tle go go tšhaba ka bophodisanyana bjo bja gago.
Phaswane:	O a tseba ge nka tla ka go swara mošaa o tlo tlatša marokgwana a a gago. O se ke wa tla wa ntšhošetša
Mpoti:	Re tla hlakana. Ge e le Rebone, o ka se mmone (o tima mogala).

Mminorathwana

[Letl. 65]

Mohlala wa karabo:

Bokamorago bja setsopolwa se bo hueditšwe ke tiragalo ya ge Mahunela a boditše Mpoti nakong yela a mo leleditše mogala gore Rebone o tsena sekolo gomme o lefeletšwe ke Phaswane.

13.15 Morero le Molaetša

Dithekniki tše pedi tše ga di swane. Lebedišiša diponagalo tša tšona gore o tle o kgone go bona phapano.

Lebedišiša nkatlapana ye e latelago go bona phapano ya morero le molaetša.

Nkatlapana ya 5

MORERO	MOLAETŠA
<ul style="list-style-type: none"> Ke thutokgolo yeo re e hwetšago ka gare ga papadi e lebane le ditiragalo ka moka tša papadi Morero wa papadi ke o tee, o lebane le thuto kgolo O akaretša dilo tše dintši ka gare ga wona O lebane ebile o tšweletšwa ke molwantšhwa <p>Mohlala : O iphihletšeng? Phegelelo ke motheo wa katlego goba Phegelelo e tswala katlego</p> <ul style="list-style-type: none"> Rebone o ile a phegelela go tšwetša dithuto tša gagwe pele le ge tatagwe a be a re yena ga a na tšhelete gomme a hwetša thušo ya mašeleng Rebone o be a na le mathata a go tšwetša dithuto pele fela o ile a phegelela gomme mafelelong a tšwelela	<ul style="list-style-type: none"> Ke thuto goba dithuto tše re di hwetšago ka gare ga papadi Melaetša ka gare ga papadi e ba e mmalwa O tšweletšwa ke ditiragalo tše dintši O tšweletšwa ke baraloki/ babapadi ba go fapafapana ka gare ga papadi <p>Mohlala: O iphihletšeng?</p> <ul style="list-style-type: none"> Bongame ga bo nyakege ge o le motho kudu motswadi Mahunela o hunetše tšhelete ya go iša bana sekolong , Benjamene le Ribone Kgodišompe/ tlišo/ tshwarompe ya bana e tliša kgakanego le masetlapelo maphelong a bona Thulano ya setšo le sebjalebja e gataka ditokelo tša batho Motho yo o mo hloilego a ka go tšwela mohola o sa tsebe Ditlamorago tša go ratana le bana o le mokgalabje di ka go wetša mathateng Go hloka mma bophelong go tliša kgakanego maphelong a bana

HLOKOMELA:

- **Potšišo ya morero e lebane le puku ka moka mola potšišo ya molaetša e lebane le setsopolwa.**

13.16 Baanegwa

Baanegwa ke babapadi/ baraloki ka gare ga papadi. Go bohlokwa gore o tsebe baanegwa ka moka ba papadi ye gore o tle o kgone go tseba mehuta ka moka ya baanegwa. Re na le mehuta ye mebedi ya baanegwa, moanegwa yo mogolo le baanegwatlaletšo. Moanegwa yo mogolo ka papading e ka ba molwantšhwa, molwantšhi goba mohlohleletši.

Ditiragalo ka moka tša papadi di dikologa godimo ga moanegwa yo mogolo. Baanegwatlaletšo ke bao ba thušago gore ditiragalo tša papadi di tšwele pele. Baanegwatlaletšo ba thuša moanegwa yo mogolo go tšweletša morero wa papadi.

HLOKOMELA: Bahlahlobi ba diriša lentšu la molwantšhwa, molwantšhi le mohlohleletši, ge ba lebiša go moanegwa yo mogolo

Lebedišiša nkatlapana ye e latelago go bona phapano ya baanegwa ba.

Nkatlapan ya 6

Molwantšhwa	Molwantšhi	Mohlohleletši
<p>O thoma le papadi/ tiragatšo/ terama a ba a fetša le yona.</p> <p>Morero wa puku o theilwe godimo ga gagwe.</p> <p>Molwantšhwa wa papadi ya “O iphiletšeng”? ke Rebone.</p> <p>Rebone ke molwantšhwa ka ge a lwantšhwa go phethagatša morero wa gagwe wa go tsena sekolo, le go tšwetša dithuto tša gagwe pele yunibesithi.</p>	<p>O lwantšha molwantšhwa, o mo palediša go fihlelela morero wa gagwe.</p> <p>Ka gare ga papadi ya rena re na le balwantšhi ba mmalwa bao ba thibelago molwantšhwa go phethagatša morero wa gagwe.</p> <p>Molwantšhi ke Mahunela ka ge a le kgahlanong le morero wa molwantšhwa wa go tšwetša pele dithuto tša gagwe ka go gana go mo lefelela dithuto.</p> <p>Ka mo go papadi/ tiragatšo/ terama ya “ O iphiletšeng”? go tšwelela gape ba ba</p>	<p>O hlohleletša molwantšhwa go palediša molwantšhi go fihlelela morero wa gagwe.</p> <p>Mohlohleletši ke Sarinki.</p> <p>Sarinki o tseba mathata a Rebone, Mahunela le Benjamene gomme o a šomiša go thuša Rebone , ka go mo lefelela dithuto.</p>

Molwantšhwa	Molwantšhi	Mohlohleletši
	<p>latelago bao ba kgathago tema ya balwantšhitlaleletšo ka ge ba thuša Molwantšhi.</p> <p>Mpoti ke molwantšhitlaleletši ka ge a le kgahlanong le molwantšhwa a mo palediša go fihlelela morero wa gagwe wa go tsena sekolo, a nyaka go mo nyala bat home lapa.</p> <p>ka ge a nyaka gore a mo nyale ba thome lapa.</p>	

HLOKOMELA: Go na le gape moanegwaphethegi le moanegwahlaedi.

Lebedišiša nkatlapana ye e latelago go bona phapano ya baanegwa ba.

Nkatlapana ya 7

MOANEGWAPHETHEGI	MOANEGWAHLAEDI
<p>Ke moanegwa yoo a emelago motho yo a feletšego. O na le mafokodi, o na le tše di botse tše a di dirago ebile o a gola.</p> <p>Rebone ke moanegwaphethegi. O kgonne go gola, a emela seemo seo a kopanago le sona.</p> <p>Ka morago ga go lemoga gore tatagwe ga se a ikemišetša go mo lefelela dithuto o fetošā dithuto tšeo a bego a nyaka go di dira o be a nyaka go ithutela go ba <i>Psychiatrist</i> a e fetošā a dira <i>Dietišene</i> .</p> <p>Ge mothuši wa gagwe a mo lefelela go dira dithuto tša gagwe <i>Part – time</i> o a amogela le ge a be a nyaka go tsena sekolo go felelela (Full Time).</p> <p>O bile le mafokodi bjalo ka motho wa nama, bjalo ka mang le mang, a nwa bjala fela a kgona go bo tlogela .</p> <p>A ya Rustenburg go Mpoti a nyaka ba thoma lapa efela ge a hwetša thušo ya mašelang a go tšwetša dithuto tša gagwe pele, a kgaogana le tšeo ka moka.</p>	<p>Ke moanegwa yoo a sa golego, a sa fetogego, goba a fetošwa ke mabaka.</p> <p>Mahunela ke moanegwahlaedi, le ge batho ka moka ba mo kgopela go re a iše Rebone sekolong o no ngangabala.</p> <p>Le ge a bona bolwetši bja go farelwa ke ditoro bo tšwela pele ka morago ga go nwa maswi o gana go ya ngakeng.</p>

Tswalano ya babapadi/ baraloki

Potšišo ye e lebane le gore babapadi/ baraloki ba tswalana bjang. Mo o swanela ke go fa tswalano ya babapadi/ baraloki bao ba go botšišago ka bona.

Mohlala wa potšišo:

Efa tswalano ya sersanta Majola le Phaswane.

Mohlala wa karabo:

Ke bašomimmogo.

Semelo sa moanegwa

Hlokomela potšišo ye, e ka tšwelela bjalo ka potšišo ye telele goba ya botšišwa bjalo ka potšišo ya setsopolwa. Ge e le potšišo ye telele e ile go tšwelela e bolela ka tshwantšho ya baanegwa mola ge e le potšišo ya setsopolwa e bolela ka semelo sa moanegwa. Semelo ke moo re fapantšhago moanegwa yo mongwe go ba bangwe.

Mohlala wa Potšišo:

Efa semelo sa Jemina go ya le ka moo se tšweleditšwego ka gona setsopolweng.

Mahunela:	Jemina, ke re nka se iše ngwana wa ngwanenyana sekolong.
Jemina:	Molato?
Mahunela:	O a tseba gore ngwana wa ngwanenyana ga se wa ka
Jemina:	Bjale hleng le Benjamene šo o paletšwe ke go no iša hambaga* moo ga lešedi.
Mahunela:	Leomahlogo leo! O gana le go diša dikgolm tša ka eupša o nyaka maswana le nama tša tšona?
Jemina:	He! Ngwana o swanetše go šomela dijo tša batswadi ba gagwe?
Mahunela:	E sa le ngwana selo sela mola se kgona le go imiša ngwanenyana? A ke o itirile poo ya motse wo?
Jemina:	A direng ge wena o sa mo maatlafatše? Ke gore le ge mmušo o goelela o re maatlafatšang* bana le basadi ga le kwe?
Mahunela:	Mmušo o kile wa tla ka mo gae wa mpotša tšona tšeo?
Jemina:	Dikuranta, radio le thelebišene ga le di kwe?
Mahunela:	Ke di tšea kae?
Jemina:	Monna monna tenang, mpaletše. A re se ke ra tšhabela ye ya Rebone. Ke re na o tla kgona go mo iša sekolong?

[Letl. 28]

Mohlala wa karabo:

O na le kwelobohloko, o nyaka go bona Benjamene le Rebone ba thekgwa ke Mahunela tatagobana go fihlelela bokamoso bja bona bj ago phadima

O rata thuto, o na le phišegelo ya go bona Benjamene le Rebone ba rutega

DINYAKWA TŠA PAPADI/ TIRAGATŠO/ TERAMA YA SEYALEMOYA

Mmino:

- O ka dirišwa meletlwaneng: thabeneng (Letl. 25), Benjamene ge a gopola lerato la gagwe le Sarinki
- O ka dirišwa gape ge go dirwa diphetogo ka gare ga tiragatšo, ge go

fetolwa temana, lefelo goba nako ya tiragalo

Filthara

- Modumo wa ge go boledišanwa ka mogala.
- Kwagatšo ya mantšu e fapana le ge baraloki ba bolela ba lebelelane ba se mogaleng. (sefo)
- Letl. 18
- Letl. 34
- Letl. 38

Pulamadibogo

- Ke mmino wo o letšwago ge kgaolo e thoma le ge kgaolo e fela. Letl.23, 29, 34....

Mohola: o thuša go thoma le go tswalela kgaolo ye nngwe le ye nngwe

Mminoratho

- Mmino wo moteletšana wo o dirišwago ge temana ka gare ga kgaolo e fela.
- O šoma go arogantšha ditemana go ya ka dinako tša go fapana.
- Ditiragalo tša mosegare tšeo di diregago mafelong a go fapana di arogantšhwa go tša bošego. Seripa sa mosegare ge se fela gomme se latelwa ke sa bošego. Letl. 21, 56,103

Mminorathwana

- Mmino wo mokopana wo o arogantšhago ditemana tšeo di diregago ka nako ya go swana mafelong a go fapana ka gare ga kgaolo.
- Tiragalo ya bošego e latelwa ke ya bošego, goba ya mosegare e latelwa ke ya mosegare. Letl. 18, 24, 72, 111

Kgaola/Moripo

- E laetša ditiragalo tše pedi tše di amanago di diregago ka nako e tee lefelong le le tee kgauswinyana. E ka gare ga temana. Mehl.Letl.30 (Rebone le Hlogi sehlakeng-Mahunela o tshwamare, Letl. 50.
- Baanegwa ba tlo bolela ka baanegwa ba bangwe bao ba sego kgole le bona ka phapošing ye nngwe.

Khwelelo/tšweletšo/fokotša/oketša

- Go šutha mo baraloki/ moraloki a lego gona ba ya kgauswinyana le mo ba lego gona ntle le go fetša temana le morero wa bona. Letl.41, 44, 48, 56, 67... 106 thabeneng ka gare, thabeneng ka ntle.

Tirišo ya segodišantšu

- Go laola tshepetšo ya tiragatšo ya seyalemoya - bokgole le bokgauswi.
- Se laola ntlha ya LENTŠU. Polelonoši –moraloki o batamela segodišantšu, a bolela ka go iketla gore a kwale gabotse.
- Poledišano- babapadi ga ba batamele kudu ka ge ba hlakanela segodišantšu. Ge moraloki a laela o a katoga le ge moraloki a araba (Letl.22, 25, 56) yo mongwe goba a laela.

Medumo

- Go netefatša/ nolofatša ditiragalo, Letl.18- Lešata mabenkelengkoparara.
- Letl.19-dikgomo. Letl.24-dibjana, go kokota, Letl.20 - mohlaba le digarafo, bošego sethokgweng, Letl.75 letswai masenkeng, Letl.77 mabitsi a kgakgatha,bj.bj.

Setu

Setu se dirišwa ge poledišano e emišwa ka lebaka la ge moraloki a swanetše go dira se sengwe:

Mohlala :

- Moraloki a ka ba a fetola mogala ka phapošing ye nngwe
- Moraloki a ka ba a nyaka go fetola magang/ hlogo ya taba yeo e be go e swerwe.

14. Kakaretšo ya Papadi/tiragatšo/terama kgaolo ka kgaolo

Karolo ye ya pukukgakollo e arotšwe ka dikgaolo tše 16. Kgaolo ye nngwe le ye nngwe e bopilwe ka ditemana. O tla hwetša kakaretšo ya ditiragalo go ya ka ditemana.

14.1 KGAOLO YA 1

Temana ya 1

- Ke mabenkelengkgoparara Rebone le mogwera wa gagwe Hlogi ba itebelela kuranteng moo go gatišitšwego dipoelo tša marematlou
- Ba ikhwetša ba atlegile moya go rena wa lethabo
- Rebone o ikemišetša go tšwetša dithuto pele, e sego go ipha banna

Temana ya 2

- Lešakeng la Mahunela, Mahunela o na le mogwera wa gagwe Malewe, poledišano e mabapi le leruo le go se nyake ga bafsa go kgethelwa balekane
- Rebone o a goroga, o ba tsebiša ka katlego ya gagwe dithutong
- Ba a mo lebogiša, Mahunela o nyaka ge a ka ya mošomong
- Rebone o gana nnang, o nyaka go tšwetša dithuto tša gagwe pele, Mahunela tatagwe o re ga a na tšhelete.

Temana ya 3

- Sebakweng mongmošomo, Benjamene le mogwera wa gagwe ba Mehlabeng
- Benjamene le Monyaku ba feditše go laiša mohlaba
- Monyaku o gopotša Benjamene gore mošomo wa gagwe gabotsebotse ke go thuša tatagwe Mahunela go diša dikgomo
- O mo utollela gore ga ba kwane ebile o mo rakile ka ge a sa nyake go mo swaela namane
- Poledišanong yeo, Benjamene o amogela mogala wa go tšwa go Sarinki mmago ngwana wa gagwe

Temana ya 4

- Ke sekolong, Rebone le Hlogi mogweragwe ba tlile go tšea dipoelo
- Hlogi o hwetša a atlegile
- Rebone o a kolota o tšea gore ba ka se mo fe dipoelo tša gagwe
- Hlogi o mo hlohleletša go yo iteka mahlatse
- Ge a fihla, o hwetša mothotsoko a lefeletše dithuto tša gagwe, gomme a fiwa dipoelo

Temana ya 5

- Lapeng la Jemina mmane 'a Rebone, Rebone o kwa bohloko ka tlaišo ya tatagwe
- Mahunela ga a nyake go thekga Rebone ka go mo iša sekolong, o ganne le go tšeiša Benjamene laesense, ebile o šoma go laiša mohlaba ga Sebakweng
- Jemina o leka go mo thoba matswalo o re a se belaele

Temana ya 6

- Ke sekolong moo moruti Shai a ikgašitšego gona go boledišana le morutišigadi Kgoroši ka bokamoso bja Rebone yo a atlegilego gabotse dithutong
- Go utollwa gore Rebone o hlokofaletšwe ke mmagwe, Mahunela tatagwe o a ba tlaiša, o gana go ba thekga dithutong

14.2 KGAOLO YA 2

Temana ya 1

- Ke lapeng la Mahunela, ka ntlong, Rebone o bolela a nnoši o ipona molahlego ebile o lebanwe ke go ja ditšhila tša thaka tša gagwe
- Mahunela o a tsena a sa ile le menagano, o mo laela go apea megwapa ya nama ya kgomo ya go hwa ka morago ga go longwa ke noga, Rebone o kgahlanong le seo
- Mahunela o botšiša Rebone gore ga a na lesogana leo a ratanago le lona gore le mo nyale a tle a hwetše tšhelete go swana le batswadi ba bangwe

Temana ya 2

- Monyaku le Benjamene ba thabeneng bošego ba nwele bjala ka morago ga go lefelwa tšhelete ya bona ya kgwedi
- Benjamene o ntšha matshwenyego a gagwe mabapi le bokamoso bja leswiswi bja Rebone
- Matshwenyego a gagwe a hlolwa ke ge Mahunela a sa ikemišetša go iša Rebone sekolong. O nyaka a nyalwa ka ge go ya ka yena e le mosadi a se a swanelwa ke thuto a swanetšwe ke lenyalo
- Ba sa boledišana, go tsena Sarinki, o thulana le Benjamene ge a mo kgopela gore ba boledišane gomme Benjamene a gana

Temana ya 3

- Ke mosegare ka ntlong ya Mahunela, Mahunela o thulana le Rebone ka taba ya go gana go mo iša sekolong
- O mo gapeletša go nyalwa ke Mpoti, Rebone o a latola

Temana ya 4

- Go tšwelela polelonoši yeo e nago le thulanogare ya Mpoti ge a ipotšiša gore a e ka ba Mahunela o mo fa Rebone ntle le magadi goba aowa

Temana ya 5

- Ke ka phapošing, Jemina o thulana le Mahunela mabapi le go hunela tšhelete ya go iša Rebone sekolong le Benjamene *hambaga*

Temana ya 6

- Ka lapeng, Rebone o balabalela Hlogi ka bokamoso bja gagwe bjoo a bonago o ka re bo a felela
- Ba sa boledišana Rebone o amogela mogala wa go tšwa go Sarinki moo a mo kgopelago go mmona ka tšhoganetšo gomme Rebone o ganana le seo
- Poledišanong ya bona ba thulana gape ka taba ya go bitša Rebone mogadibo mola Benjamene a se a mo nyala

14.3 KGAOLO YA 3

Temana ya 1

- Ke mosegare Sehlakeng, Rebone o balabalela Hlogi ka tshwarompe yeo tatagwe a mo fago yona.
- O mo emiša nako e telele pele a mo araba, Rebone o fela pelo ebile o mo latelela botshwelamare
- Mo go tšwelela thulanontle ka ge Mahunela a sa thabišwe ke ge Rebone a mo latelela botshwelamare, a bona e le lenyatšo
- Sebakeng sa gore a mo fe yona o mo iša lešakeng mo a mo šupetšago morogo wa leroto

Temana ya 2

- Ke mosegare lebenkeleng Sarinki o bolela le *Sugar daddy* ya gagwe mogaleng
- Sebakweng o a goroga, o thulana le Sarinki ka taba ya gagwe ya go tšea nako ye telele sellathekeng ka nako ya mošomo
- Go tšwelela thulano magareng ga Sebakweng le Sarinki ge a mmošiša gore o tšea kae tšhelete ya go reka paesekele, diaparo tša go tura mola e se mafelelo a kgwedi

Temana ya 3

Rebone o fiwa tšhelete ke morutišigadi Kgoroši mosegare sekolong go tšwetša dithuto tša gagwe pele gomme, o botšwa gore o tla e buša mohla a šoma

- Rebone o botšiša gore tšhelete ye e tšwa kae gomme morutišigadi Kgoroši o mo fetola ka gore moabi wa tšhelete yeo ga a tsebje
- Phetolo ye e tliša kgakanego go Rebone ka ge a ipotšiša gore mothuši wa gagwe o iphihletšeng/ ke ka lebaka la eng a iphihlile

Temana ya 4

- Ke mosegare ka phapošing, Benjamene o etetše tatagwe go tlo bolela le yena mabapi le go iša Rebone sekolong
- Se se tliša thulano ya ka ntle magareng ga Benjamene le Mahunela, Mahunela o tšhabela maikarabelo a botswadi o a rweša Benjamene, ka ge a e re Benjamene a iše Rebone sekolong
- Benjamene o thulana le Mahunela ka taba ya go fepa ngwana le go ratana le Sarinki

Temana ya 5

- Hlogi o boledišana le Rebone mokgotheng ka thekgo ya mašeleng yeo a e hweditšego
- Rebone o amogela mogala go tšwa go Sarinki, gomme ba a kgakgana morago Rebone o tima mogala wa Sarinki ba sa boledišana

14.4 KGAOLO YA 4

Temana ya 1

- Benjamene o boledišana le mongmošomo wa gagwe Sebakweng mosegare lebenkeleng
- O mo fa maano a go kgopelela tšhelete go Sariki ka ge a bontšha a na le tšhelete matšatši a
- Sebakweng o fa Benjamene maano a gore a ye go kgopelela Rebone thušo ya mašeleng go Sarinki ka ge a bontšha a na le tšhelete matšatši a
- Sebakweng o botša Benjamene gore o gononwa gore Sarinki o mo utswetša tšhelete, le gore Benjamene o itefela ka diloutu tše dingwe tša gagwe , ke moka a fa Sarinki tšhelete ya gona

- Ka lehlakoreng le lengwe Benjamene o gononwa gore Sebakweng o mo gatela mapai, gomme se se hlola thulano ya ka ntle gare ga bona.

Temana ya 2

- Mahunela o thulana le Jemina ka taba ya go iša Rebone sekolong
- Jemina o lateletše Mahunela ka gae ka taba ya gagwe ya go gana go iša Rebone sekolong
- O makatšwa ke go hwetša Mahunela a na le sellathekeng
- Mahunela o sa boeletša taba ya gagwe ya gore Rebone ke mosadi o swanetšwe ke nyalo e se go thuto, se se tliša thulano magareng ga Jemina le Mahunela
- Ba sa kgakgana Rebone o a tšwelela gomme o ba tsebiša gore o humane tšhelete ya go ingwadiša sekolong

Temana ya 3

- Ke mosegare, kgorwaneng ya lebenkele
- Benjamene le Sarinki ba thulana ka taba ya Sebakweng, ya gore o belaela go re o ratana le Sarinki

Temana ya 4

- Ke bošego ka ntlong, Rebone o boledišana le Hlogi mogaleng ka leeto la bona la go ya Turf, go yo ingwadiša
- Mahunela, o kgopela Rebone gore a mo fihlišetše ditebogo go Moruti Shai le morutišigadi Kgoroši ka thušo ye ya mašelang
- Mahunela o kgopela Rebone go swarela Rebone tšhelete ya go ingwadiša gore e se timele

Temana ya 5

- Sarinki o botša Sebakweng ka ketelo ya mmane wa Rebone, yo a tlilego go kgopelela Rebone mašelang go mo thuša, o boledišana le Sarinki
- Sebakweng o botša Sarinki ka taba ya go ratana ga bona yeo a e boditšwego ke Benjamene
- Sebakweng o kgopela Sarinki tshwarelo ka taba ya go mo gononela gore o mo tšeela tšhelete ka gore o lemoga gore dipuku tša ditšhelete di sepela gabotse

Temana ya 6

- Go tšwelela poledišo ka Mahunela, o bolediša dikgomo tša gagwe mosegare ka sethokgweng,
- Mahunela o leletša Mpoti mogala o mo tsebiša taba ya gore Rebone o humane tšhelete ya go mo iša sekolong gomme Mahunela o nyaka go thibela seo

Temana ya 7

- Hlogi o latile Rebone ka gae gore ba ye go ingwadiša sekolong
- Rebone o palelwa ke go ya go ingwadiša ka ge Mahunela a timeditše tšhelete

14.5 KGAOLO YA 5

Temana ya 1

- Sarinki o kopana le Jemina toropong gomme o mmošiša ka taba ya gagwe le Benjamene ya nyalo
- Jemina o botša Sarinki gore mohlomongwe Benjamene o paledišwa ke taba ya gore o belaela gore Sarinki o ratana le Sebakweng

Temana ya 2

Malewe o boledišana le morwa wa gagwe Phaswane ka tša mošomong wa gagwe wa bophodiseng

- Ba sa boledišana go tsena moruti Shai gomme o tsebiša Phaswane gore Mahunela o timeditše tšhelete yela ba e filego Rebone ya go tšwetša dithuto tša gagwe pele

Temana ya 3

- Jemina o botša Mahunela gore o tlile le morutišigadi Kgoroši yo a kgopelago go boledišana le yena
Ka ntle bošego ka lapeng la Mahunela, morutišigadi Kgoroši o botšiša Mahunela ka tšhelete ya go timela gore o tseba yo a e tšerego
- O botša Mahunela gore ba swanetše go tsentšha ba molao mo tabeng ye, ka ge tšhelete yeo e filwego Rebone e le ya setšhaba

Temana ya 4

- Jemina o leka go homotša le go kgothatša Rebone ka morago ga gore tatagwe Mahunela a timetše tšhelete ya go ngwadiša go ya sekolong
- Rebone o llišwa le go kwešwa bohloko ke taba ya gore Mahunela o gana go rekiša dikgomo gore a buše tšhelete yeo, ebile ga a sa nyaka go dula le Mahunela
- Rebone o ba le mogopolo wa go gweba ka mmele Jemina o a gana

Temana ya 5

- Mahunela o kgopela ngaka Thokgola gore a mmofele gore Moruti Shai le Rebone ba se sa mo tshwenya, a be a dire gore Rebone a dumele go nyalwa
- A buša a kgopela gore di dire gore Rebone a dumele go nyalwa ke Mpoti goba Phaswane
- Ka morago ga go dira seo Mahunela o gana go lefela Thokgola ka kgomo

Temana ya 6

- Moruti Shai o boledišana le morutišigadi Kgoroši ka taba ya tšhelete yeo e timetšego, ebile o botša moruti Shai gore morwa wa Mahunela Benjamene o kgolegong o swerwe ka ge go gononelwa gore ke yena a tšerego tšhelete ya Rebone

Temana ya 7

- Ke bošego ka ntlong ga Mahunela, Mahunela o botša Rebone gore Phaswane morwa wa Malewe o nyaka go mo nyala gomme Rebone o kgahlanong le seo

14.6 KGAOLO YA 6

Temana ya 1

- Benjamene o ipotšiša dipotšišo tše ntši kudu tša gore a na e ka ba Mahunela ke tatagwe wa madi goba aowa
- Ka tšhatšeofisi Sarinki o etetše Benjamene, o mmotšiša ka letšatši la gagwe la go tsena khoto gore a kgone go mo lokišetša peila
- Benjamene o gana ge a mo peilela ka tšhelete ya go tšwa ga Sebakweng

Temana ya 2

- Ke mosegare ka lešakeng, go tšwelela poledišo ya Mahunela a bolediša kgomo ya gagwe Tsokotla ge a e gama
- Mahunela o ragwa ke kgomo molomong, maswi a a falala, leino le a kgolega
- Malewe o mo kgopela go ya bookelong, o a gana ka baka la bongame
- Malewe o botša Mahunela go re lekgotla lela le kgobokeleditšego Rebone tšhelete le re ke yena a swanetšego go e lefela yona kgwedi yona ye

Temana ya 3

- Ke mosegare ka tšhatšofisi, sersanta Majola o boledišana le Konstabolo Phaswane ka taba ya go re o ka re ba swere motho yo e se go yena mabapi le tšhelete ya go timela
- Sersanta Majola o šišinya gore Mahunela a swarwe go re a tle a botšišwe dipotšišonyana
- Ke mosegare ka phapošing ya kgolegong, Jemina le Rebone ba etetše Benjamene

Temana ya 4

- Mahunela sebakeng sa go ya ngakeng ka morago ga go thulwa ke kgomo a ba ya mo kgonola leino, o tšokotša ka ganong ka peterole ka lebaka la go re e tšhipile
- Mahunela o etelwa ke morutišigadi Kgoroši le modirelaleago Boreledi go tla go boledišana le yena mabapi le kgodišo ya bana gomme ba fapana ge modirelaleago a leka go mo fa maele a go godiša bana

Temana ya 5

- Ke mosegare mmileng, Sarinki o peiletše Benjamene, ba sepedišana tsela e tee ba swere magang
- Benjamene o rakilwe mošong ga Sebakweng gomme o botša Sarinki go re o hweditše mošomo efela ga a utolle go re kae

Temana ya 6

- Ke mosegare ka tšhatšofisi Mahunela o bega molato wa modirelaleago maphodiseng gomme ba gana go mmulela wona ka ge taba ya gona e se na ntlha le thito
- Mahunela o a swarwa

14.7 KGAOLO YA 7

Temana ya 1

- Rebone o nwa bjala o boledišana le Phaswane, o botša Phaswane go re o nwa bjala ka gore sekolo se padile le go re o lapišitšwe ke go ba mošomedi wa tatagwe mola a sa mo direle selo
- Phaswane o tsebiša Rebone gore Benjamene o lokolotšwe kgolegong, o mo kgopela go re a tlogele bjala gape le ka tumelelano ya Malewe le Mahunela ya go re a mo nyale
- Rebone o amogela mogala go tšwa go Mpoti gomme o mmotša go re tla ya Rustenburg go yena ka le le latelago

Temana ya 2

- Mahunela o tšweletša polelonoši mo a ntšhago maikutlo a go se kgotsofale ka go golegwa ga gagwe
- Ka tšhatšofisi Majola le Phaswane ba botšiša Mahunela dipotšišo mabapi le tšhelete yeo e timetšego

Temana ya 3

- Rebone o na le Mpoti Rustenburg ba iketlile, ba boledišana ka tša lerato la bona
- Rebone o amogela mogala go tšwa go morutišigadi Kgoroši, a mo tsebiša go re go na le motho yo a mo lefetšego dithuto tša gagwe

Temana ya 4

- Sarinki o thulana le Sebakweng ge a mo gapeletša gore a mmošše ka tša bophelo bja gagwe tše di sa amanego le mošomo
- Sebakweng o botša Sarinki go re ga a sa nyaka go bona Benjamene kgwebong ya gagwe ka ge a se sa mo šomela

Temana ya 5

- Ke mosegare ka ntlong, Rebone o boledišana le Jemina ka taba ya go re motho yo a mo lefeletšego dithuto o mo lefeletše go re a ithutele tšona *part – time* mola yena a be a nyaka go tsena go felelela (Full Time)
- Rebone o amogela mogala go tšwa go Hlogi a mo lebogiša ka thušo yeo ya mašelang, efela o tshwenywa ke go se tsebe mothuši wa gagwe

Temana ya 6

- Ke mosegare ka sethokgweng, Mahunela o bala dikgomo tša gagwe gomme o hwetša di se tša felela di hlaela
- Mahunela o amogela mogala go tšwa go Mpoti ebile o tšea sebaka seo go mo etšwe a mo tsebiša gore Rebone o tsena sekolo le go re o lefeletšwe ke Phaswane a mmošša maaka

Temana ya 7

- Rebone le Benjamene ba kopana toropong gomme Benjamene o rekela Rebone diaparo efela o gana go mmošša gore tšhelete o e tšere kae

14.8 KGAOLO YA 8

Temana ya 1

- Moruti Shai ka kerekeng o boledišana le morutišigadi Kgoroši ka taba ya mothuši wa Rebone yo a mo lefeletšego dithuto go re ke mang le gona ke ka lebaka la eng a iphihlile
- Jemina o a tsena o ba begela go re Mahunela o na le matšatši a mabedi a sa boe gae

Temana ya 2

- Ke mosegare ka ntlong, Rebone o amogela mogala go tšwa go Hlogi a mo tsebiša ka diforomo tša dipasari, o hwetša Rebone a se na kgahlego

Temana ya 3

- Ke mosegare ka lapeng, Malewe o boledišana le morwa wa gagwe Phaswane ka Rebone
- Phaswane o amogela mogala go tšwa go Mpoti, ba fapana ka dipolelo ge a mmotša gore a kgaogane le Rebone

Temana ya 4

- Mahunela o tšwelela a tsitsitane ka phapošing a le bohlokong ebile a menyekama a babja ka morago ga go ja ditoro
- Mahunela o lla ka dikgomo tša gagwe tša go fela

14.9 KGAOLO YA 9

Temana ya 1

- Ke bošego, sethokgweng, Benjamene le mogwera wa gagwe Monyaku ba gapa dikgomo tša Mahunela le tša ba bangwe go di iša Roedtan
- Monyaku ka bofšega o tšhaba go swarwa ka leina la bohodu, ba sa di gapa go ema sefatanaga. Monyaku o ikemišetša go tšhaba, gomme Benjamene o a mo ganetša, Monyaku o feleletša a tšhaba

Temana ya 2

- Mahunela ka ntlong o kwa bohloko, ka morago ga go farelwa ke ditoro
- Se se gapeletša Rebone go kgopela ba gaLerotse go mo iša bookelong mo Mahunela ka bongame a mmotšago gore ga a na tšhelete
- Kgakanegong yeo go goroga modirelaleago Boreledi le *dietician* Credo go hlola gore Mahunela o tsoga bjang
- Se se gapeletša *dietician* Credo go mo fa philisi ya go mo farolla yeo e šomago ka morago ga metsotso ye mebedi
- Sebakeng sa gore a leboge thušo ka ge bophelo bja gagwe bohlakodišwa, o botšiša ka tefo, bongame bo mo gapeletša go ntšha mantšu a gore ga a na tšhelete ya go lefela kalafo

Temana ya 3

- Mosegare ka lebenkeleng, Sarinki o boledišana le Sebakweng tabakgolo e le sephiri se se mo imelago, sa mo a hwetšago tšhelete gona

Temana ya 4

- Ke mosegare ka ntlong, Mahunela o bolela le Rebone ka thušo yeo a e filwego ke *dietician* Credo ka mokgwa wa go leboga
- O botšiša Rebone ka tefo gomme o fetolwa ka gore ke mahala
- Rebone o tsoša taba ya go išwa sekolong gore le yena e be *dietician*
- Mahunela o tšhabela taba yeo, o ikemišetša go yo hlola dikgomo thabeng Rebone yena monagano wa gagwe wa mo iša dipukung
- A sa bala, Mpoti o a kokota o tsena a befetšwe
- Mpoti o thulana le Rebone ka go mo naganela gore o išwa sekolong ke Phaswane, mola ba kwane gore o tla išwa ke yena
- Thulano ye e gapeletša Rebone go raka Mpoti ka ge a mo šitiša go bala

Temana ya 5

- Ka ngwakong wa ngaka ya setšo Thokgola, Mahunela o tlo nyakišiša ka mahodu a dikgomo tša gagwe
- Thokgola o a mo phekola, o mmotša gore o a timana le gore o swanetše go phasa badimo
- Se se dira gore ba thulane, ka ge go ya ka Mahunela, ka segagabo, ba sa phase ka go tšholla madi
- Mahunela o fiwa gape taelo ya go ikona dijo matšatši a mararo a le thabeng, la bone a nwe meetse, gore a kgone go bona mahodu a dikgomo tša gagwe
- Mahunela o ikemišetša go phetha taelo yeo fela o fapana le ngaka Thokgola ge a mmotša ka tebogo ya ditaola
- Ka go tšhaba go lefa ngaka Thokgola, o a itwatša, ngaka Thokgola o mo tshepiša go mo šašarakanya ge a ka se mo lefele

14.10 KGAOLO YA 10

Temana ya 1

- Mahunela o tšhela letswai ntlong bošego go thekga lapa la gagwe
- O laela Rebone go tsena ka gare go mo ntšha senyama
- Rebone o thoma ka go gana eupša ka go hlompha tatagwe o orela dihlaire tšeo
- Rebone o thulana le tatagwe Mahunela mabapi le go monoka sehlare sa go tswakwa ka makhura a maso

Temana ya 2

- Ke mosegare mabenkelengkgoparara, Mpoti o bolela a nnoši ka lenyatšo mabapi le Phaswane.
- O bona Phaswane, ebile ba a thulana
- Ba a thulana, o nyaka a tlogele Rebone
- Ngangišano ya bona e feleletša ka ntw

Temana ya 3

- Ke mosegare ka phapošing, Mahunela o solela tatagwe a apeile
- Mahunela o ikemišetša go mo solela ka mabitsi, Rebone o a gana
- Mahunela o mmošša ge mabitsi a na le phepho, ge a a jele lehono o tla kgona go fetša matšatši a mane a sa je

Temana ya 4

- Ke bošego ngwakong, Sarinki o thulana le Benjamene ge a nyaka go tseba botšo bja tšhelete ya gagwe, le taba ya go utswa dikgomo tša tatagwe a di rekiša
- Benjamene o kgopela Sarinki go mo nyala, Sarinki o ba kgahlanong le yena ka ge a se a tsebiša Mahunela

Temana ya 5

- Bošego sethokgweng, Mahunela o ikonne dijo moo a letilego go bona mahodu a dikgomo tša gagwe

Temana ya 6

- Ke mosegare ka ntlong, Rebone o boledišana le mmaneagwe Jemina ka boyo bja Mahunela thabeng go phetha ditaello etšwe a lwa

14.11 KGAOLO YA 11

Temana ya 1

- Ke mosegare sethokgweng, Mahunela a swerwe ke tlala, ga a na maatla
- O bona mahodu a gapa dikgomo, sehlare se palelwa ke go ba tanya, o a ba goeela gore ba di tlogele

Temana ya 2

- Mosegare phapošing, Rebone o bala ka batho ba go swarwa ke *Kwashiokor* le *malnutrition*
- Kgabagareng ye o amogela mogala wa go tšwa go Mpoti, ba a thulana ka ge a mo naganela gore o ratana le Phaswane
- Mpoti o mo timela mogala, go tsena Sarinki, ba bolela ka Mahunela yo go ya ka Rebone a swanetšego go kgaogana le Sarinki

Temana ya 3

- Mosegare sethokgweng, Jemina o hwetša Mahunela a feletšwe ke maatla a le bohlokong bjo bogolo, a lla ka dikgomo tšeo di utswitšwego
- Se se hlotšwe ke ge a feditše matšatšinyana a sa je gore a kgone go bona mahodu
- Bophelo bjo bja Mahunela bo makatša Jemina. Gona fao o laela Malewe go kuka Mahunela yo a tšwelago pele ka dipelaelo mabapi le go utswiwa ga dikgomo
- Ba a mo sola ka go latela ditaelo tšeo di sa mo thušego ka selo, ka ge sehlare seo se paletšwe ke go tanya mahodu

Temana ya 4

- Mosegare lebenkeleng Sebakweng o boledišana le Sarinki mabapi le go se sa swara tšhelete ye ntši, go ya ka Sebakweng Sarinki le Benjamene yo a se sa šomago, ba be ba mo utswetša
- Sarinki o ba kgahlanong le kgopolo yeo

Temana ya 5

- Ke mosegare wotong ya bookelo, Rebone o tlo hlola Mahunela matsogo
- Rebone o eletša tatagwe go ja dijo tša phepo ka ge di fepa monagano fela Mahunela ga a thekge kgopolo yeo, ka leo le rego ga a na tšhelete ya go di reka
- Gona fao Mahunela o utollela Rebone gore Benjamene ke lehodu la dikgomo tša gagwe

Temana ya 6

- Jemina o gahlana le Benjamene lebenkeleng a tlo reka mohlagase gona fao o mmotša gore ke yena a fetšago dikgomo tša tatagwe, efela Benjameme o a latola
- Se se gapeletša Jemina go utollela Benjamene gore Mahunela o mmone ka sebele
- O mo hlohleletša go hlokomela tatagwe Mahunela ka ge a lwala.
- Benjamene ga a thekge kgopolo yeo, o nyaka go ipona a le ka ga gagwe gomme o re Rebone o tla mo hlokomela
- Taba ya go ntšhiwa ga magadi le yona ya ahlwaahlwa, gona fao Jemina o leboga ge Benjamene a kgonne go lefelela Rebone dithuto
- Benjamene o a latola
-

18.12 KGAOLO YA 12

Temana ya 1

- Ke Mosegare bookelong, Rebone o lebile wotong go hlola gore tatagwe Mahunela o tsoga bjang, eupša o makatšwa ke go bona tatagwe atlana le mosadi yo mongwe
- O lemoga gore ke Sarinki

Temana ya 2

- Ke mosegare mmileng, Benjamene o bolela a nnoši mabapi le go nyala Sarinki
- Phaswane le Benjamene ba boledišana ka go utswiwa ga dikgomo tša Mahunela, mo go gononelwago yena Benjamene
- O tshepiša go mo swarwa ge go ka hwetšagala gore ke yena a di utswago

Temana ya 3

- Ke mosegare wotong ya bookelo, Thokgola o etetše Mahunela go mo hlola matsogo
- Mahunela o utolla gore mahodu o a bone, ke morwagwe Benjamene yo a paletšwego ke go mo swara ka lebaka la tlala
- Mahunela o thulana le Thokgola ge a nyaka tefo ka leo le rego morero ga se wa phethagala

Temana ya 4

- Ke mosegare bookelong, Jemina le Rebone ba a ile go hlola Mahunela bookelong
- Leetong la bona ba boledišana ka kamano ya Sarinki le Mahunela, ba lemoga gore ke yona e paledišitšego lenyalo la Benjamene le Sarinki
- Ba makatšwa ke go se mo hwetše, Rebone o thonkgega maikutlo

Temana ya 5

- Ke mosegare sethokgweng, Mahunela o bolela a nnoši a nyakana le dikgomo tša gagwe tšeo di jelwego ke bjelele, ruri ga a tsebe mo di ilego gona.

14.13 KGAOLO YA 13

Temana ya 1

- Ke mosegare phapošing go tšutla moya, Rebone o boledišana le Jemina ka ga go timelela ga Mahunela
- Jemina o nagana gore Mahunela o sepetše le Sarinki eupša Rebone o mmošša gore ga go bjalo
- Ba sa boledišana Rebone o bona botshwelomare bja gabo bo tšerwe ke ledimo
- O botša Jemina gore go na le puku yeo a e hlokago ya go mo thuša go itokišetša meleko
- Ba sa bolela go tsena moruti Shai le morutišigadi Kgoroši

Temana ya 2

- Ke mosegare lebenkeleng, Benjamene o botšiša Sarinki ka ga mabarebare a gore o bonwe a atlana le tatagwe eupša Sarinki o a latola
- O mo kgopela gore a mo nyale gomme o thulana le kgopolo yeo
- Go gana moo ga Sarinki go befediša Benjamene, efela yena o phegelela go mo nyala
- Sarinki o re Benjamene a se mmee ka fase ga kgatelelo

Temana ya 3

- Ke mosegare ka ga Mahunela moruti Shai le morutišigadi Kgoroši ba tlišitše dithapelo mabapi le go timelela ga Mahunela
- Ka morago ga thapelo, Jemina o botšiša moruti Shai gore ba sepetše bjang go ngaka Thokgola ka ga go lahlegelwa ga leruo ga Mahunela eupša o fetola ka gore o ba rakile

Temana ya 4

- Ke mosegare sethokgweng moo Mahunela a bolelago a nnoši mabapi le go fela ga dikgomo tša gagwe, tšeo di fetšwago ke Benjamene
- Palabalong yeo, Sarinki o mo leletša mogala
- Mahunela ga a kgahlwe ke seo ka ge a mmoditše gore o sa phetha ditaelo tša badimo ba gabo
- Sarinki o tšwela pele ka go mo hlaba ka dipotšišo gomme Mahunela o a mo hlokomologa o lelekišana le matswienyane a mpšhe, gona moo go ba le poledišo ka Mahunela le matswianyana ao
- A sa a tlaiša, o bona mmago ona a tšwelela, Mahunela o a patlama

Temana ya 5

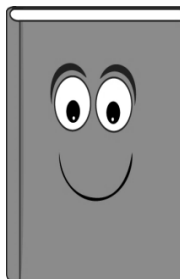
- Ke mosegare ka phapošing, Benjamene o balabala ka Sarinki yoo a ganago a mo nyala
- Se se mo hlohleletša gore a naganele Sarinki gore o ratana le tatagwe Mahunela
- O gononwa gore ngwana wa gagwe le Sarinki ke wa tatagwe Mahunela

14.14 KGAOLO YA 14

Temana ya 1

- Sarinki o kopana le Jemina motenteng, o ya go golela ngwana wa gagwe
- Jemina o mmošiša ka go gana ga gagwe go nyalana le Benjamene le taba ya go atlana ga gagwe le Mahunela
- O botšišwa gape ka boyo bja Mahunela
- Ba boledišana ka puku yeo Rebone a e hlokago

Temana ya 2

- Rebone o hwetša puku ya Nutritional diets of South Africa
- Rebone o a thaba

Temana ya 3

- Morutišagadi Kgoroši le moruti Shai ba boledišana ka go timelela ga Mahunela, mogononelwa ke Benjamene

Temana ya 4

- Ke mosegare phapošing, Jemina o hwetša Rebone a ithuta
- Rebone o mmotša gore o e hweditše puku posong eupša ga a tsebe motho yo a mo rometšego yona
- Ba sa boledišana ba kwa go gapša ga dikgomo ge Mahunela a goroga

Temana ya 5

- Ke mosegare ka ntlong ya moruti Shai, go tsena Seresanta Majola yoo a rego o tlišitšwe ke go timelela ga Mahunela
- O gononela ngaka Thokgola ka ge a palelwa ke go araba dipotšišo ebile ngaka Credo o hlatsela seo gore ngaka Thokgola e bile motho wa mafelelo a bonwego a na le Mahunela

Temana ya 6

- Ke thapama ka ntlong ya Mahunela gomme Jemina o mmotšiša gore o gobaditšwe ke eng, o mo fetola ka gore ke mpšhe
- Mahunela o fetola Jemina gore o gobaditšwe ke mpšhe yeo a bego a leka go e tšeela matswiane
- Go sale bjale Mahunela o bona o ka re botshwelomare bja gagwe bo wele gomme o botšiša Jemina, o mo fetola ka gore ke nnete botshwelomare bo wele gomme a hlaba mokgoši a gopotše tšhelete yeo a bego a e fihlile ka fao

14.15 KGAOLO YA 15

Temana ya 1

- Ke bošego kgorwaneng, Mahunela Maunela o fatolla mantle go nyakakana le tšhelete

Temana ya 2

- Ke bošego sethokgweng, ngaka Thokgola o nyakana le Mahunela

Temana ya 3

- Ke mosegare kgorwaneng, Mahunela o bolela a nnoši o nyaka go ya go ngaka Thokgola gore a golofatše motho yo a mo utsweditšego tšhelete eupša o a tšhaba ka ge ba fapane
- Taba ya go timelela ga tšhelete e mo gapeletša go utollela Rebone gore botshwelomare e be e le yona panka ya gagwe
- O aparelwa ke boitsholo ge a gopola gore tšhelete ye e ile go šomišwa ke motho yo šele
- O kgopela Rebone gore a mmiletše Benjamene gore a kgopele tshwarelo go yena

Temana ya 4

- Ke bošego ka ntlong Benjamene o etetše mmane wa gagwe Jemina go mo fa magadi a go nyala Sarinki
- Se se hlohleletša Jemina gore a botšiše Benjamene gore gabotse tšhelete ye o e tšea kae ka ge a gopola gore o e utswetša tatagwe
- Benjamene o latola ditatofatšo tšeo a pharwago ka tšona

Temana ya 5

- Ke mosegare ka ntlong, Rebone o botša Hlogi ka go babja ga tatagwe Mahunela
- O ukama gore bolwetši bja tatagwe bo ka be bo hlolwa ke go timelela ga tšhelete botshwelomare, go timelela ga dikgomo tša gagwe le dingalo tša go gatakwa ke mpšhe

Temana ya 6

- Ke bošego thabeneng, Benjamene o botša Monyaku gore o a nyala ebile le tšhelete ya magadi o e file mmane wa gagwe Jemina
- Ba sa bolela go lla mogala o e tšwa go Rebone a mo kgopela gore a tle gae ka pela, tatagwe o nyaka go mmona
- Benjamene o a ngangabala o re o tla tla mohla tatagwe a hlokošetše
- Rebone o a mo rapeletša ka ge tatagwe a nyaka go kgopela tshwarelo

14.16 KGAOLO YA 16

Temana ya 1

- Ke mosegare ka lapeng, Jemina le moruti Shai ba tlišitše magadi fela ba makatšwa ke ge e le baeng ba etetše mang ka ge ka lapeng go se na motho
- Taba ye ya go tlišwa ga magadi e gapeletša Sarinki go utolla sephiri sa gagwe le lerato la gagwe le Mahunela le gore o be a eja tšhelete ya gagwe
- Se se makatša moruti Shai le Jemina
- Sarinki o kgopela tshwarelo, go rapelelwa le go bona Rebone

Temana ya 2

- Ga a tsebe gore motho yo a mo thušago o mo thuša ka lebaka la eng, o iphihletšeng le gona ge a se no mo thuša o tla tla a nyaka eng ka morago
- Rebone o botša Hlogi tšeo di mo tshwenyago e lego go lwala ga tatagwe, Mahunela ga mmogo le go iphihla ga mothuši wa gagwe

Temana ya 3

- Ke mosegare lapeng, Benjamene o ile go bona tatawe Mahunela gomme o mo hwetša a le dihlabinng le go mo fa lefa la dikgomo leo a swanetšego go ngwathelana le Rebone
- Benjamene o mmošiša ka kamano ya gagwe le Sarinki yeo e ilego ya mo tšhoša kudu a be a hlabega

Temana ya 4

- Ke mosegare phapošing, moruti Shai le Kgoroši ba bolela ka go tšwelela ga Rebone dithutong
- Go bolelwa gore dikgomo tša Mahunela di be di utswa ke ngaka Thokgola mola Sarinki a tseneletše tšhelete ya gagwe
- Ba sa boledišana ba amogela mogala wa go tšwa go Jemina wa gore Mahunela o hlokošetše
-

Temana ya 5

- Ke mosegare dirapeng, ke poloko ya Mahunela
- Benjamene o laela Rebone ka ge a lebanwe ke kgolego, go sala bjalo ba makatšwa ke go bona Sarinki ka gare ga sefatanaga sa maphodisa
- Sarinki o kgopela go bolela le ba ga Mahunela pele ba tsena ka sefatanageng sa maphodisa
- Rebone le Benjamene ba a nganga eupša mafelelong ba mo fa tsebe
- Sarinki o ba botša ka ga lerato la gagwe le Mahunela, dithuto tša Rebone di be di lefelwa ke yena le gore tšhelete ya botshwelomare e utswitšwe ke yena
- O ba kgopela tshwarelo le gore Rebone a ba hlokomelele ngwana ge ba sa ile kgolegong

15. Mehlala ya dipotšišo tše telele tša Papadi le dikarabo tša tšona

Mo karolong ye hwetša mohlala wa dipotšišo tše telele tša papadi le dikarabo tša tšona:

ELA HLOKO:

Mo go dipotšišo tše telele ga se mabakeng ka moka moo thumo e nyakegago, thumo e laolwa ke potšišo, ge potšišo e ka tšwelela e re: “Sekaseka Morero wa papadi ye” gona thumo ga e nyakege mafelelong efela ge potšišo e ka tšwelela e re : “ A na mongwadi o atlegile go tšweletša Morero wa papadi ye” goba “ Laetša ka moo mongwadi a atlegilego go tšweletša Morero wa papadi ye” gona re ngwala thumo. Seo se ra gore thumo e laolwa ke mohuta wa potšišo.

Mohlala wa potšišo

1. Ahlaahla tshwantšho ya baanegwa o lebeletše moanegwa yo a latelago:

1.1 Rebone

[25]

Mohlala wa karabo:

Tihalošo ya sererwa

Baanegwa ke bakgathi ba tema ka gare ga papadi. Mongwadi o diriša baanegwa go tšweletša ditiragalo. Dimelo tša baanegwa di sepelelana le mekgwa, dipolelo le ditiro tšeo baanegwa ba di tšweletšago go ya le ka moo mongwadi a tla bego a nyaka.

Baanegwa ba sekasekwa go lebeletšwe dintlha tše:

- Ditiro tša bona.
- Dipolelo tša bona
- Baanegwa ba bangwe ba reng ka bona
- Mongwadi o reng ka bona
- Maina a bona

Rebone

1. Ditiro le polelo tša gagwe

O rata thuto

- Ka morago ga go tšwelela dithutong tša marematlou gabotse, Mpoti o mo goketša go tla go yena go mo nyakiša mošomo le go thoma lapa, yena o a ngangabala o re o nyaka go tšwetša dithuto tša gagwe pele
- Tatagwe Mahunela le yena o mo gapeletša go nyaka mošomo le go nyalwa, moo yena a ikgethetšego thuto gore e be *dietician*
- O gana go nyalwa ke Phaswane ka ge a nyaka go rutega

O na le kgotlelelo

- O kgotleletše tlaišo ya tatagwe Mahunela:
  - O mo gapeletša go apea nama ya go bola gore ba šebe ka yona
  - O mo gapeletša go kga dikota tša leroto gore a di apee ba šebe ka tšona
  - O mo gapeletša go orela dihlare le go monoka se sengwe sa go tswakwa ka makhura a maso

O na le kwelobohloko

- O kwela ngwanabo Benjamene bohloko ge tatagobona Mahunela a mo swarišitše ka go mo latofatša ka go utswa tšhelete go se bjalo
- Tatagwe Mahunela ge a e kwa bohloko ka baka la go farelwa ke ditoro, o mo kwela bohloko, o ikemišetša go bitša ba gaLerotse go mo iša bookelong
- Rebone ka go kwela tatagwe Mahunela bohloko yo a lwalago, o phethagatša kgopelo ya tatagwe ya go bitša Benjamene ka go mo rapeletša, gore a tle a mo kgopele tshwarelo
- Benjamene ge a swarwa ka baka la go utswa dikgomo tša Mahunela, o mo tshepiša go mo peilela ge a ka kgona

O na le maikemišetšo

- Rebone o boa gae ka pela go tlo phethagatša morero wa gagwe wa go tšwetša dithuto pele, ka ge morutišigadi Kgoroši a mmoditše gore o lefeletšwe dithuto
- O ithuta ka thata a le ka gae le yunibesithi ya UNISA, gomme a tšwelela

O na le ponelopele

- O phegeletše go ithuta gore a tle a fetoše bophelo bja lapa la gabo

O na le lerapo la mokokotlo

- Tatagwe ge a mo huetša go nyalwa o a ngangabala, a bona lebone la bophelo bja gagwe e le thuto fela
- Hlogi o lekile ka mešogofela go mo huetša gore a ratane go hwetša se le sela, ga a šikinyege, o bona thuto e le tharollo ya tšohle

O na le tlhompho

- Rebone gantši ge a bolela le tatagwe o šomiša lebopi la 'le'

Mohlala:

- 'Le be le e beile kae?'

O na le lehloyo

- Go tloga le mathomong ga se ka a fetola Sarinki gabotse o bolela le yena ka bogale le go mo fotlela

O na le maele a mabotse

- Rebone o hlohletša tatagwe Mahunela go ja dijo tša phepo ka ge di fepa monagano
- Rebone o eletša Hlogi go kgaogana le masogana ka ge ba ka mo senyetša bokamoso

2. Leina la gagwe

Leina la gagwe le sepelelana le bophelo bja gagwe

- Rebone o di bone tša bophelo bja go tlaišwa ke tatagwe:
  - Mahunela o hunetše tšhelete ya go mo iša sekolong
  - O mo gapeletša go apea nama ya go bola gore ba šebe ka yona
  - O mo gapeletša go kga dikota tša leroto gore a di apee ba šebe ka tšona
  - O mo gapeletša go orela dihlare le go monoka se sengwe sa go tswakwa ka makhura a maso
  - Rebone o hlokomela tatagwe ge a babja

16. Mehlala ya dipotšišo tša ditsopolwa tša papadi/tiragatšo/terama kgaolo ka kgaolo

Karolong ye ya pukukgakollo o tla hwetša mešongwana ya dipotšišo tša ditsopolwa tša kgaolo ka kgaolo.

Mošongwana wa kgaolo ya 1

Bala setsopolwa se se latelago ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

Ka ntle Mosegare Sekolong

Go kwala mašata a bana ba sekolo

HLOGI: (O a goroga) Dipoelo tša ka ke tše, Rebone.

REBONE: (O amogela dipoelo) E re ke di bone, Hlogi mogwera.
(O a di lebelela) Gape ke re o tšweletše gabotse.

HLOGI: Bona! Ka Sepedi ke hweditše B, ka dipalontshetshere ke humane E, mola
...

REBONE: Ke re ke a go duma o a tseba, Mogwera?

HLOGI: Le wena eya go tšea tša gago

REBONE: A ke re o a tseba gore nna ke a kolota. Ba ka se mphe dipoelo go fihla ke lefela.

HLOGI: Kganthe tatago ga se a go fa yona le lehono?

REBONE: Aowa.

HLOGI: O reng ge o mo kgopela?

REBONE: O re ke swanetše go yo nyaka mošomo ka gore yena ga a na le tšhelete ya go ntefela dithuto.

HLOGI: E no ya mola khaontareng o leke go ba hlalošetša, mohlomongwe ba ka go kwela bohloko, ba go fa tšona le ge o kolota.

REBONE: (*O a sepela*) O a rereša mogwera. Go leka noka ga se go wela.

HLOGI: (*O noši. Ka kwelobohloko*) Rebone wa batho! Ke gore Modimo ge a go fa se, o go tima se. Nke o bone ka mokgwa woo Rebone e lego sethunya ka gona eupša a hlokago ka gona. Bona ka mokgwa woo dipatla tša go swana le rena di palelwago ka gona eupša thušo ya go tšwetša dithuto pele re sa e hlokego ka gona. (*O makala ka lethabo*) Ao! Hleng eka Rebone o tla a swere dipoelo? Ke mmoditše.

REBONE: (*O a goroga, ka lethabo*) Ao, mogwera! Ke bile le mahlatse.

HLOGI: Ba go theeditše ge o ba rapela?

REBONE: Aowa . Ke humane ke lefetšwe.

HLOGI: O lefetšwe ke yena tatago, Mogwera?

REBONE: Aowa. Tate o ganne tha!

HLOGI: Bjale o lefetšwe ke mang, Rebone?

REBONE: Motho yo a ntefetšego ga ke mo tsebe. Kgang ke ge ke humane dipoelo.

Mminorathwana

[Letl. 20 – 21]

- 1.1 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša boithekgo bja setsopolwa se ? (2)
- 1.2 Laetša ka fao mongwadi a dirišitšego polelonoši ya Hlogi setsopolweng se? (2)
- 1.3 Laetša phaphano gare ga mminoratho, mminorathwana le pulamadibogo papading ye. (3)
- 1.4 Molwantšhwa wa papadi ye ke mang? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 1.5 Laetša o be o hlaloše tirišo ya morero wa papadi ye. Efa dintlha TŠE THARO. (3)

Mošongwana wa kgaolo ya 2

Bala setsopolwa se se latelago ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

<i>Ka gare Mosegare Ka ntlong</i>	
MAHUNELA:	(<i>Ka kholofelo</i>) Bjale a ke re o a nkwa, Rebone? Nna o se sa nyaka selo mo go nna.
REBONE:	Ka lebaka la eng, Tate?
MAHUNELA:	A ke re ke re ke go fa lesogana le le ka tlogo la kgona go go iša sekolong, wena o a gana?
REBONE:	Bjale le ra gore nna ke dule le mošemane ke sa le kaaka na?
MAHUNELA:	Motho wa go ba le marematlou ke ngwana? Bona le letswele le la gago gore le kaakang.
REBONE:	Le gona Tate, nka dula le mošemane a se a nnyala?
MAHUNELA:	A ke re Mpoti o boletše le nna? Kganthe ga o mo rate wena?
REBONE:	Le ge ke mo rata, ditaba di swanetše go sepela ka mokgwa wa maleba. Le gona ke swanetše go nyalwa mola ke bona gore ke nako ya maleba, le gona ke feditše le pelo.
MAHUNELA:	O maemong ao e lego gore o ka se fetše le pelo ya gago. Ga o na maleba a go dira bjalo, mola le nna ke se na tšhelete ya go go iša sekolong seo sa gago.
REBONE:	Le swanetše go mpha tšhelete ya go ya sekolong. Ke na le tokelo ya gore le nthute, e sego Mpoti.
MAHUNELA:	(O tla wa ke pelo) O a kwa matšhila a a nkganetšago go go iša sekolong? Ditokelo ... ditokelonyana tše tša lena di kae gonabjale ka gore di palelwa ke go go iša sekolong? Di reng di sa go iše?
REBONE:	O a kwa, Tate? Ge motho a le botša le phela le bolela bjalo. Gona mmame Jemina o tla reng ge a ekwa gore nna ke dula le mošemane?
MAHUNELA:	O re Jemina? Jemina ke mmago?

[Letl. 26–27]

- 2.1 Efa lefelo la ditiragalo setsopolweng se. (1)
- 2.2 Laetša mohuta wa thulano wo o tšwelelago setsopolweng. (1)
- 2.3 Hlaloša kgopolo yeo e tšweletšwago ke diteng tša setsopolwa se le gore se nyalelana bjang le morero wa tiragatšo ye. (2)
- 2.4 Tšweletša mohola wa poledišano setsopolweng se ka dintlha TŠE THARO. (3)

2.5 Ahlaahla phapano magareng ga mminoratho le mminorathwana. (2)

2.6 Hlaloša ka fao molaetša wa papadi ye o amago maphelo a rena ka gona? Šitlela karabo ya gago ka mabaka A MABEDI. (3)

Mošongwana wa kgaolo ya 3

Bala setsopolwa se se latelago ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

Ka gare Mosegare Sekolong

Go a kokotwa

- KGOROŠI: Tsena. (*Lebati le a bulwa*) Ao! O šetše o fihlile, Rebone?
- REBONE: (*O a goroga*) Ke fihlile, morutišigadi Kgoroši.
- KGOROŠI: Imetša setulo ka dimmeane, Ngwanaka.
- REBONE: Gape le a ntšhoša, Morutišigadi.
- KGOROŠI: Rebone, nna le moruti Shai re ile ra tata maseka gore re go kgobokeletše mašeleng a go go ngwadiša yunibesithi.
- REBONE: (*Ka lethabo*) Le realo, morutišigadi Kgoroši? Modimo a be le lena.
- KGOROŠI: Re bone gore mabjoko a a gago a tla senyega ge re ka se dire se sengwe.
- REBONE: Ke leboga kudu. O a tseba ke a leboga?
- KGOROŠI: Bjale mašeleng a a rena, ga o a buše ngwaga wo o tlogo go ba ka morago ga e mebedi.
- REBONE: Bjale ke tlo a buša neng? Le gona ka mokgwa mang?
- KGOROŠI: Mohlang o šoma.
- REBONE: Le nna bjale ke tla nka ka kgona go latela dithuto tše ke di nyakago.
- KGOROŠI: Bjale o ya go dira dithuto di fe?
- REBONE: Nna gabotse ge nka be ke be ke na le tšhelete, ke be ke ratile go ba ngaka ya menagano. *Psychiatrist*.
- KGOROŠI: Bjale ga o sa na le kgahlego yeo?
- REBONE: Le a tseba gore go nyakega mengwaga ye e ka bago ye šupa go ba *Psychiatrist*. Ke bona gore ke tšee lefapha leo le ka ntšeago mengwaga ye mene fela.
- KGOROŠI: Bjale e ka ba lefe lona leo? Gape o tsebe gore o dirile dithuto tša boramahlale.
- REBONE: Ke nyaka go ba *dietician*. Ke rata go tlo šoma ka dijo.

KGOROŠI: Ke a go tshepa.
 REBONE: Bjale tšhelete ye le e tšere kae?
 KGOROŠI: Rebone, moabi wa tšhelete ye ga re mo tsebe.
 REBONE: *(Ka kgakanego)* Ao, morutišigadi nna ke tla phela ke thušwa ke motho yo a sa iponagatšego. Mothuši yoo gona o iphihletšeng?

Mminorathwana

[Letl 32 – 33]

- 3.1 Laetša tswalano magareng ga Kgoroši le Rebone. (1)
- 3.2 Na go foka moya wa mohuta mang setsopolweng se? (1)
- 3.3 Rebone ke moanegwaphethegi. Fahlela karabo ya gago ka ntlha E TEE. (1)
- 3.4 Laetša ka mo mongwadi a dirišitšego thekniki ya mothalonako ka gona setsopolweng se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 3.5 Hlaloša gore ditšhupasefala tše di bapala karolo efe ge di dirišitšwe ka tsela ye mo setsopolweng se:
- 3.5.1 *(O a goroga)*
- 3.5.2 *(Ka kgakanego)* (2)
- 3.6 Efa lentšu leo le hlatselago gore papadi ye ke ya seyalemoya setsopolweng. (1)
- 3.7 Tšweletša ka fao setsopolwa se se thušago go fihlelela morero wa papadi ye ka dintlha TŠE PEDI? (2)
- 3.8 Go ya ka fao o badilego papadi ye re alele bokamorago bja diteng tša setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 3.9 Ahlaahla ka moo leina la papadi ye le nyalelanago le diteng tša yona ka gona ka dintlha TŠE PEDI. (2)

Mošongwana wa kgaolo ya 4

Bala setsopolwa se se latelago ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

Ka ntle Mosegare Lapeng

Go kwagala koloi e ema ebile e bulwa mabati.

REBONE: Ke re o šetše o fihlile, Hlogi mogwera?
 HLOGI: *(O a goroga)* Bonang Rebone. Hleng eka ga se wa loka?
 REBONE: O bonang? Ke lokile.
 HLOGI: Bjale tšea merwalo re sepele. Koloi šele mola kgorwaneng e lokile.
 Ekwa gore taxi ya gona e konka bjang ka mmimo.

REBONE: Ke sa emetše tate gore a tle a mphe tšhelete yela
HLOGI: Kganthe o kae yena gonabjale?
REBONE: E sa le a tsena ka mo ntlong ya gagwe.
HLOGI: Aowa , mogwera,eya go mmošša gore koloi e tlile re a sepela.
REBONE: (*O a tloga*) O a rereša mogwera. E re ke mmošše

Khwelelo

Tšwelelo

Ka ntle Mosegare Lebating la ntlo

REBONE: (*O a kokota*) Tate! Tate! Koloi ya go re iša sekolong e fihlile. Tate!
MAHUNELA: Ke theeditše, Ngwanaka.
REBONE: Ee, mphe tšhelete yela. Ba re ke a ba ditela.
MAHUNELA: Tsena ka mo ntlong, Rebone ngwanaka. Ke a gakanega.
REBONE: (*O a tsena*) Le gakantšhwa ke eng, Tate?
MAHUNELA: (*O a nyaka*) Thoto ye e tletšego mo o a e bona?
REBONE: Ke a e bona. Go hlakahlakantšhitšwe ke eng ka mo ntlong?
MAHUNELA: Ke nna. Gape tšhelete yela ya gago ya sekolo ga ke e bone. Ke neng ke e nyaka?
REBONE: (*O šuletšwe*) Tate, le re tšhelete ya ka ya sekolo e kae?
MAHUNELA: E tsene ka monga wa seloko.

PULAMADIBOGO

[Letl. 40 – 41]

- 4.1 Laetša tswalano ya Rebone le Hlogi. (1)
- 4.2 Efa tšhupasefala yeo e laetšago tiro ya moraloki / mmapadi go tšwa setsopolweng se. (1)
- 4.3 Hlaloša gore Khwelelo/ tšwelelo ke eng o be o bontšhe tirišo ya yona setsopolweng se. (2)
- 4.4 Ponelepele ya gago ka bokamoso bja Rebone ke efe ka morago ga gore tatagwe Mahunela a timetše tšhelete ya gagwe ya go ingwadiša. Fahlela ka dintlha TŠE THARO.

Mošongwana wa kgaolo ya 5

Bala setsopolwa se se latelago ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

Ka gare Bošego Phapošing

Go kwagala go sekhumola ga motho

JEMINA: (O leka go mo homotša) Homola, ngwanamogolwake. Homola hle Rebone

REBONE: Mmane Jemina, nna ka kua gae nka se sa dula.

JEMINA: Bjale o tla dula kae?

REBONE: Ke tlo dula ka mo gagago.

JEMINA: Bjale tatago o tla reng? O a mo tseba gore Mahunela o bjang.

REBONE: Tate ke mmone gore ga a nthate. A ka se timetše tšhelete ya ka gomme a gana go rekiša dikgomo gore a e humane.

JEMINA: Ke be ke rata gore o ka dula ka mo gae. Taba ye e tla hlola lehloyo le legolo kudu mo melokong.

REBONE: Go thušang, mmane Jemina? Bjale ke direng?

JEMINA: O dio boela gae, wa dula ka gona. Ke ka geno.

REBONE: Nna gona ke tla ya dipolaseng.

JEMINA: Dipolaseng wa ya go dirang?

REBONE: Ka yo šoma. Tša sekolo di padile. Nna nka se kgone go šomela tate a sa ntirele selo.

JEMINA: O ka se bolele tšeo, wena Rebone. O sa le ngwana kudu gore o ka ya go hlagatšwa ke dipolasa.

REBONE: Gona ke ikela le naga.

JEMINA: Wa ya kae?

REBONE: Go e na le gore ke boele ka gae, nka mpane ka ya go gweba ka mmele.

JEMINA: (O befetšwe) O a ikwa gore o reng, Rebone?

Mminorathwana

[Letl.44 – 45]

- 5.1 Na ditšhupasefala tše di ntshofadišwego di šoma go dira eng ge di dirišitšwe ka tsela yeo mo setsopolweng. (2)
- 5.2 Lefoko le le thaletšwego le tšweletša semelo sefe sa Mahunela? Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 5.3 Efa bokamorago bja se se diregago setsopolweng se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 5.4 Ka dintlha TŠE THARO efa ponelopele ya gago ka dipheto tšeo Rebone a nyakago go di tšea setsopolweng se.

Mošongwana wa kgaolo ya 6

Bala setsopolwa se se latelago ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

Ka gare Mosegare Seleng ya maphodisa

BENJAMENE: (O noši. O bolela ka pelobohloko) Aowa, hle banna. Nna Benjamene ke ka kgolegong ka selo se ke sego ka se dira. Mma, o reng mo o lego gona ka nna? Lehu la gago mma, le re tlogeletše mathata. Tate o ntshwarišitše? Na monna yo o ntlhoetšeng? Afa ke tate wa nnete yena mokgalabje yola? (Go lla mejako ya kgolego) Afa re bana ba gagwe?

PHASWANE: (O a goroga. O a goelela) Benjamene Mahunela!

BENJAMENE: Ke nna yo, Seresanta Majola.

PHASWANE: O na le moeng. (O a sepela) A re'e, ntšhale morago.

Khwelelo

Tšwelelo

Ka gare Mosegare Tšhatšeofisi

PHASWANE: Ke yo moeng wa gago.

SARINKI: Benjamene rato, ke nna ke tlilego go go bona.

BENJAMENE: Sarinki, o išana kae le lehodu la go swana le nna?

SARINKI: O tšere tšhelete ya Rebone ka nnete?

BENJAMENE: (Ka go ngaletša) Akere tate o re ke e tšere? Ke swarišitšwe ke yena.

SARINKI: Bjale ba re le tsena neng khoto?

BENJAMENE: Ba re ke ya gosasa.

SARINKI: Ke tletše mo go tla go go botšiša seo gore ke kgone go go lokišetša tšhelete ya peila.

BENJAMENE: O itapišetšang ka nna mola tate e le yena a mpeilego ka mo?

SARINKI: Gape o tatago ngwanaka. Nka se go tlogele o dula o dula ka mo mola ngwana a go nyaka.

BENJAMENE: O a tseba gore ke eng Sarinki? Ge e le gore o tlo mpha tšhelete ya go tšwa go Sebakweng, gona nkampane ka bolela ka mo kgolegong. (O galefile) Ga ke tšee tšhelete ya senkgatelamapai!

Mminorathwana

[Letl. 48]

- 6.1 Efa lefelo leo le utollago gore tikologo ke ya sebjalebja. (1)
- 6.2 Fapantšha semelo sa Sarinki le Benjamene go ya ka ditragalo tša setsopolwa se.(2)
- 6.3 Ala bokamorago bja ditragalo tša mo setsopolweng ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 6.4 Ka dintlha TŠE PEDI efa mehola ya polelonoši setsopolweng se. (2)
- 6.5 Laetša ka mo mongwadi a kgonnego go tšweletša thekniki ya kgegeophetogi setsopolweng se. (1)
- 6.6 Hlatholla maikutlo a Benjamene mo setsopolweng se. (2)

Mošongwana wa kgaolo ya 7

Bala setsopolwa se se latelago ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

Ka gare Bošego Thabeneng

Go kwala mašata a batho le mmimo

PHASWANE: Ao, Rebone! Na le wena o kgona go tla mo *thabeneng* wa tlo nwa bjala?

REBONE: (*O swere mahlo a tšhipa*) Hleng wena Phaswane o a tla o le lephodisa?

PHASWANE: Mokgwa ke kwele ba re o tlile mo ka re ke tle ke go bone.

REBONE: Ee, ge sekolo se padile, lebotlelo le e tla ba mogwera wa ka.

PHASWANE: (*O tshwenyegile*) E le gore o itshenyetšang o be o hlalefile bjalo?

REBONE: Ke lapišitšwe ke go ba mošomedi wa tate mola a sa ntirele selo.

Gonabjale buti Benjamene o swerwe, le gona ga a re selo ka yena.

PHASWANE: Benjamene o tšwele kgolegong. Kganthe ga o tsebe?

REBONE: O tšwele neng?

PHASWANE: Sarinki o tlile a mo peilela.

REBONE: (*O tenebile*) Sarinki? O a tseba Sarinki o itirile ngwetši ya ka kua gae mola buti Benjamene le go mo nyala a se a mo nyala.

PHASWANE: Eupša Rebone o swanetše go tlogela bjala. Kgopolo yeo le go e rata ga ke e rate.

REBONE: Bjale ke direng? Goba kganthe o tla mpha tšhelete ya go nkiša sekolong?

PHASWANE: Ge o ka ntshepiša selo se tee fela.

REBONE: Ke eng sona seo?

PHASWANE: Ga ke tsebe gore ke thome kae. Tatago ga se a go nyetlela pele ga ge ke go fa tšona?

REBONE: A mpotšang?

PHASWANE: Gape tate le tatago ba re ke swanetše gore ke go nyale.

REBONE:	Ba reng? O ka nnyala kganthe o mphereile neng? (<i>Go lla mogala</i>) Ao bjale ke mang? Hallo.
MPOTI:	Ke Mpoti, moratiwa.
REBONE:	Mpoti, o letša o le mo kae?
MPOTI:	Ke gona mo mošomong, Rustenburg. Hleng e ka o tagilwe na, Rebone?
REBONE:	Ee, wena o be o nagana bjang?
MPOTI:	Ka baka la eng Rebone? O thomile go nwa bjala?
REBONE:	Akere o ntlhadile.
MPOTI:	Hee banna! O kwele mang tšona tšeo?
REBONE:	Ga se wa ntlhala moratiwa? Gona gosasa, ke a namela. Ke tla moo Rustenburg, ke tlo ba mosadi wa gago. Ra dira bana wa nnyala.
MPOTI:	(<i>O maketše</i>) Afa ke kgolwa ditsebe tša ka?

Mminoratho

[Letl. 55-56]

- 7.1 Efa lefelo la ditiragalo tša setsopolwa se go laetša tikologo ya sebjalebja. (1)
- 7.2 Laetša bokamorago bja setsopolwa se o lebeletše ditiro tša Rebone. (1)
- 7.3 Ntšha tšhupasefala ye e laetšago tiragalo mo setsopolweng se. (1)
- 7.4 Ke ponelopele efe ye o bago le yona mabapi le Rebone o lebeletše poledišano ya gagwe le Phaswane? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 7.5 Na molwantšhi wa tiragatšo ye ke mang go ya ka setsopolwa se? Fahlela ka ntlha E TEE. (2)
- 7.6 Ahlaahla mohola wa mminoratho papading ya seyalemoya. (2)
- 7.7 Nyalantšha setsopolwa se le morero wa papadi ye. (2)
- 7.8 Na mongwadi o kgonne go tšweletša kgegeophetogi mo papading ye? Fahlela ka ntlha E TEE. (2)

Mošongwana wa kgaolo ya 8

Bala setsopolwa se se latelago ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

Ka gare Mosegare Kerekeng

- KGOROŠI: Moruti Shai, bongame bja Mahunela bo a šiiša. Gape le lehono o sa gana tha! Ka dikgomo tša gagwe.
- SHAI: Nna ge motho a gana ka tša gagwe ga ke na molato o kaalo, morutišigadi Kgoroši. Ke gana fela a je le tše e sego tša gagwe.
- KGOROŠI: O ra gore Mahunela a ka be a tšere tšhelete ya Rebone?
- SHAI: Moo ebile ga ke katakate. Le ge Rebone a humane molefedi wa gagwe kua sekolong, tšhelete yeo e bego e le go Mahunela e swanetše go dio boa.
- KGOROŠI: Ga ke kgolwe gore e ka boa. Gape o paletše le maphodisa.
- SHAI: Gomme tšhelete yela re e kgobokeditše ka bohloko. Re yo botša batho ba ba re filego yona gore re e išitše kae?
- KGOROŠI: Nna o a tseba morutiši Shai, seo se ntshwenyago ke gore na ke mang motho wa go lefela Rebone sekolong?
- SHAI: Yeo le yona e sa le taba.
- KGOROŠI: Gona motho yoo o mo lefela a ekwa Rebone a reng? Gona o a mo tseba? Goba bjang? Aiai!
- SHAI: Le gona moo Kgoroši, ke makatšwa ke gore na ke gore o iphihlelang? A ke re re be re tla napa ra mo kgopela gore a mo lefele moo Rebone a tla kgonago go tsena full-time. (Go a kokotwa)
- KGOROŠI: Motho šowe o a kokota.
- SHAI: (Go tloga segodišantšung) Tsena.
- KGOROŠI: (Go tloga segodišantšung) Ao ke wena Jemina?
- JEMINA: (O a goroga) Ke re ke le humane bobedi bja lena.
- KGOROŠI: Kganthe o be o tloga o re nyaka kudu.
- JEMINA: Gape lehodu la tšhelete ya Rebone le tšhabile?
- KGOROŠI: Mang?
- JEMINA: Mahunela. Rebone o re ke matšatši a mabedi a sa le a eya madišong go yo nyaka dikgomo, le lehono ga se a boa.
- SHAI: A ke re o na le sellathekeng. Hleng le sa mo leletše?
- JEMINA: Ba re e no lla e le tee.
- SHAI: Mahunela a kaba a ile kae?

Mminorathwana

[Letl. 63]

- 8.1 Molwantšhi wa papadi ye ke mang? (1)
- 8.2 Hlaloša o be o bontšhe phekgogo papading ye. (2)
- 8.3 Ke ponelopele efe yeo o bago le yona mabapi le go tlaišwa ga bana ba Mahunela ke tatago bona? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 8.4 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša molaetša wa setsopolwa se. (2)
- 8.5 Na o bona diteng tša setsopolwa se di amana le leina la papadi ye? Fahlela karabo ya gago ka mabaka a mabedi. (2)
- 8.6 Akanya maikutlo a Rebone mabapi le go iphihla ga mothuši wa gagwe. (2)

Mošongwana wa kgaolo ya 9

Bala setsopolwa se se latelago ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

Ka gare Mosegare Ka ntlong	
MAHUNELA:	(Ka kimologo) Rebone ngwanaka, gape philisi yela ya Ngaka Credo ya tla ya nthuša. Ke tla thoma go tšhaba ditoro.
REBONE:	Gape ke be ke tšhogile kudu maabane ke re o a laela. O a bona gore dingaka di a thuša.
MAHUNELA:	Bjale o rile o nyaka bokae mola kalafong ya gagwe
REBONE:	Ga a nyake selo. Motho yola ebile ga se gore ke ngaka.
MAHUNELA:	Ke eng?
REBONE:	Ke dietician. Ke wona mošomo wo ke nyakago go tlo o dira ge o bona ke holofetše dipuku tš e bjale.
MAHUNELA:	Aowa, o dire ngwanaka, o tle o re thuše. Ke nyaka go tlo ja ditoro ka mokgwa wo ke nyakago.
REBONE:	Bjale le gana ke eya sekolong go o dira full-time gore ke fetše ka pela.
MAHUNELA:	(O a sepela) Aowa, tše Ngwanaka, re tla boa re di bolela, ke sa nyaka go tšwela motse wo ka difate.
REBONE:	Le ya kae tate?
MAHUNELA:	Ke ya go nyakišiša. Ge ke boa ke nyaka go yo hloboga dikgomo tša ka kua thabeng. Wena šala o bala. (O a tšwa, lebati le a tswalelwa).
REBONE:	E re nna ke thome go momona dipuku tša ka. (O a phetla). Ke nyaka go ipona ke le bjale ka Credo Mphahlele. E tloga e le tlhohleletšo mo dithutong tša ka le ge gonabjale ke sa tsebe gore ke išwa ke mang sekolong. Mohlang ke fetša mo...(Go a kokotwa) Bjale ke mang? Tsena. (Lebati le a bulwa). Bona gore go

	tsena mang, Mpoti, wena mo ka nako ye?
MPOTI:	(O befetšwe) Rebone ke gore o nyaka go mpontšhang?
REBONE:	Na o ra ka eng Mpoti?
MPOTI:	O ka ntlogela o tshepile Phaswane wa Phaswanephaswane?
REBONE:	O a tseba ke eng, Mpoti, ge e le gore go kwana le wena o tlo nkganetša gore ke humane thušo mo go kgonegago, o ka re re tlo palelana.
MPOTI:	Ke thušo ya mohuta mang? A ke re re kwane gore ke tlo go iša sekolong ngwaga wo o tlogo.
REBONE:	Mpoti, a ka re o a mpona ke a bala mo? Ga ke nyake go tlo hlodiwa ke wena. Mo o tsenego o a go bona.
MPOTI:	Napile o a nthaka?
REBONE:	Mpoti, ke re etšwa ka mo, ge go se na se o se tletšego!
Mminoratho	
[Letl.72-73]	

- 9.1 Tsopola lentšu leo le tšweletšago tswalano ya babapadi setsopolweng se. (1)
- 9.2 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša bokamorago bja ditiragalo tše. (2)
- 9.3 Hlaloša o be o laetše thulano ye e tšwelelago setsopolweng se. (2)
- 9.4 Na molwantšhwa wa papadi ye ke mang? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 9.5 Ahlaahla morero wa papadi ye ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 9.6 Na o a dumela gore Mahunela ke moanegwahlaedi? Fahlela karabo ya gago. (2)

Mošongwana wa kgaolo ya 10

Bala setsopolwa se se latelago ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

Ka gare Bošego Ngwakong	
SARINKI:	(O bolela ka sellathekeng) Nna ke tla be ke eja eng? (Go a kokotwa) Go lokile, motho yo mongwe o a tsena. (Go tloga segodišantšung) Tsena!
BENJAMENE:	(O a goroga) Hleng o tima sellathekeng ge ke kokota?
SARINKI:	Na o reng o no tsena le go ntshekiša, Benjamene? O tagilwe bjang?
BENJAMENE:	Ngwana o šetše a robetše?
SARINKI:	A ke re nka be o mmona mo? Matšatši a ona ke re o a nkgopola.

BENJAMENE: Ke mmoditše le Monyaku gore le ge nka tagwa bjang goba bjang, mosadi wa ka ke a mo gopola. Bjale o a bona ke tlile, rato. Wena o no mpotša gore ngwana o šota eng nna ka mo phethela.

SARINKI: E le gore o tšea kae tšhelete matšatši a wena?

BENJAMENE: Tša gore ke e tšea kae ga di nyake wena. Wena hleng ga se nke o no mpotša gore tšhelete o be o e tšea kae?

SARINKI: Afa ga o rekiše dikgomo tša tatago, wena Benjamene?

BENJAMENE: Le ge nka di rekiša A ke re ke tša tate.

SARINKI: A re tlogele tšeo rato. Ke na le kgopelo ye ke nyakago go e dira gonabjale.

SARINKI: Dikgopelo di dirwa mola megopolo ya batho e re tsweetswee!

BENJAMENE: Ke nyaka go go nyala kgwedi ye e tlogo.

SARINKI: Afa ke go kwele gabotse, Benjamene? O re o nyaka go nnyala?

BENJAMENE: Ee, kganthe ke semaka ge motho a nyalwa ke nna?

SARINKI: Mokgwa ga se nke ke no emela mantšu a mohuta wo go tšwa molomong wa gago.

BENJAMENE: Ke holofetše Sarinki. Kgwedi ye e tlogo ke romela bagešo go tlo kgopela sego sa meetse.

SARINKI: O boletše le tatago?

BENJAMENE: Aowa, nna le yena re hlolana ka diolo.

SARINKI: Boledišana le yena pele.

BENJAMANE: Ke re nna le yena ga re boledišane. Nna ke bjalo ka ge ke se na tate. Ke nyala ka bonna.

SARINKI: Ge o sa boledišane le yena pele, gona lebala ka lenyalo.

Mminorathwana

[Letl.77-78]

- 10.1 Laetša tswalano gare ga Benjamene le Sarinki. (1)
- 10.2 Bontšha phapano gare ga mminoratho le pulamadibogo. (2)
- 10.3 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša o be o laetše ka mo mongwadi a dirišitšego ka gona poledišo papading ye. (3)
- 10.4 Na o bona mongwadi a kgonne go tšweletša thekniki ya kgegeotiragatšo (2)
- 10.5 Maikutlo a gago ke afe mabapi le ditiro tša Sarinki papading ye? Fahlela karabo ya gago. (2)

Mošongwana wa kgaolo ya 11

Bala setsopolwa se se latelago ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

Ka ntle Mosegare Sethokgweng Go kwagala motho a tsetla.	
JEMINA:	(Ka letšhogo) A! A! A! Mahunela ge re go nyaka kua gae anthe o kudupane ka mo gare ga mehlare?
MAHUNELA:	(O feletšwe ke maatla. O bolela ka bohloko le sello) Dikgoo...dikgoomo.
JEMINA:	O tla bolela ka dikgomo. Mahunela o bjang ge o le mo?
MALEWE:	Heei monna Mahunela, na gabotse o phela bophelo mang bja malwetši matšatši a?
MAHUNELA:	Di...di ile. Dikgoomo tša...ka.
MALEWE:	Bjale hleng o šupašupa mo sebakabakeng ka menwana?
JEMINA:	Mna Malewe, nke o kuke motho yo ka moo re sepele. Motho yo o a babja.
MALEWE:	(Ba leka go mo kuka) Ke re putsu ya Mahunela ga nke e fetša go nka.Ke sa re na bjale o šupašupang ka monwana wo wa gago?
MAHUNELA:	Di ile gona kua ... Ba di gapa, ke ba lebeletše...
JEMINA:	O a di kwa tše a tle a di bolele mogadibo yena.
MAHUNELA:	(Ba a mo kuka) Ke phelela ....
JEMINA:	E re nka be re tlile le kiribana
MALEWE:	Gape ga go sa na motho felo mo. Nke o kwe gore o bofefo bjang. Mahunela afa nkile wa ja wena?
JEMINA:	A eja eng? Ngakana ye ya gagwe e mo forile ya re a fetše matšatši a ikiletše dijo gore a tle a kgone go swara batho bao ba mo utswetšago dikgomo.
MALEWE:	Bjale o kgonne go ba swara bona batho bao ba go utswetšago?
JEMINA:	Le nna ke re hleng ga se ba swarega. O ba swere Mahunela.
MAHUNELA:	Aowa, eupša ke ba tsebile.
JEMINA:	O ba tsebile? Ke bomang?

[Letl. 81-82]

- 11.1 Laetša tswalano magareng ga Mahunela le Malewe. (1)
- 11.2 Efa mehola YE MEBEDI ya ditšhupasefala setsopolweng se. (2)
- 11.3 Tšweletša semelo sa Jemina go ya ka setsopolwa se. (2)
- 11.4 Na moya wo o fokago poledišanong ye ke wa mohuta mang? Fahlela karabo ya gago ka ntlha E TEE o be o hlaloše gore o hlotšwe ke eng? (3)
- 11.5 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša boithekgo bja setsopolwa se. (2)

Mošongwana wa kgaolo ya 12

Bala setsopolwa se se latelago ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

THOKGOLA: Bjale o re ke direng ka morwa wa gago ka gore wena o paletšwe ke go mo swara ka gona go se phethe ditaelo tša ka gabotse.

MAHUNELA: Bona gore na o dirang ka yena? Le ge go le bjalo, ga ke nyake o mmolaya. Mo gafiše a tle a itshole.

THOKGOLA: Pele ga ge ke dira seo, ke nyaka gore o mphethele ka tefo yela ya pele.

MAHUNELA: Ke go lefa bjang morero o sešo wa phethega?

THOKGOLA: Ke re ga se wa phetha ditaelo gabotse.

MAHUNELA: Ngaka Thokgola, nna ga ke na le tšhelete. Le dikgomo o di bone di tšerwe. Bjale nna ke tla tšea kae sa go go lefa?

THOKGOLA: (O a tšhošetša) Ke nyaka tšhelete ya ka, Mahunela. (O a sepela) Bongamenyana bjo bja gago mo go nna o tlo bo lahla.

MAHUNELA: Ao! Bjale o ya kae re sa bolela?

THOKGOLA: Badimo ba tla ba le wena. Ke yo šomana le wena. Ge e le dikgomo tša gago, di tlo fela ta!

MAHUNELA: (O a mo rapeletša) Aowa, hle monna! Etle re bolele. Kgane ge nka re o mphe nako?

THOKGOLA: Le tšona tše o bonego morwago a di gapa, o ka se sa di bona (O a tšwa).

MAHUNELA: (O noši. O tšhogile) E! O sepetše. O re badimo ba tlo ntirang? Ke swanetše go loga maano le nna.

Mminorathwana

[Letl. 88-89]

- 12.1 Efa lentšu leo le laetšago gore papadi ye ke ya seyalemoya. (1)
- 12.2 Hlopha ditšhupasefala tše THARO tšeo mošomo wa tšona e lego go hlahla babadi. (3)
- 12.3 Laetša lefoko leo le tšweletšago tekolapele mo setsopolweng se. (1)
- 12.4 Ka dintlha TŠE PEDI ala bokamorago bja diteng tša setsopolwa se. (2)
- 12.5 A na polelo ye e kotofadišwego ya Mahunela e utolla semelo sefe sa gagwe? (2)

Mošongwana wa kgaolo ya 13

Bala setsopolwa se se latelago ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

Ka ntle Mosegare sethokgweng	
MAHUNELA:	<i>(Ka pelobohloko)</i> Nke o bone mohlape wola wa ka wa dikgomo. Ke šaletšwe ke dikgongwana tše tša go se fetše seatla. Gape Benjamene o tloga a mpolaya hlogwana ye ntshonyana. <i>(Go lla sellathekeng)</i> Ke tlo mmolaya mošemane yo! Aga, ntwana yela ya gona e a lla. Hallo ke bolela le mang?
SARINKI:	<i>(Filthara)</i> Mahunela, ke re na o kae ga naga?
MAHUNELA:	Ke go boditše gore o se ke wa <i>nteletša</i> lehono le. Ke sa phetha ditaelo tša badimo ba gešo.
SARINKI:	Bjale bookelong gona o tšhabetšeng?
MAHUNELA:	Ke tšhabišitšwe ke badimo.
SARINKI:	Mokgalabje, gape nna o se tlo ntira thaka ya gago. Ke nyaka go tseba gore o mo kae.
MAHUNELA:	<i>(O mo hlokomolloga ka lebelo)</i> E! Go lokile. E! Matswinyane a mpšhe šea. Sešebo se sekaaka?
SARINKI:	Mahunela! Mahunela! O a tseba selo se ena?
MAHUNELA:	E re ke a kitimiše. <i>(O a kitimiša)</i> Le ya kae? Aga a! Ke go swere. <i>(O a le bolaya)</i> A ke le tshophe molalanyana wo.
SARINKI:	<i>(O befetšwe)</i> Mahunela! O tlo ntena gape.
MAHUNELA:	Lela lona? E re ke le kitimise le lona. Heei, wena! <i>(O a le swara)</i> Agaa. <i>(O a le bolaya)</i> Le wena ke go tshopha molalanyana wo. <i>(Ka letšhogo)</i> E! Mmatšona šole o etla. Na ke tlo tšhabela kae ka gore nka se e šie? Joo nna joo! E re ke patlame mo fase.
SARINKI:	O tlo ntseba gabotse, mokgalabjana tena! <i>(O kgwahlela mogala)</i> .

[Letl. 93–94]

13.1 Tsopola mafoko ao a laetšago tše di latelago:

13.1.1 Go senyetšwa

13.1.2 Go ba kgahlanong le molaotheo wa naga (2)

13.2 Laetša phapano gare ga filthara le mminorathwana. (2)

13.3 Ke ponelopele efe yeo o bago le yona mabapi le kamano ya Sariniki le

- Mahunela. Efa ditlha TŠE PEDI. (2)
- 13.4 Na mohlohleletši wa papadi ye ke mang. Šitlela karabo ya gago ka lebaka. (2)

13.5 Re alele morero wa papadi ye o be o o fahlele ka dintlha TŠE PEDI. (3)

Mošongwana wa kgaolo ya 14

Bala setsopolwa se se latelago ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

Ka ntle Thapama Ka ntlong	
JEMINA:	Mahunela, o re go diragetšeng ka wena?
MAHUNELA:	(<i>Ka bohloko</i>) Ke gobadišwe ke go selela bana ba ka, Jemina.
JEMINA:	Ka eng?
MAHUNELA:	Ke be ke humane matswiane a mpšhe gomme ka re mola ke a kola, ke ge mong wa ona a tšwelela.
JEMINA:	Mang?
MAHUNELA:	Mpšhe yeo ka sebele. Mmagwe matswiane ao. Gape ga se ya nkataka tše dibotse! Dinoka tše ga di sa šoma gonabjale. Itšhuu!!
JEMINA:	Mahunela o a tseba tšatši le lengwe o tlo hwela nageng wena?
MAHUNELA:	Ke re o a nkwa, mogadibo? Ke lahlile. Nka se sa ya thabeng.
JEMINA:	Wena wa re o ka se sa ya thabeng?
MAHUNELA:	Ke tla be ke eya go dirang ka gore le dikgomo ga ke sa na le tšona? Dikgomo tša ka di fedile. O di feditše Benjamene.
JEMINA:	O tlogela Benjamene.
MAHUNELA:	Ke tlo mmolaya mošemane yola.
JEMINA:	O ka bolaya mang o fedile bjale? Bjale a re kwe, Mahunela. Na ke nnete gore pele ga ge o timelela kua bookelong o be o atlana le Sarinki?
MAHUNELA:	(<i>Ka go makala</i>) Mogadibo hleng eka botshwelomare bja ka bo wele?
JEMINA:	Ee, bo wišitšwe ke ledimo lela la maabane. Ke re na ke nnete ka taba ye ya gago le Sarinki?
MAHUNELA:	(<i>O thoma go tlenya</i>) Aowa, Mogadibo! Ga ke kgolwe!
JEMINA:	He ga o kgolwe eng? Ke re taba ya gago le Sarinki ke nnete na?
MAHUNELA:	(<i>O a sepela</i>) Tšhelete ya ka!
JEMINA:	Ao, Mahunela, bjale o ya kae?
MAHUNELA:	Tšhelete ya ka! Joo nna joo!
PULAMADIBOGO	
[Letl. 100]	

- 14.1 Efa tšhupasefala yeo e laetšago nako setsopolweng se. (1)
- 14.2 Efa semelo sa Mahunela go ya ka setsopolwa se o be o fahlele karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 14.3 Ka ntlha E TEE tšweletša tema ye e kgathwago ke pulamadibogo papading ya seyalemoya/radio? (2)

14.4 Hlaloša o be o laetše ka moo mongwadi a dirišitšego thekniki ya kgegeotiragatšo papading ye. Efa dintlha TŠE THARO. (3)

14.5 Re tšweleletše moanegwahlaedi papading ye o fahlele ka lebaka. (2)

Mošongwana wa kgaolo ya 15

Bala setsopolwa se se latelago ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

MAHUNELA:	(<i>Ka pelobohloko le motsetlo wa senna</i>) Tšhelete ya ka e ile. Na ke bonang? Dikgomo tša ka le tsona di ile! Na badimo le mpontšhang?
REBONE:	Le be le e beile kae?
MAHUNELA:	Gona ka mo ntlwaneng. Tšhelete ya ka e latela dikgomo.
REBONE:	Gape nna Tate, ke be ke tseba le se na le tšhelete.
MAHUNELA:	Tšhelete e be e le gona, ngwanaka. E no ba nna ke be ke sa nyake go e šomiša.
REBONE:	Bjale tate le ka bea tšhelete ka mo ntlwaneng. Hleng le be le sa e iše pankeng?
MAHUNELA:	Ke be ke sa nyake gore batho ba bone gore ke na le tšhelete.
REBONE:	Ke gore, Tate, ke be ke no hlaka tšhelete e le gona ka mo gae?
MAHUNELA:	Ke a itshola ka gore lehono tšhelete yeo e yo šomišwa ke motho yo mongwe ka gore ge e le nna ke paletšwe ke go e šomiša.
REBONE:	Bjale le llang Tate ka gore ge e timetše e timetše? Gape go lla go ka se e buše.
MAHUNELA:	Bjale ngwanaka, ke a go kgopela.
REBONE:	O kgopela eng, Tate?
MAHUNELA:	Nnyakele Benjamene.
REBONE:	Afa ke le kwa gabotse. Le nyaka Benjamene. Le ra gore Benjamene a ka be a tšere tšhelete ya lena?
MAHUNELA:	Ga ke re o e tšere, ngwanaka.
REBONE:	Bjale le mo nyakelang?
MAHUNELA:	Ke nyaka go tlo mo kgopela tshwarelo.
REBONE:	Le tlo mo kgopela tshwarelo ya ge le mo rakile ka mo gae?
MAHUNELA:	Aowa, ngwanaka. Tshwarelo ya gona e nteša dihlong. Ga e bolelege.
REBONE:	(<i>O a phegelela</i>) Ke re na ke ya eng Tate?

Mminoratho

[Letl. 103]

- 15.1 Tsopola lefelo leo le laetšago gore tikologo ye ke ya sebjalebja. (1)
- 15.2 Efa lentšu leo le hlatselago gore papadi ye ke ya seyalemoya setsopolweng. (1)
- 15.3 Ka dintlha TŠE PEDI, hlaloša bohlokwa bja poledišano setsopolweng se. (2)
- 15.4 Na poledišano ya Mahulela le Rebone e re utollela semelo sefe sa Mahunela? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 15.5 Go ya ka fao o badilego papadi ye re alele bokamorago/boithekgo bja diteng tša setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 15.6 Akanya maikutlo ao a ka go aparelago ge o ka hwetša gore o paletšwe ke go tšwetša dithuto tša gago pele eupša motswadi wa gago a na le tšhelete. (2)

Mošongwana wa kgaolo ya 16

Bala setsopolwa se se latelago ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

Ka gare Mosegare Phaphošeng	
SHAI:	(Ka go kganakgana) Morutišigadi Kgoroši, o reng wa re Rebone o tšweletše dithutong tša gagwe?
KGOROŠI:	(Ka boitumelo) Bjalo ka mokgwa wo ke mo tsebago, Moruti Shai, o tšweletše ka mebala ya go kgahliša .
SHAI:	Aowa , re šomile kudu. Gape go atlega ga Rebone, go fa sebaka se sa rena maatla a go fela re thuša bana ba bangwe ba go palelwa bjale ka yena.
MALEWE:	Selo se re se dirago ke se sebotse kudu, bagešo.
KGOROŠI:	Eupša ge e le nna ditaba tša Sarinki di sa ntletše hlogo.
MALEWE:	Nna ke be ke ehlwa ke mmona Sarinki yo ge a etela Mahunela eupša ke sa naganele gore ke taba ye kgolo go fihla mo.
SHAI:	Ke mang yo a bego a ka e naganela ? Le gona ka ngwetši ya gagwe?
KGOROŠI:	Sa go nkgahla ke gore le Ngaka Thokgola ba re o ipoletše ditaba ka moka, gomme le yena gonabjale o swerwe.
MALEWE:	Ke gore Thokgola o be a tseneletše dikgomo tša mogwerake, mola Sarinki a tseneletše tšhelete?
KGOROŠI:	Go dio ba bjalo.Lefase le le na le baji.
SHAI:	Gona le a bona gore Mahunela e be e se ngame? O be a paledišwa go phela ke dipatšane tše tše pedi.
KGOROŠI:	Se se šetšego ke go humana mothuši yo a pipelago Rebone ka thušo a sa nyake go itšweletša. (Go lla mogala) Ka moso le yena o tlo ba a re bontšha mehlolo.
MALEWE:	Ke sellathekeng sa lena, moruti Shai.
SHAI:	Tshwarelo e reng ke se arabe.(O bula sellathekeng) Hallo.
JEMINA:	(Filthara) Moruti Shai, ke Jemina.
SHAI:	Ke theeditše Jemina.
JEMINA:	Moruti, le di kwele na? Re paletšwe ke go diša. Mahunela o re tlogetše.
SHAI:	O re Mahunela o hlokofetše?
KGOROŠI:	(Ka go se kgolwe) Mahunela!
MALEWE:	(Ka go se kgolwe) Mahunela!

[Letl.110 -111]

- 16.1 Efa tswalano gare ga Shai le Kgoroši (1)
- 16.2 Na Filthara ke eng? (1)
- 16.3 Fapantšha moanegwahlaedi le moanegwaphethegi papading ye. (2)
- 16.4 Na molwantšhwa papading ye ke mang? Fahlela ka mabaka A MABEDI. (3)
- 16.5 Nyalantšha diteng tša puku ye le leina la yona. Efa dintlha TŠE THARO. (3)

17. Dikarabo tša mešongwana kgaolo ka kgaolo

Dikarabo tša mošongwana wa kgaolo ya 1

- 1.1 Dipoelo tša marematlou di tšwele
 Rebone o bone dipoelo tša gagwe tša marematlou kuranteng gomme o hweditše a tšweletše
 Rebone o laetša tatagwe dipoelo o mmošša le gore o nyaka go ya yunibesithi gomme tatagwe o gana ka la gore ga a na tšhelete (TŠE PEDI fela) (2)
- 1.2 Polelonoši ya Hlogi e tšweletša maikutlo a kwelobohloko go Rebone/ a makalo/ a lethabo
 Polelonoši ya Hlogi e tšweletša semelo sa Rebone sa go ba le mabjoko ka sekolong (2)
- 1.3 Mminoratho ke mmimo wo moteletšana wo o aroganyago ditemana tšeo di diregago ka dinako tša go fapana mafelong a go fapana ka gare ga papadi
 Mminorathwana ke mmimo wo mokopana wo o aroganyago ditemana tšeo di diregago ka nako e tee ka gare ga papadi
 Pulamadibogo ke mmimo wo motelele wo o thomago le go fetša dikgaolo tša papadi (3)
- 1.4 Rebone
 Ditiragalo tša papadi ye di theilwe godimo ga gagwe / O thoma le papadi a be a fetša le yona/ Morero wa papadi ye o theilwe godimo ga gagwe (2)
- 1.5 Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana
 Mohlala
 Morero wa papadi ye ke go re phegelelo e tswala katlego
 Rebone o be a na le mathata a ditšhelete tša go tšwetša dithuto pele
 O ile a phegelela gomme mafelelong a atlega (3)

Dikarabo tša mošongwana wa kgaolo ya 2

- 2.1 Ka ntlong/lapeng la Mahunela/ka ga boRebone (1)
- 2.2 Thulanontle (1)
- 2.3 Kgopolokgolo: Mahunela o ganetša morwedi wa gagwe Rebone go ya yunibesithi ka ge a re go iša ngwana wa mosetsana sekolong ke go senya tšhelete, ka ge a

swanetše ke nyalo.

Morero: O lebane le thulano gare ga setšo le sebjalebja – Rebone o rata go rutega mola tatagwe a gana go mo iša sekolong a re a nyalwe. (2)

- 2.4 Poledišano e tšweletša thulano magareng ga babapadi ba babedi – Mahunela o thulana le Rebone ka taba ya gagwe ya go gana go nyalwa ke Mpoti
Poledišano e utolla dimelo tša babapadi/baanegwa – Mahunela ga a na maikarabelo, o botša ngwana wa gagwe Rebone gore a dumele go nyalwa ke Mpoti , gore Mpoti a tle a kgone go mo iša sekolong a mo fokoletše morwalo
Poledišano e dirišwa go hlaloša ditiragalo papading/sengwalong ka botlalo – Mahunela le Rebone ba thulana ka taba ya Mahunela ya go gana go iša Rebone sekolong le ya Rebone ya go gana go nyalwa ke Mpoti (3)
- 2.5 Mminoratho ke mmimo wo moteletšana wo o aroganyago ditemana tšeo di diregago ka dinako tša go fapana mafelong a go fapana ka gare ga papadi
Mminorathwana ke mmimo wo mokopana wo o aroganyago ditemana tšeo di diregago ka nako e tee ka gare ga papadi (2)
- 2.6 Molaetša o lebane le go eletša batswadi gore ba be le maikarabelo bokamosong bja bana ba bona
Go efoga kgatelelo ya monagano baneng, batswadi, kudu ba banna ba swanetše go rwala maikarabelo a botswadi
Bana ba ka fetoga mahodu, makgoba a dinotagi le diokobatši ka baka la go hloka maikarabelo ga batswadi (3)

Dikarabo tša mošongwana wa kgaolo ya 3

- 3.1 Rebone ke morutwana wa Kgoroši gomme Kgoroši ke morutišigadi wa Rebone. (1)
- 3.1 Moya wa lethabo – Rebone o hwetša thekgo ya mašeleng go tšwa go Morutišigadi Kgoroši le Moruti Shai. (2)
- 3.3. Ee, ke moanegwaphethegi, Rebone ke moanegwaphethegi. O kgonne go gola, a emela seemo seo a kopanago le sona.
Ka morago ga go lemoga gore tatagwe ga se a ikemišetša go mo lefelela, o fetoša di thuto tšeo a bego a nyaka go di dira o be a nyaka go ba Psychiatrist e fetoša a dira Dietician.
Ge mothuši wa gagwe a mo lefelela go dira dithuto tša gagwe Part – time o a amogela le ge a be a nyaka go tsena sekolo go felelela (Full- time).
O bile le mafokodi bjalo ka motho wa nama, bjalo ka mang le mang, a nwa bjala fela a kgona go bo tlogela .A ya Rustenburg go Mpoti a nyaka ba thoma lapa efela ge a hwetša thušo yamašeleng a go tšwetša dithuto tša gagwe pele, a kgaogana le tšeo ka moka.(E TEE YA tše)
- 3.4 Tiragalo – Rebone o tla buša mašeleng
Nako – Mohlang a šoma (2)
- 3.5 Tiragalo
Maikutlo (2)
- 3.6 Mminorathwana
(1)
- 3.7 Morero wa papadi ye ke gore le ge o ka ba le dihlotlo o swanetše go no phegelela se o se nyakago.
Rebone o ile a phegelela go ya sekolong le ge tatagwe a be a re ga a na le tšhelete ya sekolo
BoKgoroši ba thušitše gore Rebone a fihlelele tumo ya gagwe ya go rutega (2)
- 3.8 Rebone o tšweletše mphatong wa marematlou ebile o nyaka go tšwetša dithuto pele
Morago ga gore Rebone a hwetše dipelo tša marematlou tatagwe o ile a mmošša gore yena a ka se iše ngwana wa mosetsana sekolong, o nyaka a nyalwa ka Mpoti (2)
- 3.9 Leina la papadi ke “O iphihletšeng?”
Rebone o botšiša gore ke mang yo a mo lefelago dithuto tša gagwe
Le batheeletši, babadi le baanegwa ba bangwe ka papading ba ipotšiša gore na mothuši wa Rebone o iphihletšeng (2)

Dikarabo tša mošongwana wa kgaolo ya 4

- 4.1 Ke bagwera. (1)
- 4.2 (O a goroga)(O a tloga) (O a kokota) (O a tsena) (O a nyaka) (1)
- 4.3 Khwelelo/ tšwelelo ke ge baraloki ba tloga lefelong le lengwe ba e ya go le lengwe ntle le go fetola temana
Rebone o tloga ka lapeng gomme o ya lebating la ntlo ya gabo go botša tatagwe gore taxi ya go ingwadiša e fihlile a mo fe tšhelete yeo a be go a mo lotetše yona, ka gona o tlogile lefelong le lengwe a ya go le le lengwe ntle le go fetoša temana, se se laetša khwelelo/ tšwelelo
- 4.4 Rebone a ka ipolaya
Rebone a ka befelelwa tatagwe a se sa mmolediša
Rebone a ka ngala ka gae
(Dikarabo tše dingwe tša maleba di tla amogelega) (3)

Dikarabo tša mošongwana wa kgaolo ya 5

- 5.1 (O leka go mo homotša) = Go hlahla mmadi
(O befetšwe) = Go tšweletša maikutlo a pefelo (2)
- 5.2 Ke ngame
O na le pelo e mpe
Ga a na maikarabelo
(TŠE PEDI fela) (2)
- 5.3 Rebone o hweditše thušo ya mašeleng gomme Mahunela a tšea tšhelete yeo ka la gore o mo lotela yona
Ge nako ya go ya go ingwadiša e fihla Mahunela o bolela maaka o re e timetše gomme se sa se sware Rebone gabotse ke ka lebaka leo re mmonago a lla (2)
- 5.4 Balekwa ba tla fa diponelopele tša go fapana.
Mohlala:
Ge a ka ya dipolaseng bokamoso bja gagwe e ka ba gona bo nyeletše
Ge a ka gweba ka mmele a ka tsenwa ke malwetši a thobalano
Ge a ka gweba ka mmele a ka ba mmeleng gomme a se tsebe mong wa morwalo wo ka ge a tla be a kopane le banna ba go fapafapana (3)

Dikarabo tša mošongwana wa kgaolo ya 6

- 6.1 Seleng ya maphodisa/tšhatšeofisi/kgolegong (1)
- 6.2 Sarinki o bonolo – O bitša Benjamene rato e le go mo reteletša Benjamene o bogale – O fetola Sarinki ka bogale mo a bilego a šomiša lentšu la “senkgatelalepai” a šupa Sebakweng (2)
- 6.3 Mahunela o tšere tšhelete ya Rebone ya go ya sekolong a re o a mmeela Mahunela o timeleditše tšhelete yeo, o itšhireletša ka gore e utswitšwe ke Benjamene go se bjalo, Benjamene o a swarwa (2)
- 6.4 Go utolla thulanogare – Benjamene o ipotšiša gore na e ka ba ke nnete Mahunela ke tatagwe wa madi goba aowa Go utolla maikutlo a go kwa bohlokoa Benjamene (2)
Re be re tšea gore Benjamene o tla thabišwa ke go peilelwa kgolegong ke Sarinki, fela ga se gwa ba bjalo yena o tšwela pele a befetšwe. (1)
- 6.6 Maikutlo a manyami/Pefelo Benjamene o nyamišwa ke ge a swaretšwe tšhelete yeo a sego a e utswa (2)
Benjamene o befetšwe ka ge a tšea gore Sarinki o tlile go mo peilela ka tšhelete ya Sebakweng yo go ya ka yena a ratanago naye. (2)

Dikarabo tša mošongwana wa kgaolo ya 7

- 7.1 Thabeneng (1)
- 7.2 Mahunela o tšere tšhelete ya Rebone ya go ya sekolong gore a mo lotele yona Ge a tlo e nyaka gore a sepele, Mahunela o re e timetše (2)
- 7.3 (O swere mahlo a tšhipa)
(Go lla mogala) (1)
- 7.4 (Balekwa ba tla fa diponelopele tša go fapana)
Ge a ka tšwela pele go nwa bjala bokamoso bja gagwe bo ka nwelela
Ge a ka tšwela pele a nwa bjala ditoro tša gagwe tša go ba *dietician* di ka nwelela
Masogana/ banna ba ka bapala ka yena
A ka ba le banna ba go ba le botatagobona ba go fapafapana
Ka lebaka la go nwa bjala a ka itebala a tsenela tša thobalano le banna ba bantši a tsenwa ke malwetši
(TŠE PEDI fela) (2)
- 7.5 Molwantšhi ke Phaswane, o nyaka go nyala Rebone mola Rebone yena a nyaka Go phethagatša ditoro tša gagwe tša go rutega. (2)
- 7.6 Mminoratho o šoma go aroganya ditemana go ya ka dinako tša go fapana ka gare ga kgaolo

- Ditiragalo tša mosegare di arogantšhwa le tša bošego (2)
- 7.7 Morero wa tiragatšo – go phegelela ge o nyaka selo go tliša katlego
 Rebone bjalo ka moanegwaphethegi o ile a yo nwa bjala morago ga gore tšhelete ya sekolo e timele
 Le ge a tagilwe ga a lebale maikemišetšo a gagwe, o botšiša Phaswane gore o tla mo iša sekolong na (2)
- 7.8 Ee
 Re be re sa nagana gore Rebone a ka se thabele go kwa gore o be o a thušwa ke Sarinki. Rebone o rile go tseba gore mothuši wa gagwe ke Sarinki a befelwa sebakeng sa go thaba
 Go be go letetšwe gore Rebone o tla thabela mothuši wa gagwe yoo a bego a mo nyaka ka phišegelo (2)

Dikarabo tša mošongwana wa kgaolo ya 8

- 8.1 Mahunela (1)
- 8.2 Phekgogo ke tiragalo yeo e huetšago thulano ya mathomo
 Phekgogo ya papadi ye e tšweletšwa ke ge Rebone a tšweletše dithutong a swanetše go tšwetša dithuto tša gagwe pele (2)
- 8.3 Bana ba Mahunela ba ka mo hloya
 Bana ba Mahunela ba ka mmiletša batho ba fetša ka yena gore ba ikhutše tlaišo (2)
- 8.4 Motswadi ga a swanela go tlaiša bana ba gagwe
 Mahunela o tlaiša Rebone ka go gana go mo iša sekolong go tšwetša dithuto tša gagwe pele (2)
- 8.5 Ee, di a amana
 Moruti Shai o re o makatšwa ke go ipihla ga mothuši wa Rebone
 Leina la papadi ke O ipihletšeng (2)
- 8.6 Balekwa ba tla tšweletša maikutlo a go fapana
 Maikutlo a pefelo
 Rebone o befedišwa ke go se tsebe mothuši wa gagwe yo a mmolaišago go ipotšiša dipotšišo tša go se fele (2)

Dikarabo tša mošongwana wa kgaolo ya 9

- 9.1 Ngwanaka (1)
- 9.2 Mahunela o faretšwe ke ditoro tšeo a di jetšego tlaleng
Ngaka Credo a mo fa philisi ya go šoma ka morago ga metsotso ye mebedi (2)
- 9.3 Thulano ke go se kwane ga babapadi ka dikgopolo/mmapadi o thulana le dikgopolo tša gagwe
Rebone o thulana le Mpoti ge a le kgahlanong le thušo yeo a e hweditšego, go ya ka yena a thušitšwego ke Phaswane (2)
- 9.4 Rebone
O thoma le puku a ba a fetša nayo
Morero wa puku o theilwe godimo ga gagwe (3)
- 9.5 Phegelelo e tswala katlego
Rebone o kgotleletše mapheko le ditšhitišo ka moka mo tseleng ya gagwe ya go ipetlela bokamoso, tatagwe Mahunela o hunetše tšhelete ya go mo iša sekolong, a thušwa ke mothotsoko (2)
- 9.6 Ee,
Mahunela ga a ka a gola, o no sekamela ka lehlakoreng le tee a se gole, o hlokofetše e le ngame a sa inaganele, a sa naganele le bana ba gagwe (1)

Dikarabo tša mošongwana wa kgaolo ya 10

- 10.1 Ke baratani (1)
- 10.2 Mminoratho ke mmino wo moteletšana wo o aroganyago ditemana tšeo di diregago ka dinako tša go fapana ka gare ga papadi ye. (bošego le mosegare)
Pulamadibogo ke mmino wo motelele wo o thomago le go fetša dikgaolo tša papadi (2)
- 10.3 Poledišo e tšwelela ge mmapadi a bolediša selo seo se sa bolelego
Mahunela o bolediša kgomo (Letl.49 – Iketle Tsokotla. Iketle o mphe maswi)
Mahunela o bolediša matswiana a mpšhe (letl.94 - ...Heei, wena...) (2)
- 10.4 Ee, go be go letetšwe gore Rebone a re go hwetša mothuši wa gagwe yo e bego e le kgale a fišagalela go mo tseba a thabe, fela ga se gwa ba bjalo (1)
- 10.5 Maikutlo a manyami
Ke nyamišwa ke go bona Sarinki a ratana le tate le morwa (2)

Dikarabo tša mošongwana wa kgaolo ya 11

- 11.1 Ke bagwera (1)
- 11.2 Ka letšhogo – Ke maikutlo ao Jemina a bego a ikwa ka gona ge a hwetša Mahunela
O feletšwe ke maatla. O bolela ka bohloko le selo – Mantšu a a hlahla babadi (2)
- 11.3 O na le lenyatšo
O bitša Thokgola ngakana
O na le kwelobohloko
O nagana gore nkabe ba tlile le kiribane go nametša Mahunela ka ge a palelwa ke go sepela (2)
- 11.4 Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
Moya wa go tenega/kgakanego
Jemina o tennwe ke ka mo a hweditšego Mahunela a le ka gona le go forwa ke ngaka Thokgola
Moya wo o hlotšwe ke ge ba nyaka Mahunela ba sa tsebe gore o kae, ge ba mo hwetša le gona ba mo hwetša a šitegile (3)
- 11.5 Ngaka Thokgola o file Mahunela ditaelo gore a di phethe a kgone go swara mahodu a dikgomo tša gagwe
Mahunela ga a di phetha ka tshwanelo seo sa dira gore mahodu a se swarwe (2)

Dikarabo tša mošongwana wa kgaolo ya 12

- 12.1 Mminorathwana (1)
- 12.2 (O a tšhošetša)
(O a sepela)
(O a mo rapeletša)
(O a tšwa) (3)
- 12.3 Ge e le dikgomo tša gago, di tlo fela ta! (1)
- 12.4 Mahunela o tšwa go ngaka Thokgola yo a mo filego dihlare tša go phetha taelo
Mahunela ga se a phetha taelo yeo gabotse ka gona a palelwa ke go swara mahodu (2)
Mahunela o na le pelo e mpe = ga go na motswadi yo a ka dumelago ngwana wa gagwe a gafišwa (1)

Dikarabo tša mošongwana wa kgaolo ya 13

13.1

13.1.1 ...go mpolaya hlogwana ye ntshonyana

13.1.2 Ke tlo mmolaya mošemane yo! (2)

13.2 Filthara ke kwagalo/kwagatšo ya lentšu la mmapadi ge a araba mogala.
(Lentšu la mmapadi ge a bolela le mmapadi yo mongwe ba lebelelane goba a le kgauswi le yena le fapana le ge ba bolela ka mogala)

Mminorathwana ke mmimo wo mokopana wo o aroganyago ditemana tšeo di diregago ka nako e tee ka gare ga papadi. (2)

13.3 Balekwa ba tla fa diponelopele tša go fapana.

Mohlala:

Batho ba ka feleletša ba tseba kamano ya Sarinki le Mahunela

Benjamene a ka tla a hloya Mahunela ka lebaka la Sarinki (2)

13.4 Mohlohleletši ke Sarinki

Ke mmapadi yo a tšeago karolo ya go dira gore molwantšhi le molwantšhwa ba dule ba e lwa. Sarinki o hlohleletša gore Rebone a fihlelele morero wa gagwe, mola Mahunela a sa nyake. (2)

13.5 Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana.

Mohlala:

Morero wa papadi ye ke gore phegelelo e tswala katlego.

Rebone o be a na le mathata a ditšhelete tša go tšwetša dithuto pele ka ge tatagwe a gana go mo lefelela.

Tlalelong yeo o ile a hwetša thušo ya mašelang mafelelong

a atlega. (3)

Dikarabo tša mošongwana wa kgaolo ya 14

14.1 Thapama (1)

14.2 O na le pelo ye mpe - O re o tlo bolaya Benjamene gobane o mo utsweditše dikgomo (2)

14.3 Pulamadibogo ke mmimo wo motelele wo o thomago le go fetša dikgaolo tša papadi. (2)

14.4 Kgegeopphetiragatšo e direga ge babogedi/batheeletši ba papadi ba tseba tšeo di tlogo diragalela babapadi mola babapadi bao ba sa tsebe.
Papading ye babadi ba tseba gore Sarinki o ratana le Mahunela ebile ke yena a lefelago dithutho tša Rebone mola babapadi ba sa tsebe
Mothuši wa Rebone o ipihlile o tsebja ke babadi eupša babapadi ga ba tsebe. (3)

- 14.5 Mahunela ke moanegwahlaedi.
Yena o hlamilwe kgopolong e tee, ga a gole, ga a fetoge goba a fetošwa ke mabaka. Mongwadi o tšweleditše Mahunela e le ngame go tloga mathomong go fihla mafelelong ga se a ka a lahla bongame bja gagwe. (2)

Dikarabo tša mošongwana wa kgaolo ya 15

- 15.1 Pankeng. (1)
- 15.2 Mminoratho (1)
- 15.3 Poledišano e tšweletša semelo sa bongame sa Mahunela
Poledišano e hlaloša ditiragalo setsopolweng – Mahunela o boledišana le Rebone mabapi le go timela ga tšhelete le dikgomo
- 15.4 Ke ngame.
Mahunela o re go Rebone o be a sa nyake batho ba bone gore o na le tšhelete (2)
- 15.5 Mahunela o be a ile thabeng go phetha ditaello tša gore a tsebe motho yo a utswago dikgomo tša gagwe
Mahunela ge a boa o hweditše botshwelomare bja gagwe bjoo a fihlilego tšhelete bo wele. (2)
- 15.6 Balekwa ba tla fa maikutlo a go fapana.
Mohlala:
Maikutlo a pefelo/manyami
Nka befedišwa ke gore ke paletšwe ke go ba le bokamoso ka lebaka la bongame bja motswadi wa ka
Nka nyamišwa ke gore go bontšha gore motswadi wa ka ga a nthate ka ge a sa nthekge leetong la ka la dithuto (2)

Dikarabo tša mošongwana wa kgaolo ya 16

- 16.1 Bobedi ke maloko a lekgotla la go kgobokeletša Rebone tšhelete ya go ya sekolong (1)
- 16.2 Ke modumo wa ge go boledišanwa ka mogala. Kwagatšo ya mantšu e fapana
Lege baraloki ba bolela ba lebelelane ba se mogaleng (1)
- 16.3 Moanegwahlaedi ke moanegwa yoo a sa golego, a sa fetogego, goba a fetošwa ke mabaka.
Mahunela ke moanegwaphethegi ka ge a se a ka a tlogela bongame bja gagwe
Moanegwaphethegi ke moanegwa yoo a emelago motho yo a feletšego
Rebone ke moangwaphethegi ka ge a kgona go fetoga le mabaka (3)
- 16.4 Rebone
O thoma le papadi a ba a fetša le yona

- 16.5 Morero wa papadi o dikologa godimo ga gagwe
Re ithuta se sengwe ka yena (2)
- 16.5 Leina la papadi ke “O iphihletšeng?”
Mothuši wa Rebone yo a mo lefeletšego dithuto gore a kgone go hwetša dipelo tša marematlou o iphihlile
Mothuši yo a lefeletšego Rebone tšhelete ya go ingwadiša le UNISA o iphihlile
Mothuši yo a reketšego Rebone puku ya go itokišetša meleko o iphihlile

18. RUBRIKI YA GO SAYA DIPOTŠIŠO TŠE TELELE: TIRAGATŠO [MEPUTSO = 25]

Dinyakwa	Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
	12–15	9–11	6–8	4–5	0–3
<p>DITENG</p> <p>Tlhalošo ya sererwa Botebo bja dikgopolo, kgonthišišo le kwešišo ya sererwa</p> <p>MEPUTSO YE 15</p>	<p>-Karabo ye botsebotse go fetiša: 14–15</p> <p>-Karabo ye botsebotse: 12–13</p> <p>-Tlhalošo ye e tseneletšego ya sererwa</p> <p>-Tatelano ya dikgopolo tša go ba le maatlakgogedi tša go amana thwii le temana</p> <p>-Kwešišo ye botsebotse ya sengwalo le sererwa</p>	<p>-Kwešišo le tlhalošo ye botse ya sererwa</p> <p>-Potšišo e arabilwe ka botlalo</p> <p>-Dikgopolo tšeo di filwego di a kwagala eupša ga se tšona ka moka tšeo di hlalošitšwego ka mo go nyakegago</p> <p>-Kwešišo ya sengwalo le sererwa e a bonala</p>	<p>-Kwešišo ya magareng ya sererwa eupša ga se dintlha ka moka tšeo di hlalošwago ka botlalo</p> <p>-Bontši bja dintlha di amana le sererwa</p> <p>-Tše dingwe tša dikgopolo di a kwagala eupša ga di kgodiše</p> <p>-Kwešišo ya motheo ya sengwalo le sererwa</p>	<p>-Kwešišo ye nnyane ya sererwa</p> <p>-Ga go dintlha tšeo di hlalošwago ka botlalo</p> <p>-Dintlha tše nnyane di amana le sererwa</p> <p>-Tlhalošo e amana gannyane le sererwa</p> <p>-Kwešišo ye nnyane ya sengwalo le sererwa</p>	<p>-Ga go kwešišo ya sererwa</p> <p>-Maiteko a go araba potšišo a fokola kudu</p> <p>-Ditlhalošo ga di kgotsofatše</p> <p>-Morutwana ga a tsebe sengwalo goba sererwa</p>
	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
<p>SEBOPEGO LE POLELO</p> <p>Sebopego, kelelo le kalo ya dikgopolo</p>	<p>-Sebopego se tšweletša tlemagano ya dikgopolo ye botsebotse</p> <p>-Matseno le mafetšo ke a mabotse kudukudu</p>	<p>-Sebopego se tšwelela gabotse ebile se tšweletša go ela ga dikgopolo</p> <p>-Go na le tlemagano ye botse magareng ga matseno, mafetšo le</p>	<p>-Sebopego se a tšwelela</p> <p>-Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo e gona eupša e na le mafokodi</p>	<p>-Sebopego se bontšha diphošo tša peakanyo</p> <p>-Dikgopolo ga se tša bewa ka tshwanelo</p> <p>-Diphošo tša polelo ke tše ntši</p>	<p>-Tlhokego ya peakanyo ye botse ya sebopego e dira gore dikgopolo di se elele gabotse</p> <p>-Diphošo tša polelo le setaele sa go fošagala di dira gore go be</p>

<p>Polelo, segalo le setaele tšeo di dirišitšwego ge go ngwalwa karabo</p> <p>MEPUTSO YE 10</p>	<p>-Dikgopolo di hlamegile ebile di tšweleditšwe ka bokgwari</p> <p>-Polelo, segalo le setaele di a kgahliša, ke tša maleba ebile di tšwele mahlalagading</p>	<p>ditemana tše dingwe tša taodišo yeo</p> <p>-Kelelo ye botse ya dikgopolo</p> <p>-Polelo, segalo le setaele ke tša maleba</p>	<p>-Diphošo tša polelo ke tše nnyane eupša segalo le setaele ke tša maleba</p> <p>-Peakanyo ya ditemana ke ya maleba</p>	<p>-Segalo le setaele ga se tša maleba</p> <p>-Peakanyo ya ditemana e fošagetše</p>	<p>bothata go bala le go kwešiša molaetša wa taodišo</p> <p>-Segalo le setaele di fošagetše kudu</p> <p>-Peakanyo ya ditemana e fošagetše kudu</p>
--	---	---	--	---	--

19. TLOTLONTŠU

	Lentšu	Tihalošo
1	Mantšutaolo	Mantšu a bohlokwa ao a šupago seo potšišo e se nyakago, ge o araba.
2	Dithekniki	Ditlabelatšeo didirišwago ge go sekasekwa Padi.
3	Tebelelokaretšo	Dielemente tšeo di bopago tlhahlobo ya Lephephe la Bobedi.
4	Mabotšiši	Mehuta ye e fapanego ya mantšu a go šomišwa go dipotšišo tša padi go ya ka maemo a kwešišo.
5	Pukukgakollo	Puku ya go fa kgakollo, tlhahlo le tshedimošo go barutwana mabapi le tshekatsheko ya dipotšišo tša padi.
6	Taodišophelo	Taodišo mabapi le tša bophelo bja mongwadi wa Padi.
7	Mmane	Mmangwane

20. METHOPO

1. Lesiba Maphoso (2015) *O iphihletšeng?*. First League Trading c.c.
2. Department of Basic Education. (2011) *Setatamente sa pholisi sa lenaneothuto le kelo mephato ya 10 – 12.*
3. Department of Basic Education. (Nov 2017) *Sepedi HL P2*
4. Department of Basic Education. (Feb-Mar 2018) *Sepedi HL P2*
5. Department of Basic Education. (Feb-Mar 2018) *Sepedi HL P2 Memorandum*
6. Department of Basic Education. (Nov 2018) *Sepedi HL P2*
7. Department of Basic Education. (Nov 2018) *Sepedi HL P2 Memorandum*
8. Department of Basic Education. (May-Jun 2019) *Sepedi HL P2*
9. Department of Basic Education. (May-Jun 2019) *Sepedi HL P2 Memorandum*
10. Department of Basic Education. (Nov 2019) *Sepedi HL P2*
11. Department of Basic Education. (Nov 2019) *Sepedi HL P2 Memorandum*
12. De Schryver, Gilles-Maurice, et al. (2007). *Pukuntšu ya Polelopedi ya Sekolo – Sesotho sa Leboa le Seisimane*. Cape Town. Oxford University Press
13. Limpopo Department of Education. (Lewedi 2019) *Sepedi HL P2*
14. Limpopo Department of Education. (Lewedi 2019) *Sepedi HL P2 Memorandum*

15. Mpumalanga Department of Education. (September 2019) *Sepedi HL P2*
16. Mpumalanga Department of Education. (September 2019) *Sepedi HL P2 Memorandum*
17. Pharos (2014). *South African Multilingual Dictionary*. Cape Town. Pharos Dictionaries.
18. Rakoma J.R.D. (1978) *Marema – ka – dika tša Sesotho sa Lebowa*. Cape Town. J.L. Van Schaik Publishers.
19. Serudu S.M. *Oketša tsebo*
20. www.clipart/library.com

PUKUKGAKOLLO YE E HLAMILWE LE GO BEAKANYWA KE:

**BETTY M RAMOHLALE
GERTRUDE M SEBESHO
MARABEELE B TLADI
PHELADI P RAMOHLALE
PRICILLA MK SETWABA
SAHARA J MACHOGA
SIBONGILE M ZWANE
TSHEGISHI TA MAGOLEGO**

The Mind the Gap study guide series

This publication is not for sale.

© Copyright Department of Basic Education
www.education.gov.za

Call Centre 0800 202 993

Sepedi Leleme la Gae- Grade12 -O iphihletseng **ISBN 978-1-4315-3382-4**

basic education
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA